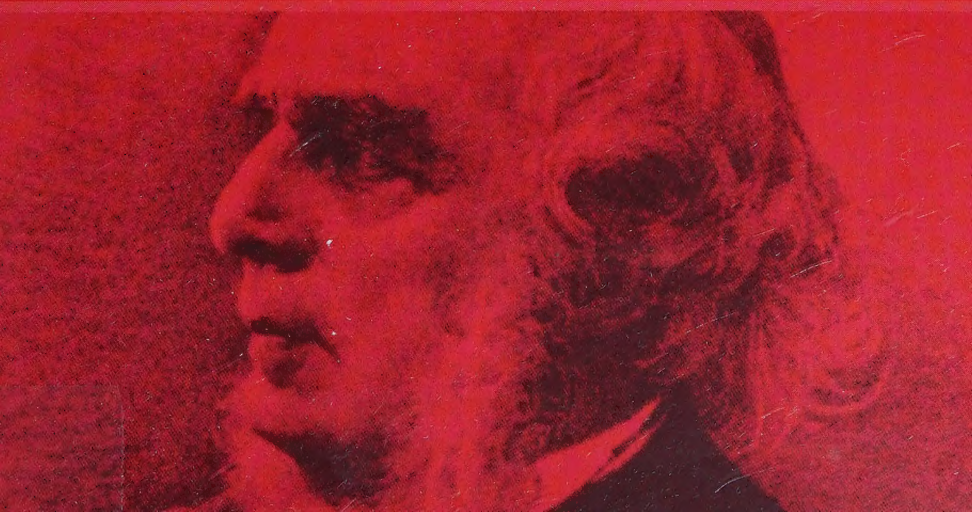

Bonar in balans

Pleidooi voor een evenwichtige prediking

L.J. van Valen

Digitized by the Internet Archive
in 2023 with funding from
Kahle/Austin Foundation

BOND 2

Bonar in balans

Zie hoe u Christus nodig hebt. 'Geef mij Christus of ik sterf!' Kan ik zonder Christus gered worden? O! indien u Christus als de opening van de deur wilt hebben, hoor dan naar Hem, nu het het heden genoemd wordt, en doe voor Hem open.

Naar aanleiding van Openbaring 3:20

Horatius Bonar, *Kelso Tracts*

L.J. van Valen

Bonar in balans

Pleidooi voor een evenwichtige prediking

UITGEVERIJ

GROEN

CIP-GEGEVENS

Valen, L.J.

Bonar in balans : Pleidooi voor een evenwichtige prediking/ L.J. van Valen. – Heerenveen : Groen.

ISBN 90-5829-149-9

NUGI 635

Trefw.: Horatius Bonar, geloofsleer

Ontwerp omslag: Simon de Vries

© 2001 UITGEVERIJ GROEN / HEERENVEEN

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Wat is nodig om zalig te worden? Hoe komt de boodschap van vergeving tot ons? Wat doen we hiermee? Hoe spreekt de Bijbel over de wijze waarop de Heilige Geest het geloof in het hart werkt en versterkt? Welke obstakels kunnen er zijn die de waarheid van de Schrift krachteloos maken? Is de leer van de uitverkiezing bedoeld om van Christus af te houden? Is het geloof meer dan een verstandelijke toestemming dat Christus mijn Zaligmaker is?

Wie herkent zich niet in deze nog altijd actuele vragen? Zo is het smalle pad van de pelgrimsreis van een christen omgeven door vele gevaren, zowel rechts als links. Gevaren die het pad smaller maken dan het Woord doet door allerlei wetmatigheden, en gevaren die het pad breed maken door een zoetsappig christendom.

In dit boekje wil ik doorgeven op welke evenwichtige wijze Horatius Bonar (1808-1889) de balans van het Evangelie verwoordt. Persoonlijk vind ik hem een van de meest bijbelse theologen. Bonar was iemand die een diep inzicht had in de verhouding van wet en Evangelie, waarin toch het hele Woord van God bestaat. In de rijke traditie van Schotse theologen die het kruis van Christus centraal zetten, neemt hij een grote plaats in.

Ik wil benadrukken dat ook Bonar een mens met gebreken was. Hij is niet meer dan een heenwijzer naar de rechte weg der waarheid. Alleen de Heilige Geest kan ons in al de waarheid leiden. Christus heeft Zijn kinderen beloofd dat Hij dit zal doen: Maar de Trooster, de Heilige Geest, Welke de Vader zenden zal in Mijn Naam, Die zal u alles leren, en zal u indachtig maken alles wat Ik u gezegd heb (Joh. 14:26). Daartoe kan Hij mensen gebruiken, evenals de inhoud van dit boekje. Wanneer de Geest ons gaat leren, zullen wij de waarheid gaan verstaan. En deze Waarheid zal ons vrijmaken (Joh. 8:32).

Inhoudsopgave

1. De balans in de leer	9
2. Het Schotse evenwicht	15
3. Horatius Bonar in zijn tijd	22
4. De balans bij Bonar	29
5. Wettisch of evangelisch?	36
6. Heilsfeiten en heilsorde	43
7. Het evenwicht in de prediking	50
8. De uitverkiezing, een blokkade?	57
9. Voor wie is Christus gestorven?	63
10. Onmacht of onwil?	69
11. Het komen tot Christus	76
12. Wedergeboorte en geloof	83
13. Wanneer en hoe gerechtvaardigd?	89
14. Hoe worden we verzekerd van ons heil?	94
15. Christus voor ons, de Heilige Geest in ons	100
16. Een opwekking nodig	105
Noten	109

1. De balans in de leer

Weegschaal van de waarheid

‘Weegwerktuig bestaande uit een hefboom met gelijke armen; aan (op) de uiteinden daarvan zijn schalen opgehangen.’ Zo definieert Van Dale het woord ‘balans’. Zolang de armen van de balans gelijk zijn en de schalen hetzelfde gewicht bevatten, is alles in evenwicht. Nu is de balans geen statisch voorwerp, maar een ‘weegwerktuig’. Dit betekent dat hij vaak in beweging is. Het gewicht in de ene schaal moet gecompenseerd worden door het gewicht in de andere. Het zijn de tegengewichten in de tweede schaal die uiteindelijk het evenwicht tot stand brengen. Zo zijn ‘in balans’ en ‘uit balans’ elkaars tegenpolen, vandaar dat de schalen steeds op elkaar moeten worden afgestemd.

Om tot het juiste verstaan van Gods Woord te komen, is het beeld van de balans duidelijk en nuttig. De toepassing hiervan blijkt in de praktijk vaak moeilijk te zijn. Het menselijk brein onderwerpt zich niet zo gemakkelijk aan de harmonie, het evenwicht van de Schrift. Het is geneigd hieraan een eigen inkleuring te geven en af te doen van de waarheid die God geeft. Vandaar dat verlichting van het menselijk verstand door de Heilige Geest onmisbaar is. Het logisch denkvermogen van de mens is besmet door de zonde. De mens meent door vermeerdering van kennis Gods werken te kunnen beredeneren. De niet-wedergeboren mens verstaat echter niet de dingen die van de Geest van God zijn. Al kan hij over de letter van de Schrift denken en spreken, het geheim van de openbaring van God blijft voor hem verborgen.

Maar ook de wedergeboren mens is geneigd om van de Schrift af te wijken. Hij kan zijn logisch denkvermogen stellen boven de leiding van de Geest. Hij kan menen door de Geest van God geleid te worden, terwijl hij bij zijn eigen verstand en gemoed te rade gaat. En als er sprake is van een diepe afhankelijkheid van de bediening van Boven, dan nog is de kennis ten dele. Dan nog is het mogelijk zaken van

de waarheid verkeerd te begrijpen en toe te passen. Alleen de Geest van God onderzoekt alle dingen, ook de diepten van God. En zij die door de Geest van God geleid worden, zijn kinderen van God.

Evenwicht is nodig

De bedoeling van dit boekje is niet om iets nieuws toe te voegen. Ik ben geen theoloog en ik wil mij ook niet als zodanig profileren. Wel wil ik dingen doorgeven om over na te denken. Niet een veelheid van citaten vanuit de Schrift of vanuit de traditie van de theologie, maar dingen die van belang kunnen zijn om een antwoord te vinden op de vraag of de balans bij ons in evenwicht is. Het gaat immers om het leiden van zielen tot Christus, om het kennen van Hem. Het gaat om het kompas van het Woord, dat niet verstoord moet worden door allerlei invloeden van buitenaf, waardoor wij het juiste spoor bijster raken en gevaar lopen om schikbreuk te lijden op klippen van menselijke tradities en opvattingen die van de waarheid afwijken.

De apostel geeft in de Hebreeënbrief een vermaning die voor alle mensen geldt, in het bijzonder voor de gelovigen: 'Daarom moeten wij ons te meer houden aan hetgeen van ons gehoord is, opdat wij niet te eniger tijd doorvloeien' (Hebr. 2:1). Nu geeft de Engelse vertaling in plaats van 'doorvloeien', 'opdat wij ze niet te eniger tijd laten ontglippen'. Matthew Henry tekent hierbij aan: 'Wanneer wij de waarheden van het Evangelie in onze zielen opgenomen hebben, lopen wij gevaar ze te laten ontglippen. Onze zielen en geheugens zijn gelijk lekkende vaten; slechts met de grootste moeite behouden zij wat zij bevatten. Dat is een gevolg van de verdorvenheden van onze natuur; de vijandschap en listigheid van satan, die het woord wegsteelt; de beslommeringen en strikken der wereld en de doornen die het goede zaad verstikken.' Dit is duidelijk genoeg en behoeft geen nadere uitleg. Als wij ons niet houden aan 'hetgeen van ons gehoord is' en 'doorvloeien' in menselijke wijsheid, ontsporen we. De balans is uit evenwicht, met alle gevolgen vandien.

De Geest van God openbaart oude en nieuwe schatten vanuit het Woord. En een schriftgeleerde die in het koninkrijk der hemelen is onderwezen, mag deze doorgeven. Zo is er sprake van een ontwik-

keling in de tijd na het afsluiten van de canon van de Schrift. De kerk heeft nieuwe inzichten ontvangen die een antwoord geven op de vragen en problemen van de tijd. Dit is de dynamiek van de theologie, die aan het Woord is ontleend.

Er is echter ook een schaduwkant. Dwalingen die in de loop van de eeuwen in de gemeente zijn binnengeslopen, hebben het Woord willen verduisteren. Een theologische traditie die niet bij het Woord van God aansluit, heeft een gebouw opgericht dat de leer van de apostelen en profeten niet tot fundament heeft. Deze ontwikkeling begon zich al spoedig in de na-apostolische tijd af te tekenen, toen allerlei wetmatigheden het Evangelie gingen verdonkeren. Hier werd reeds de kiem gelegd voor de latere roomse verdienstelijkheidsleer, die tot officiële kerkleer werd verheven. Voor deze ontwikkeling worden wij vanuit het Woord gewaarschuwd. De gevolgen hiervan kunnen funest zijn, ook voor onze eeuwige toekomst.

Er zijn echter ook theologische inzichten die door Gods Geest zijn gebruikt om de kerk tot nieuw leven op te roepen. Inzichten die gefundeerd zijn op het Woord en niet op menselijke wijsheid. Mannen als Augustinus, Anselmus en de reformatoren vormen een gouden keten van godgeleerden die diep werden ingeleid in de heilgeheimen van de Schrift. Maar zij bleven mensen met beperkingen. Ook hun inzichten behoren getoetst te worden aan het Woord; eenzijdigheden gaan ten koste van het evenwicht van het Woord.

Funeste gevolgen

Het volgen van Gods kinderen, ook van Zijn knechten, kan verstrekkende gevolgen hebben. Ik denk in dit verband aan David en de wijze waarop hij de eerste keer de ark naar Jeruzalem liet overbrengen. Omdat hij de ark des verbonds niet door de levieten liet dragen maar op een wagen plaatste, had dit indirect de dood van Uzza tot gevolg (2 Sam. 6). Door niet goed in de wet van Mozes te lezen, gaf David verkeerde orders! Zo kunnen misvattingen van theologen verkeerde invloed hebben op mensen die de woorden van de theologen niet toetsen aan de Schrift. Zo kunnen Gods kinderen een struikelblok vormen voor anderen, omdat zij Gods leiding in hun

leven als maatstaf nemen voor de bekering van anderen. Zo kunnen predikanten die een stempel drukken op een kerk, door hun eigenwijze en eigengereide optreden veel schade berokkenen aan het geestelijke leven. De kerkgeschiedenis biedt hiervan veel voorbeelden, die gelden als bakens in zee!

Waar is de balans? Elk mens heeft de neiging om door te slaan. Daarom is het nodig dat hij steeds gecorrigeerd wordt. De kerk als lichaam van Christus, bestaande uit een veelheid van gaven, behoort steeds in balans gebracht en gehouden te worden. Accenten op deelwaarden in prediking en geloofsbeleving zullen blijven voorkomen, en daar is op zichzelf niets mis mee; maar zij mogen niet gaan overheersen. Het is de ootmoedige onderwerping aan de Christus der Schriften die de gelovigen siert, in het bijzonder hen die in het ambt staan. Wanneer deze ontbreekt, gaat menselijke wijsheid een heersende positie innemen. De raad van de Zaligmaker is daarom altijd actueel: 'Leert van Mij dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart'.

Het hart van het Evangelie

Het is nodig dat de gelovigen worden gegrond en opgebouwd in de leer die naar de godzaligheid is. Hierbij gaat het niet om dorre dogma's maar om levende waarheden. Dit geldt in de eerste plaats voor de leer van de verzoening, ook wel genoemd 'het hart van het Evangelie'. Het is deze leer die als een rode draad door het Woord van God loopt. Het is deze leer die het meest is aangevallen en verduisterd. Verzoening door voldoening op basis van een 'vreemde' gerechtigheid is immers de grondslag van de gehele leer van Gods genade. Zij vormt de inhoud van Gods boodschap aan zondaren, zij is het voorwerp van het geloof, zij is de bron waaruit de Heilige Geest put voor Zijn werk in het hart van mensen. Wanneer deze leer niet centraal staat, maken we het Evangelie krachteloos.

In het prachtige boekje van dr. P.J. Kromsigt *De Verzoening, het hart des Evangelies*, lezen we van de strijd in de loop van de eeuwen om deze leer zuiver te houden en te verdedigen. Hij schrijft over de spanning tussen Gods rechtvaardigheid en barmhartigheid die in de

leer van de verzoening doorklinkt. 'Daar is namelijk een grote, geweldige, majestueuze spanning in dat hoge, Goddelijke Wezen. 'Ik zal zingen', zo roept reeds de Psalmist van de oude dag uit, 'van goedertierenheid en recht.' Die toon klinkt door heel de Schrift, door heel Gods openbaring.' 'En de weerklank daarvan beluisteren we, ook door allerlei disharmonieën en gedurige afwijkingen heen, altijd weer opnieuw in heel de geschiedenis van Christus' kerk, met name in de dogmengeschiedenis. Voortdurend toch merken we op het pogen om in menselijke taal, en wel in de taal van een bepaalde tijd, iets van dit grote mysterie uit te spreken naar de behoeften van het ogenblik.'¹

Onze belijdenisgeschriften geven ruime aandacht aan de leer der verzoening en plaatsen deze in het middelpunt. Binnen de gereformeerde traditie is steeds beoogd om de leer van de belijdenis zuiver te houden. Steeds opnieuw is deze leer afgebakend en verdedigd om zich te verweren tegen opkomende dwalingen. Op zich is dit niet verkeerd. Het is de taak van de kerk om de leer zuiver te bewaren. Op de synode van Dordrecht is het arminiaanse vergif aan de kaak gesteld en veroordeeld.

Maar sindsdien onttaardde bij een deel van hen die in de gereformeerde traditie stonden het bewaren van het belijden in een zekere leerstellige krampachtigheid. Deze ging ten koste van de vroomheid van het hart. Deze ontwikkeling is in de loop der eeuwen ontaard in allerlei versplinteringen van het belijden. Deelwaarheden werden en worden verabsoluteerd wat ten koste gaat van de harmonie van de gehele leer. De leer van de verzoening is hierdoor op de achtergrond geraakt. De verbondsleer is verbasterd tot schema's, die meer op scholastieke uitgangspunten zijn gebaseerd dan op Gods Woord. Zo is de eenvoud van het gereformeerd belijden omkaderd door systemen van zwaar- of lichtgewicht, waardoor de balans is doorgeslagen.

Gods Woord geeft ons de juiste weg aan. En ook de belijdenisgeschriften leren ons duidelijk en eenvoudig wat de bijbelse leer is. Het gelovig kinderlijk luisteren naar wat de Heere ons daarin te zeggen

heeft, leert ons buigen voor het goede fundament van de apostelen en profeten, waarvan Christus de Hoeksteen vormt (Ef. 2:20).

De Reformatie heeft opnieuw het 'hart van het Evangelie' op de voorgrond geplaatst. Helaas zijn sindsdien velen op een ander fundament gaan bouwen, waardoor de waarheid krachteloos gemaakt is. Toch heeft de Geest ook in de reformatorische traditie mannen gegeven die bij het oorspronkelijke belijden gebleven zijn. Vooral in Schotland werd de leer van de verzoening door vele predikanten zuiver vertolkt, waarvan hun nagelaten geschriften getuigenis geven. Het 'Schotse evenwicht' geeft op unieke wijze weer wat de reformatoren in de lijn van de Schrift hebben bedoeld, zoals we zien zullen.

2. Het Schotse evenwicht

In het centrum van de christelijke leer

‘De Schotse theoloog plaatst zichzelf direct in het centrum van de christelijke leer. Dat is het geloof in de verzoening door de plaatsvervangende offerande van Christus, het grote dogma dat ons direct de zonde van de mens en de genade van God vertelt. Deze fundamentele leer, die aan de ene kant het bewustzijn van onze schuld en aan de andere kant de verzekering van de onherroepelijke raad van genade en zaligheid bevat, is het bezielende centrum van de Schotse theologie. Het geloof in het Lam van God, Dat de zonden van de wereld gedragen heeft, is de melk waarmee het Schotse kind op de scholen van de steden, in de bergen en dalen gevoed is...’ Aan het woord is de bekende historicus van het Zwitserse reveil dr. J.H. Merle D’Aubigné (1794-1872), die Schotland meermalen bezocht heeft.² In deze uitspraak zit een kern van waarheid. Echter ook in Schotland is de balans heen en weer geslingerd. Ook daar is de theologie van de verzoening onder vuur genomen, en wel zodanig dat van de bloei van het gereformeerd belijden nu weinig meer over is. Toch is door een groot aantal auteurs een erfenis nagelaten die zijn weerga niet vindt. Geschriften die getuigen van de centrale thema’s wet en Evangelie, waarin het evenwicht en de harmonie duidelijk naar voren komen.

Het is niet mijn bedoeling om binnen de grenzen van dit boekje de ontwikkeling van de Schotse theologie te beschrijven. Er zijn voldoende handboeken die hiervan een beeld geven.³ Wel wil ik enkele kenmerken beschrijven die relevant zijn voor het onderwerp dat wij behandelen. De theologie van Horatius Bonar ligt immers geheel in het verlengde van de ontwikkeling van het gereformeerd belijden in zijn vaderland. Bonar was een volbloed presbyteriaan die wilde staan in de traditie van zijn voorvaders, zonder een slaafs navolger van hen te willen zijn.

De Schotse theologie heeft veel aandacht besteed aan de ecclesiologie, de leer van de kerk. De strijd om het presbyteriaanse karakter te

behouden is hieraan debet. De basis die de reformator John Knox en zijn directe opvolgers hadden gelegd, dreigde steeds van hogerhand te worden ondergraven. De zeventiende eeuw wordt zodoende grotendeels in beslag genomen door een vurige en ook bloedige strijd om het behoud van het presbyterianisme. De verschillende vorsten, die ook koning waren van het buurland Engeland, wilden Schotland de kerkvorm van de anglicaanse kerk opleggen. Ondanks aanvankelijke en hernieuwde successen, bleef het presbyteriaanse karakter uiteindelijk toch behouden. In de achttiende en negentiende eeuw volgde een strijd om behoud van de vrijheid en zelfstandigheid van de kerk, die resulteerde in enkele afscheidingen. Het is te begrijpen dat al deze conflicten diepe sporen trokken door het kerkelijk leven en mede de ontwikkeling van het theologisch denken bepaalden.

Een scala van getuigen

Gelukkig is er meer geweest. Juist temidden van alle strijd bleef het reformatorisch belijden bewaard. Vooral in de eeuw van de Second Reformation (de Tweede Reformatie, de zeventiende eeuw), werd de reformatorische genadeleer uitgediept. De geschriften van Samuel Rutherford, William Guthrie, Andrew Gray, Hugh Binning en vele anderen, getuigen van diep inzicht in het genadekarakter van het Woord van God. Zij gaven de juiste verhouding aan van wet en Evangelie; zij vertolkten op evenwichtige wijze de verwerving van het heil en de toepassing hiervan aan het hart. Wel waren er enkele accentverschuivingen, zoals over de heilszekerheid en de predestinatie, maar deze betekenden geen belemmering voor de onbevangen vertolking van de goddelijke genade aan het adres van zondaren.

In de eeuw die volgde, kwamen bestaande accenten onder spanning te staan. Er was een tendens om het Evangelie af te bakenen door de wet. Het onvoorwaardelijk karakter van het aanbod van genade werd krachteloos gemaakt door allerlei voorwaarden voorop te stellen. Gelukkig waren er theologen die deze wijze van omgaan met het Evangelie scherp en krachtig bestreden. We denken hierbij vooral aan de gebroeders Ralph en Ebenezer Erskine en Thomas Boston. Zij konden echter niet verhinderen dat de Schotse kerk na verloop van tijd in de ban van het verlichtingsdenken raakte.

In de negentiende eeuw was er sprake van een reveil van de klassieke Schotse genadeleer. Vooral Thomas Chalmers gaf hiertoe de aanzet, al had hij hierbij zijn eigen accenten. De mede door hem gestichte Free Church bracht in het begin een groot aantal predikanten voort die op hetzelfde aambeeld hamerden. Tot hen behoorden de gebroeders Andrew en Horatius Bonar, William Cunningham, John Duncan en vele anderen. We vergeten in dit verband niet de naam van Robert Murray M'Cheyne, wiens jonge leven net voor de grote Afscheiding in 1843 eindigde. Door zijn prediking en geschriften wist en weet hij velen aan te spreken.

Christus centraal

Wat kunnen wij van de Schotse schrijvers leren? In de eerste plaats dat Christus de centrale plaats inneemt in hun preken. Zij pogen Christus de plaats toe te kennen die God Hem toekent. Hun beschrijving van Zijn Persoon en werk is uniek. Het hele Woord van God getuigt van Hem als de Zaligmaker der wereld en als de Redder van Zijn uitverkorenen. Deze beide kanten pogen zij recht te doen en niet tegen elkaar 'uit te spelen'. Vereenzelviging of scheiding hiervan leidt immers tot ontsporingen.

De uitverkiezing wordt voluit gehonoreerd, maar wel zoals de Heere hierover spreekt in Zijn Woord. Niet als blokkade voor zoekende zielen, maar als de bron van de goddelijke genade. Nauw hieraan gekoppeld is de leer van het verbond. In geen land zijn zoveel boeken geschreven over de verbondsleer als in Schotland. De uitgangspunten zijn wel verschillend, maar zij komen alle hierop neer dat God Zijn genade bekend maakt in de weg van het verbond. Om het verbond en de beloften hiervan in een aanbidding van het heil niet te beperken, hebben zij ruime aandacht gegeven aan de bediening van het genadeverbond. Wel is het zo dat door sommige schrijvers bij de behandeling van de verbondsleer scholastieke hulpmiddelen zijn gebruikt. Ook valt het niet te ontkennen dat bij hen die uitgaan van twee verbonden een zekere krampachtigheid is waar te nemen. Aan de andere kant is de ruimte vanuit het verbond die zij verwoorden, ook voor hen die Christus nog niet kennen, zo bevrijdend dat deze een goede compensatie vormt voor de genoemde krampachtigheid.

Wet en Evangelie in evenwicht

Het evenwicht in het denken van de bovengenoemde Schotse schrijvers, komt ook tot uitdrukking in de wijze waarop zij de verhouding van wet en Evangelie behandelen. Deze heeft sterk lutherse kenmerken. Het Evangelie staat centraal, maar de wet wordt niet onderbelicht. Het is de wet die de zonde in het hart ontdekt, het is de wet die door Christus vervuld is, het is de wet die als leefregel dient voor de gelovigen. Maar de wet wordt nooit verzelfstandigd en losgemaakt van Christus. De wet is geen juk dat wordt opgelegd, ook geen voorwaarde waaraan voldaan moet worden, maar de goddelijke liefderegel die in Christus tot uitdrukking komt en in de mensen wordt uitgewerkt als zij door het geloof met Hem verbonden worden.

In de heilsorde valt de nadruk op het geloof. Dit is voluit bijbels en reformatorisch. Bekering en wedergeboorte zijn ook nodig, maar zij zijn nauw aan het geloof verbonden. De wet ontdekt wel de schuld van de zonde bij de zoekende zondaar en poogt hem uit te drijven naar Christus, maar de wet openbaart Christus niet aan het hart. Dit geschiedt door het geloof dat zich richt op de beloften van het Evangelie. Het geloof is geen ingestorte genade, zoals Rome leert, maar de lege hand die door de Heilige Geest bewogen wordt om zich naar Christus uit te strekken, om alleen op Zijn volbrachte werk te rusten. Het geloof als aannemende daad valt samen met de werking van de wedergeboorte waardoor de zondaar vernieuwd wordt. De evangelische bekering of boetvaardigheid gaat niet aan het geloof vooraf, maar volgt erop. Van de zondaar wordt niets anders gevraagd dan zich gelovig, zonder vermeende geschiktheden, aan Christus over te geven.

Het geloof rechtvaardigt de zondaar, niet als een boetvaardige maar als een goddeloze. Zodra de zondaar tot Christus komt, ontvangt hij vergeving. Hij mag geloven dat de gerechtigheid en gehoorzaamheid van Christus hem geschonken zijn in de beloften van het Evangelie. Hij hoeft niet te wachten op een gevoelig besef hiervan; hij mag komen zoals hij is. Dit betekent niet dat het geloof gebaseerd is op een verstandelijke conclusie en alleen uit kennis bestaat. Het geloof is een zaak waar het gehele hart bij betrokken is. Ook is het niet

zo dat een zondaar, in wie het geloof gewekt wordt, geen oog heeft voor zijn zonden en geen behoefte heeft aan een Zaligmaker. De Schotse schrijvers hebben duidelijk verklaard dat de werking van het geloof bevindelijk van aard is. Zij hebben afstand willen nemen van een rationeel geloofsbegrip, dat niet geworteld is in een levende werkelijkheid van zonde en genade.

Geloof en aanbieding

Over de definitie van het geloof bestaan accentverschillen. De reformatoren rekenden de zekerheid van het heil tot het wezen van het geloof. In de zeventiende eeuw heeft men geloof en zekerheid meer onderscheiden, om tegemoet te komen aan de wankelmoedigheid van het kleingeloof. De Erskines hebben de reformatorische accenten weer centraal gesteld. Om tegemoet te komen aan hen die de heilszekerheid als een aparte genade bleven zien, maakten zij onderscheid tussen de zekerheid die gegrond is op de beloften en de zekerheid die gebaseerd is op het besef van het kinschap en van de zondevergeving. Zo wilden zij het geloofsbegrip in het juiste evenwicht brengen.

Een van de meest kenmerkende punten in de Schotse genadeleer is misschien wel de aandacht die besteed wordt aan de aanbieding van het heil. Vele preken getuigen van de onvoorwaardelijke nodiging om tot Christus te komen. Zij gaan niet zo ver dat zij stellen dat Christus voor iedereen gestorven is, maar zij stellen dat een gestorven Zaligmaker voor een ieder beschikbaar is. Deze benadering is bevrijdend en schept ruimte voor elke zondaar om te komen. De onwil van de mens wordt meer benadrukt dan zijn onmacht. Christus wordt niet op een afstand gehouden, maar in al Zijn rijkdom en gewilligheid verkondigd. De mensen worden gedrongen om tot Christus te komen en Hem niet af te wijzen. Er is ruimte in Zijn bloed voor iedereen.

Naast de ruime evangelieverkondiging is er ook aandacht voor de eenzijdige werking van Gods Geest in het hart van de zondaar. Alleen vanwege het vrijmachtig welbehagen worden de uitverkorenen zalig. Zij worden tot Christus getrokken; zij worden gerechtvaardigd

en geheiligd. Het is deze gouden keten van de zaligheid die alleen bestendigheid biedt en eeuwigheidswaarde heeft. Het kennen van Christus is hierbij de enige toetssteen en niet een groot scala van kenmerken, hoewel deze ook genoemd worden. Het gevaar van nabijkomende genade wordt aangewezen. De wijze van toepassing van het heil komt uitvoerig aan de orde, echter niet als heilsordessysteem maar als heilsorde, de orde die het Woord aangeeft en die niet bepaald wordt door de gesteldheid van het hart. Niet de bevindingen zijn bepalend, maar het Woord bepaalt de bevinding.

Ik wil de Schotse theologen niet idealiseren. De Schotten waren ook mensen met beperkingen. Maar wel durf ik te stellen dat bij hen de reformatorische genadeleer het diepst heeft doorgewerkt. Zeker, spanningen bleven niet uit; grenzen werden zo nu en dan overschreden. Zeker, Rutherford ging soms te ver in zijn speculaties over de eeuwige besluiten, Boston was te systematisch over het verbond, anderen redeneerden teveel vanuit de uitgestrektheid van de verzoening. Leer- en accentverschillen brachten de balans onder spanning, maar altijd waren er weer corrigerende factoren die voor het juiste evenwicht zorgden. De invloeden van scholastiek, mystiek en filosofie gingen ook niet aan de Schotse universiteiten voorbij, maar bij een groot aantal theologen waren het uiteindelijk de waarheid en eenheid van het Woord die de boventoon kregen. Dit woordgebonden karakter is de sterke kant van de Schotse theologie, vooral als het gaat over de praktische uitwerking van de verzoening in de gemeente van Christus.

Eenzijdigheid

Het is bekend dat overaccentuering van deelwaarheden kan leiden tot eenzijdigheid of zelfs kan ontaarden in dwaling. Binnen de gereformeerde traditie geldt dit zeker voor de leer van de uitverkiezing en van het verbond. Het is tragisch om waar te nemen welke gevolgen een eenzijdige kijk op verkiezing en verbond hebben. Zij neemt de troost weg van wat de Heere hierover in Zijn Woord zegt, zij benaemt zondaren de moed om te pleiten op Gods beloften. Deze tragedie wordt vooral zichtbaar wanneer de verkiezing het verbond en de bediening van het heil gaat beheersen. De beloften worden niet

voluit en onvoorwaardelijk verkondigd, maar alleen aan de uitverkorenen of ontdekte zondaren aangeboden. Op deze wijze wordt het Evangelie ondermijnd. Wetmatigheden gaan in de prediking overheersen en de gemeente kan niet voluit functioneren als verbondsgemeente.

Er kan ook sprake zijn van een andere, even gevaarlijke eenzijdigheid. Wanneer het bevindelijk karakter van de heilsorde wordt verwaarloosd en het geloof wordt voorgesteld als een verstandelijk aannemen van de beloften, wordt het werk van Gods Geest verwaarloosd. Verbondsautomatisme en vanzelfsprekend geloof hebben een verwoestende werking, waardoor velen zich bedriegen voor de eeuwigheid. Er is in de negentiende eeuw in Schotland een stroming ontstaan, die de leer van de uitverkiezing bekritiseerde en Gods liefde tot alle mensen eenzijdig ging invullen. Deze ontwikkeling is funest gebleken. Zodoende is de balans doorgeslagen naar de andere kant. Als een reactie op misstanden een eigen leven gaat leiden, is het evenwicht ook zoek.

Het evenwicht wordt bepaald door een bijbelse voorstelling van zaken. God belooft genade en is gewillig om deze te geven aan hen die gelovig pleiten op Zijn genade. God werkt de genade in het hart van hen die Hij van eeuwigheid heeft liefgehad. Christus heeft voor al de Zijnen voldaan, maar de gehele wereld wordt betrokken bij Zijn zoendood. Zo is de verzoening het thema dat de leer van de genade bepaalt en daarvan de grondslag vormt. In het bloed van Christus is ruimte voor een ieder. En de mens die deze verzoening afwijst, sluit zichzelf uit. 'God was in Christus, de wereld met Zichzelf verzoe-nende' en Hij 'heeft het woord der verzoening in ons gelegd', waardoor wij mogen verkondigen: 'Laat u met God verzoenen.'

3. Horatius Bonar in zijn tijd

Eeuw van opwekking en verval

De negentiende eeuw is voor Schotland theologisch gezien de meest turbulente eeuw geweest. Het is een eeuw van opwekking en verval, een tijd van grote veranderingsprocessen. In de eerste plaats drukte een conflict tussen kerk en staat een groot stempel op de kerk. Het is opmerkelijk dat toen dit conflict over het beroepen van predikanten rond 1840 tot een climax kwam, een geestelijke herleving volgde. Dit proces was reeds rond het begin van de eeuw ingezet, toen studenten aan de theologische universiteiten tot bekering kwamen en toen vanaf steeds meer kansels de bijbelse boodschap doorklonk. Deze 'evangelicals' kregen zelfs de meerderheid in de Staatskerk. Toch was het niet alles goud wat er blonk. Niet allen grepen terug naar de leer van de voorvaderen. De Westminster belijdenis kwam bij sommigen onder het vuur van de kritiek. Nu zijn er accenten in deze belijdenis die niet te herleiden zijn tot de accenten die de hervormers legden, maar toch wordt het hart van dit geschrift gevormd door de drie sola's.

Betekenis van Thomas Chalmers

Thomas Chalmers (1780-1847) had als vooraanstaand theoloog en leider van het Schotse reveil grote invloed op het kerkelijk leven in Schotland. Het is terecht dat hij heeft gewezen op de accentverschuiving in de Westminster belijdenis. Naar zijn oordeel staat deze confessie te veel onder beheersing van de uitverkiezing.

Chalmers doceerde aan de universiteiten van St. Andrews en Edinburgh. Hij hield in zijn colleges een volgorde aan die zijn uitgangspunt vindt in de val van de mens en de genezing die wordt aangeboden in het middelaarswerk van Christus. Chalmers doet niets af van de leer van de predestinatie. Maar zijn genadeleer is meer heilsopenbaring dan een afleiden van het heil en dit laten volgen op de eeuwige raad van God. Het heil in Christus staat centraal. 'Chalmers wilde niet anders dan een bijbels theoloog zijn. Zonder aan de wet en het oordeel te kort te doen, legde hij grote nadruk op het universele

karakter van Christus' heilswerk. Aan het feit dat de Schrift vaak de woorden 'allen', 'een ieder' en 'wie ook' gebruikt bij de verkondiging van het heil, hechtte hij grote waarde. (...) Niemand wordt van Christus' offer uitgesloten. In Chalmers' preken en brieven komen we herhaaldelijk de wending tegen: 'dat bloed reinigt van alle zonden, en waarom niet van de uwe? (...) Wie niet tot Christus wil komen, sluit zichzelf uit'.⁴

Dit betekende niet dat Chalmers het leerstuk van de uitverkiezing opzij wilde schuiven, maar hij benadrukte dat 'de predestinatie nooit tot speculatie mocht voeren of de duidelijke boodschap van de Schrift verduisteren.' 'Door de leer van de verkiezing zoveel mogelijk tot de geheimenissen Gods terug te leiden, maakte hij de weg vrij voor een algemeen aanbod van het heil'.⁵

Wel hield hij staande dat Christus in strikte zin alleen voor de uitverkorenen heeft voldaan. Hij gaf in zijn prediking echter weinig ruimte voor deze spanning, omdat hij Christus zo ruim aanbood en de verzoening als het ware aan de voeten van de hoorders neerlegde.

Niet al zijn geestverwanten gingen zo ver als hij. Zijn vriend William Cunningham hield zich geheel aan het schema van de confessie en verdedigde met klem dat Christus alleen voor de uitverkorenen gestorven is. Omdat sommigen de grenzen van het belijden gingen overschrijden, vond hij het nodig om terug te grijpen op de belijdenis. Vooral Thomas Erskine en John Macleod Campbell hebben de bakens verzet. Zij stelden het zoenoffer van Christus algemeen en meenden dat de vergeving van zonden voor een ieder reeds is geschied. Campbell leidde de persoonlijke heilzekerheid af van de stelling dat Christus voor alle mensen heeft voldaan. De theologie van Erskine en Campbell was arminiaans, wat vooral tot uitdrukking komt in de manier waarop zij Romeinen 9 verklaren. Zij ontkrachtten de vrije verkiezing.⁶

Algemene verzoening

Op den duur ging de leer van de algemene verzoening binnen de Schotse theologie een beheersende plaats innemen. Binnen de afgescheiden kerk die wortelde in het werk van de bekende Erskines,

vond dezelfde afbuiging plaats. Werden de dwalingen van John Morrison, die veel weg hadden van die van Campbell, eerst verworpen, niet lang daarna werden zij via een achterdeur binnengehaald en aan het einde van de eeuw tot leer verheven.

In 1879 werd door de synode van deze kerk een besluit genomen om belijdenis aan te vullen, wat inhield dat de leer van de uitverkiezing werd afgezwakt. De Free Church volgde in 1892 met een vergelijkbaar besluit. De balans sloeg door naar een verdund calvinisme, dat de accenten van zonde en genade had vervangen door een 'lief' en 'zoet' Evangelie dat alleen van Gods barmhartigheid wilde weten en de deugd van Zijn rechtvaardigheid niet meer wilde noemen.

Het zogenaamde hypercalvinisme had in de negentiende eeuw niet veel invloed, maar incidenteel werd het wel gevonden. De ruime evangelieverkondiging van Chalmers en zijn geestverwanten werd niet overal gehonoreerd. Zijn directe boodschap stootte hier en daar op verzet. Hij richtte zich in zijn appèl aan zondaren niet op de voorbereiding tot het geloof, maar op het geloof zelf. Hij vond het een obstakel om eerst aan te dringen op berouw en gevoel van zonden, alvorens de weg tot Christus te openen. In zijn correspondentie probeert hij dergelijke obstakels weg te nemen. Zo schreef hij aan een zoekende ziel: 'Wacht niet totdat je diepe gevoeligheden (van zonde en verslagenheid) hebt ondergaan totdat je naar de Zaligmaker gaat. Ga nu naar Hem; ga naar Hem met je huidige ongevoeligheid.'⁷

Horatius Bonar

Een van Chalmers' discipelen was Horatius Bonar, wiens leeraccenten dit boekje behandelt. Horatius Bonar behoorde tot een Schotse familie, die de generaties door predikanten heeft voortgebracht. Hij werd in 1808 in Edinburgh geboren en bracht zijn jeugd en studietijd in deze oude stad door. Evenals zijn twee broers John James en Andrew Alexander studeerde hij theologie bij Thomas Chalmers, 'de grootste man die ik ooit ontmoet heb'. Chalmers inspireerde hem in hoge mate en diens invloed bleef hem bij in zijn verdere leven. In 1837 werd hij predikant in Kelso, een stadje in het zuiden van het land, na achtentwintig jaar gevolgd door een gemeente in een chi-

que buitenwijk in Edinburgh, waaraan hij tot aan zijn dood in 1889 verbonden bleef.

Bonars leven wordt gekenmerkt door een tere godsvreze en grote gedrevenheid. Hij had een biddend leven, waarbij hij worstelde om het behoud van zielen. Hij legde een ongekennde ijver aan de dag, als pastor, op kerkelijke vergaderingen en als schrijver van vele boeken. Zijn preken hadden een warme toon en waren gericht op de eeuwige belangen. Hij verlangde naar de bekering van zielen en hij was ook zeer betrokken bij de noodzaak van opwekking. Tijdens herlevingsbewegingen in 1859 en 1874 stond hij aan het front van hen die leiding gaven. Ook onderscheidde hij zich als dichter van het christelijke lied.⁸

In theologisch opzicht stond hij in de rijke traditie van de Schotse schrijvers, van wie hij de geschriften als vanbuiten kende. Ook was hij goed op de hoogte van het Engelse puriteinse gedachtegoed, dat in zijn tijd door vele herdrukken opnieuw bekendheid kreeg. Toch was hij geen slaafs navolger van de traditie waarin hij stond. Hij zocht accenten die aansloten bij de problematiek en vragen van zijn tijd. Chalmers bracht hem in aanraking met het hart van het Evangelie. Hij wees op de gevaren van de scholastiek en het extreme calvinisme, dat de leer en prediking onder beslag brengt van de uitverkiezing. Chalmers was een ruimhartig calvinist die de klassieke leer een nieuwe invulling gaf, gericht op de bekering van het volk. Hij gaf de evangelieverkondiging een brede dimensie, om antwoorden te geven op de vele sociale vragen en wetenschappelijke problemen waarmee men geconfronteerd werd. De ruimte in het verzoeningswerk van Christus was voor hem de enige remedie voor de nood van kerk en natie.

Origineel theoloog

Door de invloed van Chalmers ontwikkelde Bonar zich tot een zelfstandig theoloog. De noodzaak van een onvoorwaardelijke, onbeperkte genadeverkondiging, waarvoor Chalmers steeds een lans gebroken had, onderschreef hij ten volle. Toch wilde hij niet doorslaan naar de andere kant. De leer van John Macleod Campbell sprak hem

niet aan. Hij richtte de accenten van zijn leer geheel op het grote heilsgebeuren op Golgotha. Hij geloofde 'dat er geen christendom is zonder Christus, geen Christus zonder kruis, geen kruis zonder plaatsvervanging en verzoening, geen verzoening zonder vrede met God en geen vrede met God zonder een duidelijk vasthouden van de persoonlijke Christus, door aanneming en overgave.'⁹ Hierin kwam de balans van zijn leer duidelijk naar voren. Zowel de verwerving als de toepassing van het heil zijn voor hem belangrijke waarheden. Het gaat hem om de kennis van de levende Christus en Die gekruist, als de grote Plaatsbekleder voor de zonden van Zijn volk, een volkomen Zaligmaker voor goddelozen. Hierin ligt de ruimte van het Evangelie opgesloten en wordt hoop geboden voor hopelozen.

In de prediking legde hij geen enkele beperking op om tot Christus te komen. Een tijdgenoot omschrijft dit als volgt: 'Hij was er afkerig van om de weg tot Christus af te bakenen door het stellen van allerlei voorwaarden. (...) Hij drukte het geloof in Jezus Christus op het gemoed van iedere zondaar, als zijn eerste en onmiddellijke plicht tot God. Niemand mocht het wachten op een diepere overtuiging of op iets in zichzelf, alvorens zijn hoop op de zaligheid in Christus te stellen, beschouwen als een vorm van verootmoediging. In zijn prediking en in zijn geschriften volgde hij meer de hervormers dan de latere puriteinen. Hij waardeerde Luthers openhartige kijk op het kruis en zijn hartelijk vertrouwen op de gerechtigheid van Christus meer dan de tendens van Baxter en de zijnen om zichzelf te bespiegelen en kenmerken en genadebewijzen in zichzelf te zoeken.'¹⁰

Kritiek

Niet iedereen kon zich vinden in de wijze waarop Bonar het Evangelie naar voren bracht. Sommigen vonden hem arminiaans en oppervlakkig, anderen hadden kritiek op de manier waarop hij zondaren opriep om tot Christus te komen. Kritisch waren vooral Jonathan Ranken Anderson, die jarenlang in Glasgow predikant was, en William Sorley uit Selkirk. De laatste schreef een boek waarin hij Bonars manier van preken veroordeelde. Als titel koos hij *The Danger of an Uncertain Sound* (Het gevaar van een onzeker geluid). Hij legt hierin een verband tussen de leer van Campbell en Morrison en

die van Bonar en anderen. Het op de achtergrond plaatsen van de uitverkiezing in de prediking hield voor hem een verkapt arminianisme in.¹¹

Ook later kwamen er nogal eens onderlinge verschillen tussen Bonar en zijn tijdgenoten naar voren. Zo ontstond er in 1869 een discussie tussen hem en dr. M'Lauchlan over het komen van een zondaar tot Christus. M'Lauchlan wees op de noodzaak van het gebed in het zoeken van het heil. Bonar op de noodzaak om onmiddellijk tot Christus te komen.

Bonar hield zoekende zielen niet voor om eerst te bidden, te wachten en te worstelen, maar om zonder uitstel te geloven. Dit ging sommigen wat te ver. Hield Bonar op deze wijze de balans wel in evenwicht? Tijdens de Schotse tournee van de bekende D.L. Moody in 1874 stond Bonar geheel achter diens prediking, waarin hij zichzelf herkende. Dr. John Kennedy uit Dingwall had echter grote kritiek op Moody, waarop Bonar in pamfletvorm reageerde. De kritiek van Kennedy bleek niet geheel ongegrond te zijn. Moody's prediking had een arminiaanse ondertoon en zijn methoden waren niet geheel bijbels. Bonar, en ook Ryle en Spurgeon, onderkenden dit niet, omdat Moody het kruis centraal stelde. Het recht van God en Zijn wet werden echter geheel gemist, zodat de boodschap van Moody eenzijdig was.¹²

Bonar baseert zijn theologie op het geheel van de Godsopenbaring. Het ging hem ten diepste om de volle breedte van het koninkrijk van God. In zijn toekomstleer richt hij zich met name op de komst van Christus en op het duizendjarig vrederijk. Hij was een overtuigd prechiliast, wat wil zeggen dat hij de komst van Christus plaatst vóór het vrederijk op aarde. De rechtvaardiging en de heiliging krijgen brede aandacht, evenals de val, verdorvenheid en het onvermogen van de mens. Behalve voor het verzoenend werk van Christus, heeft hij oog voor het werk van de Heilige Geest en de werkelijkheid van Zijn werking in het mensenhart. Woord en Geest worden door hem onderscheiden maar niet gescheiden. Het trinitarisch getuigenis dat in de Schrift verwoord is, is het aambeeld waarop hij steeds hamert.

Zijn theologie is sprankelend en wars van filosofische spitsvondigheden. Hij wil slechts de Bijbel laten spreken en de leerstukken die hierin verweven zijn actueel maken. Dit is het kenmerkende van het leven en werk van Bonar.¹³

Betekenis

De betekenis van Bonar voor de kerk in Schotland en daarbuiten is groot te noemen. Hij onderscheidde zich niet alleen als theoloog en predikant, maar ook als schrijver van gedichten en gezangen. In ons taalgebied is Bonar bekend geworden door een aantal vertalingen. We noemen de volgende titels: *Gods weg van vrede*, *Hoe zal ik tot God gaan*, *Volg het Lam*, *Gods weg van heiligheid*, *Opzien naar het kruis*, *Geloof en leef!*, *Zie de mens*, *Het bloed van de Gekruisigde*, *Wendt u naar Mij toe*, *Als Gods kinderen lijden*. Deze publicaties hebben hun weg gevonden naar menige boekenkast. Voor velen zijn zij tot een eeuwige zegen geworden. Kritiek is ook hier niet uitgebleven. Sommigen hebben zijn geschriften zelfs als oppervlakkig willen kenmerken. Het is goed om zijn boeken tegen de lamp van Gods Woord te plaatsen. Ook Bonar 'wist ten dele'. Ook hij had zijn beperkingen. Zijn bedoeling is echter duidelijk en is ook nu nog actueel. Vandaar dat het nuttig is om bij de door hem gelegde accenten stil te staan.

4. De balans bij Bonar

Waar is de balans?

Waar is de balans? Het zal een persoonlijke worsteling blijven om deze te zoeken en te handhaven. Horatius Bonar was zich goed bewust hoe nodig het is om het evenwicht van Gods Woord te bewaren. Hij beseftte ook dat hij niet vrij was van eenzijdigheden, van eigen stokpaardjes (en wie is hier wel vrij van!), maar door levenservaring en kennis van het Woord en de geschiedenis van de kerk, wist hij terdege wat de funeste gevolgen zijn van een onevenwichtige voorstelling van zaken. Vandaar dat hij in zijn geschriften steeds gehamerd heeft op de juiste balans. In zijn tijd zag hij verschuivingen naar links en naar rechts optreden. Een nieuw reveil kwam op, maar tegelijkertijd werden nieuwe en oude dwalingen verbreid. De kerk moest de strijd aanbinden met de god van de eeuw, bestaande in de voortgaande wetenschappelijke ontkrachting van de klassieke waarheden van het christelijk geloof. Het was een uitdaging die velen niet aankonden. Ook binnen orthodox-behoudende kring zag Bonar ontsporingen optreden. Zijn vaderland verkeerde in de branding van een turbulente tijd, waarin duidelijkheid gewenst was. Hij voelde zich geroepen om de apologie van het christelijk belijden nieuw leven in te blazen, door nauw aan te sluiten bij de actualiteit.

Truth and Error

In 1846 liet Bonar een boek van zijn hand verschijnen onder de titel *Truth and Error* (Waarheid en Dwaling).¹⁴ Het werd in de loop van de jaren meermalen herdrukt, wat bewijst dat het aansloeg. In dit werk vinden we zaken die ook nu nog volop actueel zijn. Het gaat onder andere over de onmacht en de onwil van de mens, over de uitverkiezing, over de verhouding van Geest en Woord, over het werk van Christus en over de geloofs zekerheid. Bonar geeft in dit boekje een haarfijne en scherpe analyse van 'de huidige staat van de godsdienst'. Hij is niet zo positief over het geestelijk klimaat van zijn dagen. 'Er is beweging, activiteit, ijver en gulheid; dit alles kan bestaan terwijl toch het geestelijk peil laag blijft. Er kan veel bloesem zijn en

weinig vrucht.' Hij mist de intense vitaliteit die er eerder was. 'Het ontbreekt aan diepte en kracht. Het ontbreekt aan natuurlijke warmte en te vaak blijkt dit gemis met wrijving en opwinding te worden opgevuld.' Er zijn dwalingen die de kerk beroeren, maar er is ook dode rechtzinnigheid, een wettische ijver voor wat oud is, maar die het leven van oude tijden mist. Sommigen zoeken het in de vorm van woorden, anderen in een Evangelie dat door 'voorwaarden, beperkingen en geschiktheden' wordt beheerst.¹⁵

Het is nodig dat de aloude waarheden als actuele thema's het godsdienstig leven gaan beheersen. Geen dode, levenloze termen, die alleen als verpakking dienen om het levenloze lichaam aan te kleden. Geen emotionele beroeringen, die als het erop aankomt, wegsmelten als sneeuw voor de zon. Geen valse mystiek, die geen grond heeft in het Woord van God. Bonar roept op tot herwaardering van de 'oude paden', gepaard gaande met de noodzaak van een hartelijke beleving van wat men belijdt. Het is nodig dat de levende Christus gaat schitteren in de bediening van het Woord en in de praktijk van het pastoraat. 'Hij is het Die de menigten in de dagen van Zijn omwandeling op aarde heeft onderwezen, en Hij is het die nog menigten leert. Als Hij niet onderwijst, dan is alles tevergeefs en vals, als Hij leert dan is alles waar en gezegend. Licht en kennis zijn bij Hem, en hoe gewillig is Hij dat dit licht en die kennis de uwe worden! Leert van Mij, zegt Hij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart, en tot wat voor een leraar kan een dwaze dwalende ziel zich beter wenden dan tot deze zachtmoedige en nederige Christus, Die medelijden kan hebben met de onwetende en met hen die van de weg zijn afgedwaald? Hij heeft gaven gegeven onder de mensenkinderen, toen Hij is opgevaren, ja zelfs voor de wederhorigen.' Aan deze Leraar der gerechtigheid wil Bonar zich geheel toevertrouwen, en het is zijn verlangen om in Zijn nederige en zachtmoedige voetstappen te mogen gaan. Op deze wijze wil hij de gemeente van God dienen, en kan hij ook nu nog een handreiking zijn op het smalle pad dat naar het eeuwige leven leidt.

Verwarring

Bonars boek *Truth and Error* is geschreven in de vorm van een briefwisseling met een vriend. De eerste brief wordt voorafgegaan door

Hebreeën 13:9, 'Wordt niet omgevoerd met verscheidene en vreemde leringen; want het is goed dat het hart gesterkt wordt door genade'. De tijd waarin hij leefde bracht 'verscheidene en vreemde leringen' voort. De balans stond onder grote spanning en sloeg iedere keer door, dan naar de ene kant, dan weer naar de andere. Kennelijk had zijn vriend er grote moeite mee om dit proces te verwerken. Bonar schrijft dan ook: 'Je schijnt verbijsterd te zijn door de meningen van de tijd, welhaast zo erg alsof je in een gezelschap verkeerde, waar iedereen een verschillende taal spreekt.' De vriend weet niet hoe hij hiermee om moet gaan. De verwarring in de geest dreigt steeds meer toe te slaan. De Pilatusvraag 'Wat is waarheid?' brengt de ziel in beroering. 'De moeilijkheid om te beoordelen wat waarheid is, wordt groter, in plaats van dat deze verdwijnt. Je weet niet wat je moet denken, noch welke weg je moet inslaan, om te ontdekken wat juist is, of waar de zekerheid gevonden wordt. Zoveel nieuwigheden doen je wankelen en verbazen je.'¹⁶

De nieuwigheden die Bonar op het oog heeft, betroffen niet alleen grove dwalingen, maar ook eenzijdigheden. Ook mensen die achting genoten, kwamen met opvattingen die zijn vriend niet kon plaatsen. 'Er blijken goede mannen aan beide kanten te zijn en dit brengt je nog meer in de war.' Dat maakt de verwarring juist zo groot. Mannen van naam, die de Heere schijnen te vrezen, maken de waarheid ingewikkeld en op den duur onverstaanbaar. Zij gaan meer uit van hun gevoelens dan van het Woord van God. Of liever gezegd, zij leggen het Woord naar eigen inzichten en gevoelens uit, zonder erop te letten, wat de mening van de Heilige Geest is. Hier wringt meestal de schoen: er is geen ootmoedig buigen voor het gezag van de Schrift. Er is geen vragen naar de goddelijke uitleg; er is geen streven om de eenvoudige bewoordingen die de Geest gebruikt te onderzoeken.¹⁷

'Je verlangt naar vrede te midden van de wanklanken van deze onhandelbare elementen en naar vastheid onder deze verschuivende zandhopen. Toch komt er geen rust. De ene nieuwigheid verwekt de andere, die op haar beurt weer een volgende produceert. De ene dwaling vereist de andere om deze te handhaven; een tweede dwaling moet een derde voortbrengen, of een vierde om daarop te rusten. De

ene valse stap leidt tot twintig andere, of misschien wel tot honderd meer. Wie weet waar het einde van dit alles zal zijn?' Zo broedt de onrust voort. De gewone man weet niet meer wat hij hiervan moet denken. Onvaste zielen worden heen en weer geslingerd van de ene opvatting naar de andere. Het is een rusteloze repetitie van meningen, die velen onrustig maakt. Er is geen rusten meer op wat God gezegd heeft in Zijn Woord, er is geen vragen naar Zijn weg, maar er is een constante verdediging van eigen gelijk.¹⁸

Calvinisten worden arminianen

'De mensen beven niet bij de gedachte dat ze in dwaling vallen', zo vervolgt Bonar zijn brief. 'Het wordt een lichte zaak geacht om van mening te veranderen op een toevallige impuls.' Argumenten worden niet gewogen en de gevolgen van meningsverandering niet doordacht. Is er wel een vragen in het hart wat de Heere Zelf hiervan zou denken? Op deze wijze ondergaan godgeleerden in een korte tijd een ware gedaantewisseling. 'Velen die recent nog steile calvinisten waren zijn nu arminianen van het ergste soort', zo beweert Bonar. De dwaling is als een kruipend kruid dat eerst onder de oppervlakte voortwoekert, en dan plotseling verderop opduikt. Zo brengt de ene eenzijdigheid de andere voort. Het hypercalvinisme, dat afbreuk doet aan de bedoeling van God met het Evangelie, kan na verloop van tijd overgaan in een extreem arminianisme dat de godsdienstige mens een vrije keus in handen stopt, waardoor er geen plaats meer is voor Gods soeverein genadewerk. Maar ook omgekeerd vindt dit proces plaats. Mannen die eerst de ruimte in het Evangelie verkondigden, zetten nu de deur van de genade zo op een kier, dat mensen die niet aan bepaalde voorwaarden voldoen, worden buitengesloten.¹⁹

'Je zult vragen, waar dit alles vandaan komt?' Bonar verwijst in zijn antwoord naar 2 Timotheüs 3 en 4: 'En weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden. Want de mensen zullen zijn liefhebbers van zichzelf, (...) hooggevoelende, (...) altijd lerende en nimmermeer tot kennis der waarheid kunnende komen'; (...) 'wanneer zij de gezonde leer niet zullen verdragen; maar kittelachtig zijnde van gehoor, zullen zij zichzelf leraars vergaderen, naar hun eigen

begeerlijkheden; en zij zullen hun gehoor van de waarheid afwenden.' Bonar noemt drie kenmerken op van hen die op deze wijze van de waarheid afdoen. Het eerste kenmerk is dat de ziel geen rust heeft. Mensen die met nieuwe dingen komen, zijn vaak bevangen door onrust, spreken veel, maar niet uit 'de zekere vrede die voortkomt uit de kennis van de levende Jezus'. Hun spreken is een vernieuwingsvuldiging van woorden om hun gedachten uit te spreken, maar de gezonde basis ontbreekt. Vaak spreekt uit de houding een zekere ijdelheid en eigenzinnigheid, alsof men alleen de waarheid in pacht heeft. Een tweede kenmerk van de 'nieuwlichters' is, dat het geweten niet goed functioneert. Men spreekt over een onafhankelijke denkwijze, een originele vinding, maar het geweten is er niet in. Zo worden ook orthodoxe waarheden uit het verband gerukt, zonder dat men zich afvraagt of er sprake is van een diepe afhankelijkheid van de grote Leermester. Dan een derde punt: 'Er is weinig beven voor het Woord.' Er is geen heilige eerbied voor goddelijke zaken. Het uitgangspunt is niet 'De Heere heeft gesproken', maar het eigen gelijk. De bron is niet het tere omgaan met het Woord van God. De Bijbel wordt slechts gebruikt wanneer het in de eigen kraam te pas komt en om anderen met teksten om de oren te slaan. Er is geen eerbiedig buigen voor de balans van het goddelijk getuigenis, voor de volle raad van de Almachtige.²⁰

Twee polen

In het boek van Bonar gaat het over het balanceren tussen twee polen: die van het Evangelie en die van de uitverkiezing. Op deze punten was er in zijn dagen sprake van ontsporing. Het was niet zijn bedoeling om beide goddelijke zaken tegen elkaar uit te spelen, maar om de juiste balans te vinden. Onrustige geesten in zijn tijd poogden juist beide zaken krachteloos te maken door ze tegenover elkaar te stellen en in feite als tegenpolen aan te duiden. 'Als mij gevraagd wordt: 'Hoe kun je een vrij Evangelie preken en toch in de verkiezing geloven?' dan antwoord ik: 'Ik geloof in beide, en preek beide, omdat ik ze beide in de Bijbel vind.' Hier is niet het redeneren van het verstand het uitgangspunt, maar het geloof in de Auteur van de Schrift. 'Ik vind geen grond voor het preken van een onvoorwaardelijk Evangelie, dan wat ik in de Bijbel vind, en hetzelfde geldt voor

het preken van een onvoorwaardelijke persoonlijke uitverkiezing. God heeft me verteld dat beide waar zijn, en wee mij als ik pogingen doe om beide, de een of de ander, te verminken. Wanneer iemand de eenvoudige betekenis van 'uitverkiezing' weigert te aanvaarden, zal een ander de eenvoudige betekenis van 'Evangelie' afwijzen.' De uitverkiezing 'behoort tot de hoogste en meest heilige orde van waarheden', zo vervolgt Bonar. Wie zal tornen aan Gods eeuwig besluit? Wie zal redeneren over Zijn verborgen wil? Is God niet 'geheel en absoluut soeverein in alle dingen'? Zo is het ook met het Evangelie. 'Waarom geloof ik in een vrij Evangelie? Omdat de rede dit heeft openbaard? Omdat dit mij het beste past? Nee. Omdat God het heeft verklaard en dit is mijn enige gezag.' Niets mag worden toegedaan of afgedaan van de goddelijke autoriteit, waarop de leer die naar de godzaligheid is, is gebaseerd.²¹

'Laten we beven voor het Woord', zo roept Bonar op. 'Laten we niet bevreesd zijn voor haar schijnbare tegenstrijdigheden.' We moeten niet denken dat wijzelf alles kunnen bevatten en in harmonie kunnen brengen. Het is een zaak des geloofs om voor het Woord alleen te buigen. 'Hoe kunnen we Gods soevereiniteit met de menselijke verantwoordelijkheid verzoenen? Hoe kunnen we de vrije werking van de Geest met de vrije wil van de mens verzoenen? Laten we de moeilijkheden in de handen van God overlaten, en laten we ons ervoor wachten om deze moeilijkheden nog groter te maken door onze ellendige pogingen om te reiken tot zaken die voor ons te hoog zijn, en door onze ellendige pogingen om het eenvoudige Woord van God, Die niet liegen kan, te ontduiken.' Hij bedoelt niet te zeggen dat er geen sprake is van de 'meest volkomen harmonie tussen alle verschillende leerstukken in de Bijbel.' Ook wil hij niet beweren dat de gelovige deze harmonie niet kan onderscheiden. Maar hij wil aangeven dat de menselijke rede de zaken niet kloppend kan maken. De Schrift blijft een verborgenheid voor het menselijk vernuft. De filosofie is geen middel om de waarheid te verstaan, maar alleen het geloof dat door God gewerkt wordt.²²

'Wees toch niet verbaasd. Jehova verandert niet, noch Zijn Woord', zo voegt Bonar zijn vriend vaderlijk toe. 'Neem de Heilige Geest als

je leraar. Laat God waarachtig zijn en alle mensen leugenachtig.' Laat je niet verschrikken door allerlei wind van leer. God Zelf heeft het laatste woord en niet de mens. Er is bij Hem geen verwarring, geen schaduw van omkering. Hij is de onveranderlijke God, Die instaat voor Zijn eigen Woord. Zijn gedachten zijn volledig in overeenstemming met wat Hij spreekt. Wat geeft het een rust om je zo aan Hem over te geven, om door Hem geleerd te worden. Hij leert als machthebbende en niet als de schriftgeleerden. Hij staat boven alle verandering in de theologie. Hij bewaart Zijn eigen leer en staat ervoor in. 'De Zoon van God is gekomen en heeft ons het verstand gegeven, opdat wij zouden weten wat waarachtig is.' 'Hij is het Die de menigte in de dagen van Zijn leven op aarde onderwijst en Hij leert de menigte nog. Als Hij niet onderwijst, is alles tevergeefs en vals; als Hij leert is alles waar en is alles gezegd. Licht en kennis zijn bij Hem, en hoe gewillig is Hij om al het licht en de kennis het jouwe te maken! Leert van Mij, zegt Hij, dat Ik zachtmoedig ben en nederig van hart.'²³

De balans van het Woord

Het Woord is het enige richtsnoer, waarnaar het geloof en het leven zich behoren te richten. In de mens zelf is sprake van verwarring en onvastheid. Alleen het geloof heeft een vaste grond, die niet bewogen wordt. De vertwijfelde en verwarde ziel ontvangt alleen rust aan de voeten van de grote Leermeester. Hij onderwijst zielen die zich geen raad weten, Hij geeft licht over moeilijke zaken, die men niet verstaat; Hij leidt blinden in een weg die zij niet geweten hebben. In het Woord staan geen beloften voor wijzen en geleerden, maar wel voor dwazen en onwetenden. Hier wordt de balans gevonden voor het onzekere gemoed. Door in Jezus te blijven ontvangt het aangevochten hart de rust die het nodig heeft. Het is Bonars zorg om niet te wijzen op de theoloog van de eeuw, hoe rechtzinnig hij ook mag zijn, maar op de balans van het goddelijk getuigenis.

5. Wettisch of evangelisch?

Verhouding van wet en Evangelie

Het is een uitdrukking van Luther dat het gehele Woord van God bestaat uit wet en Evangelie. Op deze wijze wil de Heere ons Zijn wil bekend maken. Beide elementen van deze openbaring komen tot uitdrukking in het werk van de verzoening. Wanneer wet en Evangelie verzelfstandigd worden en niet in nauwe betrekking tot de verzoening worden uiteengezet, ontstaan onherroepelijk ontsporingen. De wet als een slaande hand van God die er niet op gericht is om een tuchtmeester tot Christus te zijn, leidt tot wanhoop. Het Evangelie waarin de kennis van schuld en verlorenheid niet verkondigd wordt, leidt tot oppervlakkigheid en valse rust. Vermenging van wet en Evangelie leidt tot een verkeerd fundament. Het maakt of van het Evangelie een wet, of van de wet een verkapt Evangelie. In het eerste geval wordt de zondaar op zichzelf teruggeworpen en moet hij een gevoel van berouw en boetvaardigheid gewaar worden, wil hij vatbaar zijn voor het Evangelie; in het tweede geval wordt de zonde gebagatelliseerd en het komen tot Christus als een menselijke keus beschouwd.

Horatius Bonar wil wet en Evangelie in de juiste verhouding plaatsen, zoals de Schrift deze aangeeft. Hij schrijft: 'Mijn ziel, het Evangelie heeft u niet verkondigd dat de wet veranderd en verzacht is, om uw toestand als een zwak zondaar te hulp te komen, maar dat de wet gehoorzaamd en vervuld moet worden.' Bonar wil niets afdoen van de geldigheid en eisen van Gods heilige wet. Wanneer het Evangelie van de wet wordt losgemaakt en de wet als afgedaan wordt beschouwd, blijft een surrogaat-Evangelie over, dat zijn kracht niet doen kan. Aan de andere kant, als de wet het Evangelie gaat overheersen, wordt het Evangelie ook krachteloos.²⁴

Functie van de wet

De wet van God is de regel van rechtvaardigheid en heiligheid, die een volkomen gehoorzaamheid eist. Zij duldt geen enkele overtreding. God neemt de zonde ernstig, omdat zij een schending is van

Zijn rechtvaardigheid, die in de wet tot uitdrukking komt. Vandaar dat van het goddelijk gebod niets mag worden afgedaan. 'Het zou geen goed nieuws voor u zijn als de wet zo verzacht was dat zij u tegemoet zou komen, want dan zou uw zaligheid niet zeker zijn.' Hier past geen halfslachtigheid. 'De enige zaligheid die zal voortduren en blijft bestaan, is een zaligheid die gegrond is op een vervulde, een volkomen gehouden, onveranderlijke en geëerde wet.'²⁵

'Door de wet is de kennis der zonde.' 'Daarom moet de verbinding tussen zonde en wet worden gehandhaafd, zowel in de veroordeling als in het pardon', merkt Bonar op. De wet is mede op Sinai gegeven om de zonde te ontdekken (Rom. 5:20). God neemt het ernstig met de zonde. 'God is Vader, maar Hij is ook Rechter.' 'God heeft de zondaar lief, maar Hij haat de zonde.' Vanwege de zonde, verkeert de zondaar onder de vloek van de wet. Deze verdoemt en veroordeelt hem in al zijn wegen. Zij ontdekt de schuilhoeken van zijn hart en laat hem zien dat hij geheel verdoemelijk voor God is.

Hoe zal een mens, die geheel verloren ligt in zijn schuld en zonde, dan rechtvaardig voor God kunnen worden? Hoe kan hij in gemeenschap met God komen? 'Hoe kan ik, een zondaar, nabij Hem komen in Wie geen zonde is, en hoe kan ik Hem in vrede in het aangezicht zien?' 'Dit is een van de ontzettende problemen, die de mens in alle eeuwen heeft gepoogd op te lossen.' Vele wegen zijn gezocht om in Gods gunst te komen. Plichten, gevoelens, vrome werken, bevindingen zijn ingebracht om de weg tot verzoening mede te banen. Het grote probleem is dat een mens geen zondaar wil zijn, en als hij erachter komt dat hij verloren ligt, tracht hij zelf een weg te zoeken om hieruit verlost te worden. Het is een grote les om te beamen wat Bonar opmerkt: 'Wij kunnen alleen met onze zonden tot God gaan, want wij hebben niets anders dat wij het onze kunnen noemen. Dit is een van de lessen, die wij zo moeilijk willen leren! En toch, zonder dat te leren, kunnen wij geen enkele rechte stap op de weg van de ware godsdienst doen.'²⁶

Blijde boodschap

Maar hoe zit het dan met het Evangelie? Is dit geen blijde boodschap voor zondaren, zonder onderscheid? Wordt daarin de weg niet gewezen tot het heil, bevat de boodschap van Gods genade niet het heil

zelf? Bonar wijst er in zijn geschriften herhaaldelijk op dat de genade een rechtvaardige genade is. Zoals de rechtvaardigheid in de wet centraal staat, zo is dit ook in het Evangelie. Het Evangelie doet niet tekort aan de eisen van Gods wet, maar bevestigt deze eisen! Het Evangelie stapt niet over de zonde heen, met een beroep op Gods liefde, maar richt zich in de eerste plaats op de volmaakte goddelijke gerechtigheid, waarvan de wet getuigenis geeft. En Gods liefde is hieraan niet tegenovergesteld, maar in deze volmaakte deugd 'zien wij de onbuigzame, onverbiddelijke trouw aan de wet.' Het Evangelie zet de wet niet opzij, maar geeft de weg aan om aan de eisen daarvan ten volle te voldoen!

Het Evangelie laat zien dat aan de eisen van Gods rechtvaardigheid ten volle is beantwoord. Het vertoont de genade van een rechtvaardig God. 'Het is de genade van Hem, Die zowel Rechter is als Vader. Als we dat niet zien, zullen we het Evangelie misverstaan en falen in het verstaan van de vergeving, die wij zoeken, en van de grote offerande, waardoor de vergeving tot ons komt. Het is geen vage vergeving, die voortkomt uit louter vaderlijke liefde of een goedaardige onverschilligheid tegenover de zonde.' Om vergeving te verkrijgen is een volmaakte gerechtigheid nodig, waarbij niets van de zondaar in aanmerking komt, omdat hij in geen enkel opzicht in staat is om de wet te houden.

Christus de Vervuller van de wet

Wat houdt God de gevallen mens in het Evangelie voor? 'Mijn ziel, de blijde boodschap die God door de gehele wereld heeft bekendgemaakt, is dat Zijn eigen Zoon in ons vlees de wet vervuld heeft! Hij is onder de wet gekomen, niet om deze te veranderen, maar te vervullen. Dit is de blijde boodschap die God u heeft gezonden: 'Jezus, Mijn Zoon, heeft de wet gehouden.' Door de wet te vervullen heeft de Eniggeborene van de Vader de grond gelegd voor ons eeuwig welzijn. Mijn ziel, zie dan op Jezus, als de Vervuller van de wet. Door Zijn goddelijke gehoorzaamheid heeft Hij deze verheven en vereerd, want nooit tevoren was de wet zo volmaakt en zo heerlijk gehoorzaam. En zo is Christus 'het einde der wet tot rechtvaardigheid' voor de zondaar.'²⁷

Wat de wet eist, heeft Christus volbracht. Dat is de kern van Bonars boodschap. De rechtvaardige genade vertoont zich in de Persoon en het werk van de Plaatsbekleder. Aan het kruis blijkt Gods rechtvaardigheid, zowel in haar eis als in haar voldoening. 'De straf die de wet de overtreder oplegt, was op Hem gelegd. Hij werd gekastijd, alsof Hij de schuldige was. Hij werd voor alle eisen van de wet tegen de zondaar verantwoordelijk gesteld. Hij nam de vloek op Zich, want er staat geschreven: Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons (Gal. 3:10). Hij nam de toorn van de Wetgever op Zich, want Hij zegt: Uw grimmigheid ligt op Mij. De gerechtigheid die Christus heeft aangebracht, als de grote Plaatsbekleder, is het enige middel om van de vloek van de wet bevrijd te worden.'²⁸

Juiste verhouding

Hoe functioneren wet en Evangelie bij Bonar als het gaat over de bekering van de mens? Confronteert hij hem eerst met het Evangelie of laat hij hem eerst zijn verlorenheid zien? Nu is het zo dat hij in zijn geschriften geen bepaalde orde hanteert. Hij laat de wet niet vooraf gaan aan het Evangelie en hij laat deze ook niet op het Evangelie volgen. Hij verkondigt beide, zowel de vloek die rust op de zonde als de genade die in het Evangelie tot uitdrukking komt. Wel erkent hij dat er voor het Evangelie geen plaats is, als de mens zijn schuld niet erkent. Christus is voor zondaren in de wereld gekomen om hen te redden van het verderf. Vandaar dat het nodig is om zijn diep bederf te tekenen. In de spiegel van de wet wordt de zonde ontdekt en in de spiegel van het Evangelie komt de zonde tot uitdrukking zoals deze aan het kruis is tentoongesteld en gedragen. Wet en Evangelie liggen in elkaars verlengde en komen tezamen bij het kruis. Het is bij hem niet een eerst dit en daarna dat, maar beide tegelijk!

De menselijke val is voor Bonar een realiteit. De vloek die op de mensheid ligt is een volkomen werkelijkheid, waarvan hij niets wil afdoen. Wet en Evangelie richten zich juist op de gevallen staat van de zondaar. De wet ontdekt hem aan zijn verlorenheid en het Evangelie openbaart de verlossing uit deze toestand. Vandaar dat het boek Genesis bij hem vooraan staat in de Godsopenbaring. 'De gehele Schrift verbindt zich met Genesis en behoort in dit verband te

worden gelezen, want het zijn niet zozeer de latere Schriften die licht op Genesis werpen, maar Genesis zelf werpt licht op de latere Schriften. Genesis is niet alleen het eerste boek van de Schrift, maar het is de bron van de openbaring.²⁹

Genesis, het begin

In de tijd van Bonar is de discussie vooral toegespitst op dit eerste bijbelboek. Het opkomend darwinisme legt het scheppingsverhaal onder vuur, het sociale Evangelie wil breken met de werkelijkheid van de zonde en de val, het wetenschappelijk denken verwijst dit boek naar het rijk der fabelen. Aangrijpend behandelt Bonar de scheppingsgeschiedenis, niet minder aangrijpend de val die hierop volgt. Vervolgens hoe Adam en Eva zich verborgen in de hof, vanwege hun schaamte. 'Een gevoel van schaamte zowel in ziel als in lichaam is niet natuurlijk. Zij behoort niet bij de niet-gevallen mens. Het is de vrucht van de zonde. Het eerste gevoel van de zondaar is: 'Ik ben niet geschikt om God, of mens of engelen te zien.' Dit gevoel wordt verdiept wanneer de werkelijkheid van de val voor het oog van de zondaar open gaat. 'We worden ertoe gebracht om twee zaken te gevoelen; in de eerste plaats een gevoel van veroordeling en vervolgens een gevoel van schaamte. Wij zijn ongeschikt om Gods gunst te ontvangen en ongeschikt om in Zijn tegenwoordigheid te verschijnen.'³⁰

De ontdekking van Adams zonde ging diep. Zij ontmaskerde de vijgenbladeren waarmee hij zich geprobeerd had te kleden. Deze bladeren vergelijkt Bonar met 'zijn goede daden, zijn gebeden en zijn bekering' die de godsdienstige mens als handgeld wil aanreiken om de werkelijke schuld van de zonde te verbloemen. De overtuiging, door de Heilige Geest, van zijn diepe val laat zien dat hij een andere bedekking nodig heeft, een bedekking die de toorn van God kan afwenden. 'Dit leert hij wanneer de Heilige Geest Zijn overtuigende werk in hem begint. Want dan is het alsof Gods oog van ontzettende heiligheid door zijn bedekkingen dringt en door de duisternis waarin hij zichzelf heeft gewikkeld heenflitst.' Zo wordt de mens ontmaskerd en valt alle camouflage weg. Zo ontdekken de goddelijke rechtvaardigheid en heiligheid hem aan zijn ontzettende val.³¹

's Mensen verlorenheid

'Geen hoop hebbende en zonder God in de wereld.' Dit is de toestand van de gevallen mens zoals de apostel Paulus deze tekent. 'Zonder God! Wat een vreselijke toestand van de ziel! Wat een staat van ellende, van donkerheid, van eenzaamheid, van duistere en erbarmelijke ledigheid. Een wildernis te middernacht is niets hiermee vergeleken.' Voelt de mens deze ledigheid, deze duisternis niet? Ziet hij dan niet wat er aan hapert? 'De mensen voelen dit, hoewel zij het niet willen erkennen. Vandaar dat zij van de ene bezigheid naar de andere lopen, van de ene scène naar de andere, van vermaak naar vermaak, teneinde hun gedachten steeds bezig te houden.' Hij schrikt er niet voor terug om godsdienstig te worden om zijn ledigheid op te vullen.³²

'Zondaar, dit is uw huidige toestand. Is het niet vreselijk?' Scherp tekent Bonar de verlorenheid van de mens. In felle kleuren schildert hij de mens in zijn val en vijandschap tegen God. Maar nooit blijft Bonar hierbij staan. Nooit verzelfstandigt hij de ontdekking van de schuld door de wet. Het gewicht van de zonde is zo zwaar, dat het contragewicht van Gods genade alleen in staat is om de balans weer in evenwicht te krijgen. Daarom is het antwoord op de schuldvraag niet de wet maar het Evangelie.

De moederbelofte die de Heere in het verloren paradijs afkondigde, was het eerste geluid van het Evangelie dat over de aarde weerklonk. 'Nu begon de grote gedachte van Gods hart, het idee van genade, ontvouwd te worden, niet alleen aan de mens, maar aan het universum.' 'Dit is de eerste stap van het ontvouwen van 'de verborgenheid die in God verborgen was'.' De blijde boodschap van vergeving door Christus, Die de kop van de duivel, de slang, zou vermorzelen, klonk in de oren van Adam en Eva. De eerste belofte werd de gevallen mens aangeboden, zonder dat er iets van hem werd verlangd. Hij hoefde het alleen maar in geloof te aanvaarden.³³

In het tot uitdrukking brengen van Gods wil zet Bonar de boodschap van wet en Evangelie uiteen en probeert de zondaar hiermee te confronteren. De diepte van de val en de verlorenheid is hierbij essentieel. Er wordt wel eens gezegd: 'Wie recht wil preken, moet ook

over Adam spreken.' Dit brengt Bonar in praktijk, maar dan niet als een dwingend systeem. Hij laat het aan de Heilige Geest over hoe de waarheid van wet en Evangelie in het hart wordt gewerkt. Het gaat hem daarbij niet zozeer om het gevoel, maar om het geloof. Op een mens rust de plicht om de boodschap van zonde en genade in geloof te ontvangen. Wanneer de mensen niet worden bewogen tot geloof, ontaardt de wet in een 'wetticisme' en het Evangelie in een 'evangelisme', zoals in de Angelsaksische wereld wordt gezegd. En nogmaals, wat de wet eist, wordt door het Evangelie beloofd!

6. Heilsfeiten en heilsorde

De grote heilsfeiten

De grote heilsfeiten zijn de geboorte, het sterven, de opstanding en de hemelvaart van Christus. Hierdoor is het heil tot de mensheid gebracht. Het heil is het getuigenis dat God geeft van Zijn Zoon; het is de openbaring van het heerlijke werk van de verzoening dat Christus heeft volbracht. In feite is dit de inhoud van het Evangelie: dat God Zijn Zoon naar de wereld heeft gezonden, om Zichzelf op te offeren tot verzoening van de zonden. Hij is gekomen om voor hen die ten leven zijn verkoren, te lijden en te sterven. Hij is gekomen om de zonden van het menselijke geslacht te dragen. Zo hebben de heilsfeiten een tweevoudige betekenis. In de eerste plaats tot voldoening aan de eisen van Gods rechtvaardigheid en vervolgens om aan de wereld te tonen dat er een volkomen verzoening wordt aangeboden.

Het heil wordt door de Heilige Geest toegepast aan het hart volgens de orde van het heil. Het is de keten van roeping, geloof, rechtvaardiging en heiliging, waaraan wedergeboorte en bekering kunnen worden toegevoegd, waardoor een verloren zondaar deel krijgt aan het werk van Christus. Deze toepassing is in de eerste plaats de toe-eigening van wat ons in de heilsfeiten wordt aangeboden. Het is het zien op het Lam van God Dat de zonden der wereld wegneemt. Het is het hartelijke vertrouwen van het hart dat Christus in de wereld is gekomen om zondaren te redden. Niet de ervaring van de ziel van de genade die in Christus is komt eerst, maar het aannemen van het heil zoals dit tot ons komt in het Evangelie. De heilsorde is nodig om zalig te worden. Een blote toestemming van de heilsfeiten is te kort, maar ook is het te kort wanneer er bij de heilsorde geen zicht is op de heilsfeiten.

Niet vermengen

Bonar was zich er goed van bewust dat heilsfeiten en heilsorde niet met elkaar vermengd mogen worden. De eerste gaan voorop in de verkondiging van het Evangelie, het tweede volgt daarop wanneer het Evangelie wordt aanvaard. Zo is Christus de inhoud van het

Evangelie. Het zijn de grote heilsfeiten van Zijn geboorte, sterven, opstanding, hemelvaart en zitten aan de rechterhand van God die het goede nieuws bevatten. Bonar merkt hierover op: 'Ze zijn weinig en duidelijk, zodat een kind ze kan onthouden en verstaan. Ze zijn als kistjes, die hemelse kleinoden bevatten. Zij zijn als bekers, die het levende water voor de dorstige ziel houden; als de gouden korven, waarin God het brood, dat van de hemel nederkwam, bewaard heeft, waarvan een mens, als hij hiervan eet niet zal sterven. Zij zijn als boekdelen, waarin op korte maar gezegende bladzijden de getuigenissen van Gods machtige genade staan opgetekend. Getuigenissen die zo eenvoudig zijn, dat zelfs de 'dwazen' ze kunnen lezen en begrijpen; die zo waar en zeker zijn, dat al de wijsheid van de wereld en alle kunstgrepen van de hel hun zekerheid niet kunnen laten wankelen.'³⁴

Het gaat dus in het Evangelie om de heilsfeiten, om het werk van Christus als Plaatsbekleder voor zondaren. Deze heilsfeiten maakten de inhoud uit van de prediking van de apostelen. 'De preek van Petrus in Jeruzalem (Hand. 2:29-36) handelde over Jezus van Nazareth, Die gekruisigd en opgestaan was uit de doden, en verhoogd werd tot de troon van God, omdat God Hem tot een Heere en Christus gemaakt heeft. Dit hield volgens de apostel het goede nieuws in. De preek van Paulus in Antiochië was in wezen hetzelfde, namelijk een verslag van de heilsfeiten aangaande de dood en de opstanding van Jezus.' Op deze wijze werd het Evangelie verwoord. Door de verkondiging van het kruis van Golgotha worden zonde en genade in alle ernst en welmenendheid voorgesteld. Dit betekent geen verwaarlozing van de wet, maar een goddelijk antwoord op Zijn onkreukbaar recht, zoals de wet deze openbaart.³⁵

Juiste verhouding

De juiste verhouding van heilsfeiten en heilsorde kan worden verstoord als de heilsorde domineert. Dan gaat het meer over de ervaring van de ziel dan over het werk van Christus. De kenmerken van de bekering krijgen zoveel aandacht, dat Christus naar de achtergrond wordt verschoven. Zo worden in feite de heilsfeiten ondergeschikt gemaakt aan de beleving van het hart. Het gaat dan niet om het geloof in het zoenoffer van Christus, maar om de mystieke erva-

ring daarvan. Op deze wijze wordt geen bestendige vrede verkregen en vindt de ziel geen rust in een goed en vast fundament.

De grondslag van het heil is niet Christus *in* ons, maar Christus *voor* ons, of, anders gezegd, de grond van de zaligheid ligt buiten ons in het volbrachte werk van Hem Die de zonden der wereld op Zich nam. Door het geloof wordt de band met Christus buiten ons tot stand gebracht. Dan is het eerst wij in Hem en dan Hij in ons. Het is in de eerste plaats van belang dat de heilsfeiten met een gelovig hart worden aanvaard als de enige grond van ons heil. Het tevreden zijn met Christus' volkomen offerande aan het kruis, sluit alle gronden buiten Hem uit, ook onze bevinding en kenmerken van de heilsorde. Het is Zijn Persoon, Die tot ons komt in de beloften van het Evangelie. Het is Zijn werk dat ons wordt gepredikt als het enige middel tot zaligheid.

Bonar geeft van Christus' Persoon een duidelijk getuigenis: '*De Persoon van Christus is een openbaring van God. Het werk van Christus is een openbaring van God. De woorden van Christus zijn een openbaring van God. Hij is in de Vader en de Vader is in Hem.*' 'In het kennen van Zijn natuur, zoals deze ons door Jezus door Zijn kruis wordt verklaard, is de kennis van de vrede gelegen. De Heilige Geest leidt de ziel, Die Hij door Zijn almachtige kracht overbrengt van de duisternis tot het licht, in deze kennis van de Vader. Want alles wat wij van God weten, zijn wij verschuldigd aan deze goddelijke Leraar, deze Uitlegger, Eén uit duizend. Laat de zondaar zich dan ook nooit verbeelden, dat hij meer gewillig is om geleerd te worden dan de Geest gewillig is om hem te onderwijzen. Laat hem nooit tot zichzelf zeggen: 'Ik zou God gaarne willen kennen, maar ik kan hier toe niet geraken en de Geest wil mij niet onderwijzen.'³⁶

Aannemen van heilsfeiten

Het geloof neemt de waarheid aan van wat over de heilsfeiten wordt medegedeeld en past deze toe aan het hart. 'Als wij hiermee voldaan zijn, dan geloven wij dadelijk, ja dan kunnen wij niet anders dan geloven. Als wij niet geloven, dan komt dit, omdat wij niet genoeg hebben aan wat ons verteld is; dan zijn wij er niet van overtuigd dat Christus ons vertrouwen en aannemen waard is, zoals God Hem

voorstelt.' Maar hoe staat het dan met het gevoel? 'Velen zullen zeggen: 'O, wij geloven alles wat God ons over Christus gezegd heeft, maar wij *voelen* het niet; het heeft op ons geen uitwerking.' Nu vraag ik: 'Bent u er zeker van dat wat u gelooft, hetzelfde is als wat God getuigt van Christus, of is het iets anders dat erop lijkt?' 'Als u zegt dat al de feiten van de dood en van de opstanding van Christus waar zijn en dat deze persoonlijk geen betekenis voor u hebben, zolang u zich niet bewust bent van een zekere inwendige verandering, dan gelooft u niet in de waarheid van God. U ontkent het getuigenis van God; u gelooft slechts een gedeelte daarvan en daardoor ontkent u het. U maakt God tot een leugenaar.'³⁷

De verhouding van heilsfeiten en heilsorde heeft alles te maken met de weg waarin de zondaar vrede ontvangt. De verbroken relatie tussen hem en God kan niet overbrugd worden zonder kennis van het werk van Christus. Er is geen vrede te verkrijgen zonder geloof in Zijn bloed. Een blijvende gerichtheid op zichzelf, op zijn zonden en zoeken, om behouden te worden, schiet tekort als het opzien naar het kruis ontbreekt. Mystieke ervaringen van God en goddelijke zaken hebben geen waarde, omdat Christus hiervan niet de grondslag vormt. Vandaar dat Bonar steeds de juiste balans tussen geloof en gevoel hanteert. In een volgend hoofdstuk wordt dit verder uitgewerkt. Het geloof heeft een object nodig en vindt deze in het werk van Christus buiten ons. Het richt zich in de eerste plaats op de heilsfeiten van het Woord. Daarin kan hij alleen de gunst van God verkrijgen. Daarbuiten zal hij blijven dwalen.

Heilsfeiten en heilsorde. Wettisch of evangelisch? Waar is de rechte balans? Hoe zal een mens in een rechte weg Gods gunst kunnen verkrijgen? 'In Zijn gunst is het leven, en zonder Zijn gunst is ons leven ongelukkig en zullen wij tot in eeuwigheid van de ware vreugde uitgesloten worden. Alleen een leven dat uit Zijn verzekerde vriendschap voortvloeit, mag de naam van leven dragen. Zonder die vriendschap is ons leven op aarde een last en een vermoeienis, maar met deze vriendschap vrezen wij geen kwaad en wordt alle smart in blijdschap veranderd.' Het is de verzoening met God waarop het in ons leven aankomt. Velen menen de weg gevonden te hebben, maar

zij zullen bedrogen uitkomen. Er is slechts één weg die de Heere ons voorhoudt. Een weg waarin aan Zijn gerechtigheid ten volle wordt voldaan. Alle andere wegen zijn wegen die niet uit God, maar uit de mens voortkomen. Zij zijn gedachtespinsels van het arglistige hart. Zij eindigen in de mens, in zijn godsdienst, in zijn plichten, in zijn vroomheid, in zijn vermetelheid. Zij beantwoorden niet aan het goddelijke doel van het mensenleven, namelijk om te leven tot de eer en verheerlijking van Zijn Naam.

‘Hoe zal ik gelukkig worden?’

‘Hoe zal ik gelukkig worden?’ was de vraag van een vermoeide ziel. Op allerlei manieren had hij geprobeerd om gelukkig te worden, maar al zijn pogingen faalden.’ Hij had het gezocht in de wet, maar had deze niet gebruikt om zich ervan te verzekeren dat hij door het doen van plichten nooit kon behouden worden. Het enige antwoord dat hij nodig had, was: ‘Verzeker u van Gods gunst’. Is er dan geen andere weg om gelukkig te worden? Maar wat is de weg om van Gods gunst verzekerd te worden? Zijn er dan geen problemen om tot die gunst te komen? ‘In zekere zin wel duizend, maar in een ander opzicht is er geen enkele moeilijkheid’, hield de christen de man voor. Is het niet nodig om eerst enige tijd de last van de wet te gevoelen, alvorens tot Christus te komen? Is het niet de weg om eerst berouw te hebben over de zonde, voordat wij het geneesmiddel mogen aangrijpen? Moeten we niet eerst dorsten naar het levende water en deze dorst in onszelf waarnemen?³⁸

Geen hinderpalen aan Gods kant

Obstakels zijn er alleen aan onze kant, niet aan Gods kant. God heeft Zelf de weg gebaad om een verloren zondaar tot Zijn gunst te brengen. Hij heeft Zijn Zoon in de wereld gezonden om de toegang tot Hem tot stand te brengen. Hij geeft de middelen van wet en Evangelie, om ons deze weg bekend te maken. En Hij wil ons Zijn Geest schenken om deze middelen toe te passen. Dan worden alle moeilijkheden weggenomen, die de mens heeft opgeworpen. ‘Bracht de Zoon van God moeilijkheden op de weg van de zondaar, toen Hij tot het volk zei: Kom tot Mij, en Ik zal u rust geven? Zeker niet. Hij bedoelde dat zij onmiddellijk tot Hem moesten gaan, zoals Hij daar

stond en zij daar stonden. Dan zou Hij hun rust geven.’ ‘Verlangde de Zoon van God van de Samaritaanse vrouw een onmogelijke opgave, toen Hij bij de Jakobsput neerzat? Werden alle zwaarigheden niet voorkomen of weggenomen door de wondervolle woorden van Christus: Indien gij de gave Gods kentet, en Wie Hij is, Die tot u zegt: Geef Mij te drinken, zo zoudt gij van Hem hebben begeerd, en Hij zoude u levend water gegeven hebben (Joh. 4:10)?’³⁹

‘Is onze verlorenheid dan geen hinderpaal om zalig te worden?’ ‘Wat een dwaze vraag is dat, die ik met een dwaas antwoord moet beantwoorden. Is uw dorst een verhindering om water te ontvangen, of is uw armoede een verhindering om door een vriend met een vrije gave, rijk gemaakt te worden?’ ‘De Zoon des mensen is niet gekomen om rechtvaardigen tot bekering te roepen, maar zondaren. Als u niet geheel zondaar bent, blijft de hinderpaal aanwezig; maar als u geheel en al zondaar bent, is er geen verhindering meer!’ ‘Geheel en al zondaar! Dat is wat! Maar moet ik allereerst mijn zonden verlaten, voordat ik enige zegen van Hem kan verwachten?’ ‘Nee, in het geheel niet. Hij kan u alleen verlossen en u kunt nog niet één zonde doden. U moet dadelijk tot Hem gaan, met al het kwaad dat u hebt, hoe verschrikkelijk dat ook mag zijn. Als u niet geheel zondaar bent, hebt u ook geen gehele Zaligmaker nodig, want Hij is een volkomen Zaligmaker. Hij helpt u niet om uzelf te verlossen, en u helpt Hem niet om zalig te maken. Hij doet alles of niets. Een halve zaligheid is er alleen voor hen, die niet geheel verloren zijn.’

Verwarring

Het is voor een godsdienstig mens een onmogelijke opgave om te geloven dat Christus een volkomen Zaligmaker is. De oorzaak hiervan is dat hij wet en Evangelie niet recht verstaat, maar met elkaar vermengt. Het is een vermenging van zijn eigen godsdienstige plichten met het werk van de Zaligmaker, om door dit onbijbelse ‘samen spel’ een beroep te doen op Gods gunst. Zo worden de heilsfeiten verward met de heilsorde en hierdoor blijft de vrede uit. Het gaat niet om het zoeken naar het heil of de beleving daarvan, maar het gaat om Christus alleen, Die een volkomen Zaligmaker is. ‘Christus heeft alles gedaan! Hij deed alles, toen Hij werd overgeleverd om

onze zonden en opgewekt tot onze rechtvaardigmaking. Hij deed alles toen Hij vrede gemaakt heeft door het bloed des kruises. 'Het is volbracht.' Zijn werk is zo volkomen dat het niets voor ons heeft overgelaten om zelf te doen.'⁴⁰

Het gaat om het geloof in de verklaring van God over Zijn eigen Zoon. 'Hierin zullen wij de goddelijke verklaring vinden van de heilsfeiten die wij genoemd hebben. Wij zullen de mening des Geestes zien, die Hij aan deze feiten heeft vastgemaakt, en zo zal ons geloof 'niet zijn in wijsheid der mensen, maar in de kracht Gods.' In deze weg nam de Heere, voordat Hij deze aarde verliet, het ongeloof weg van degenen die nog twijfelden. Hij herinnerde hen aan het geschreven Woord: Alzo is er geschreven, en alzo moest de Christus lijden, en van de doden opstaan ten derde dage; en in Zijn Naam gepredikt worden bekering en vergeving der zonden onder alle volken, beginnende van Jeruzalem.'⁴¹

7. Het evenwicht in de prediking

Crisis in de prediking

In Bonars dagen was er sprake van een crisis in de prediking. Dit had alles te maken met de balans van wet en Evangelie, met de verhouding van heilsfeiten en heilsorde. Er waren predikers die de Bijbel niet letterlijk wilden nemen, maar deze inkleurden om aan de vanuit de mens opgeworpen problemen tegemoet te komen. Er waren er die tornden aan de historiciteit van het scheppingsverhaal en Darwin de hand wilden aanreiken. Er waren er die een sociaal Evangelie brachten, waarbij Christus alleen als voorbeeld een plaats heeft en niet als Borg en Middelaar. Maar ook in eigen kring zag Bonar afwijkingen van de oorspronkelijke leer doorwerken met name in de prediking. De waarheid van Gods Woord werd op afstandelijke wijze verwoord, zonder betrokkenheid met het gehoor. Er was geen besef van de realiteit van verlorenheid onder de hoorders. Zonden werden niet concreet gemaakt en ontdekt. De wet als kenbron van ellende werd niet gepreekt. Bij anderen werd het Evangelie niet voluit aangeboden, maar omhuld door beperkende voorwaarden. Zij preekten de uitverkiezing als blokkade en niet als trooststuk van Gods kerk. Ook waren er predikanten die vanuit de leer van de algemene verzoening het volk voorhielden dat God hen liefheeft en dat zij moesten geloven dat hun zonden vergeven zijn. Zo werden oude en nieuwe dwalingen in het kleed van de prediking gehuld.

Wat is een rechte prediking?

Wat is volgens Bonar een rechte evangelieprediking? Het is niet de afkondiging dat 'Christus voor de uitverkorenen gestorven is' en ook niet dat 'Christus voor alle mensen is gestorven.' Het is de afkondiging dat Christus voor zondaren in de wereld is gekomen om voor hen te lijden en te sterven. 'Zo preekten de apostelen en deze boodschap werd door mensen geloofd.' Zij preekten de blijde boodschap tot joden en heidenen aldus: 'Tot u is het woord dezer zaligheid gezonden' en 'Zo zij u dan bekend, mannenbroeders, dat door Deze u vergeving der zonden verkondigd wordt' (Hand. 13). Dit was

geen prediking om te geloven dat men een kind van God was, dat men aan bepaalde voorwaarden moest voldoen, of dat men eerst kenmerken van genade in zichzelf moest opzoeken, maar het was een voorstelling van het kruis van Christus, aangeboden aan verachters en overtreders van Gods wet. 'Wat wij prediken', zo merkt Bonar op, 'is de blijde boodschap van grote vreugde.' 'Het is Gods getuigenis van Zijn eigen karakter, Zijn verklaring van Zijn genadevol goedmoed tegenover de zondaar, de uitdrukking van Zijn menigvuldige smekingen over Zijn verloren en afgedwaalde schepselen. Dat is de geschiedenis van goddelijke liefde. Wij vertellen de mensen dat er zo'n zaak als de liefde van God is tegenover het zondige; dat deze liefde een uitweg heeft gevonden in een rechte weg en dat allen welkom zijn om deel te krijgen aan deze liefde en zich hierin te verheugen. Wij laten zien hoe God Zijn hart geopend heeft, om te laten zien wat voor rijkdommen en genade er zijn; hoe Hij een werk op aarde heeft verricht waardoor wij de oneindige afmetingen van dat genadevolle hart kunnen meten. Dit is het nieuws dat wij brengen.'⁴²

De kern van de boodschap

Dit is de definitie die Bonar geeft van het Evangelie, als het getuigenis van God van Zijn Zoon. Dit is de kern van de boodschap van God aan een verloren wereld. Deze boodschap sluit niet uit dat ook andere leerstukken, zoals die van het verbond, van de bekering, van de deugden van God en van de kerk, om enkele te noemen, belangrijk zijn. Maar nooit mogen deze zo op de voorgrond gesteld worden dat het werk van Christus hierdoor wordt voorbijgezien. Het behoort tot de listen van de vorst der duisternis om de mensen met leerstukken om de oren te slaan, met geen ander doel dan om ze af te houden van de bedoeling van Gods boodschap. Het is mogelijk om het gehele leven met leerstukken bezig te zijn, en de God van de leer te vergeten. Het is mogelijk om de gehele Bijbel en de belijdenisgeschriften te onderzoeken, en nooit door te dringen tot de kern van het belijden. Zo waren de farizeeërs hun gehele leven bezig met het onderzoek van de Schriften, terwijl zij de aangeboden Christus bleven verwerpen.

Doet Bonar niet tekort aan de prediking van de wet, als hij zo ruim spreekt van het onvoorwaardelijk karakter van het Evangelie? Heeft

de wet wel een plaats in zijn prediking? Zeker wel, maar niet als een beklemmend systeem. De wet wordt door hem niet opgelegd, maar verkondigd. De wet is bij Bonar geen voorportaal tot het heiligdom van Gods genade. De prediking van de wet is met de verkondiging verweven, zonder wet en Evangelie te vermengen! Wat betekent dit? Bonar laat de wet staan op de plaats die God haar gegeven heeft in het heilsplan. De wet is een openbaring van Gods rechtvaardigheid en ook een regel van geloof en leven. Als zodanig is de wet dienstbaar in het heilsplan van God. De Heilige Geest gebruikt de wet niet om een zondaar een tijdlang onder het juk daarvan te houden, maar het is Zijn bedoeling om door de wet de zondaar uit te drijven van al zijn uitvluchten en verontschuldigen. Zo moet de wet gepredikt worden, opdat alle hoop aan de kant van de mens wordt ontnomen, en Christus, als de Hoop der heerlijkheid, voor het geloofsoog wordt ontsloten. Het is niet meer dan het stellen van de diagnose van de ongeneeslijke zondekwaal, als een aansporing om zonder uitstel te vluchten tot de enige Medicijnmeester van de zielen.

De prediking van wet en Evangelie houdt niet in dat de zondaar beide stations in die volgorde moet passeren, maar zij is bij Bonar een eenheid, in harmonie met het Woord van God. Vandaar dat hij bij de mensen niet aandringt op het voldoen aan geschiktheden, op het wachten op Gods Geest in het openbaren van Christus aan het hart. Nee, bij hem is de prediking confrontatie met Gods eisen en beloften, gepaard gaande met aandrang op de menselijke wil om zich aan vrije genade over te geven. De mens behoeft niet eerst te wachten, totdat hij het vonnis van de wet heeft omhelsd, want dit betekent niet meer dan een wettische geschiktheid, maar hij moet komen zoals hij is, al voelt hij zich nog zo hard en ongevoelig. De beste geschiktheid van het hart is dat men geen gevoel heeft, maar zichzelf als onverschillig en verhard waarneemt. Dan mag hij als een verloren zondaar de uitgestoken hand van de Zaligmaker aannemen.

De rechte prediking heeft alles te maken met een bijbelse voorstelling van wie God is en wie Hij wil zijn. Zonder te willen afdoen van Gods strafeisende rechtvaardigheid, staat volgens Bonar in het Woord van God Zijn liefde, genade en barmhartigheid voorop. Zo

openbaart God Zich in het Evangelie. Zo moet Hij in de eerste plaats worden voorgesteld in de prediking. ‘Hij openbaarde Zich (na de val van de mens) als een God van genade, de God Die de zonde haat, als de God Die tegen Zijn vijand, de oude slang, toch de kant van de zondaar kiest. En dit alles door het zaad van de vrouw, ‘de Man’, Die de ware schuilplaats is (Jes. 32:2). Nu kon Adam het struikgewas veilig verlaten. Hij gevoelde dat hij alleen, zonder vrees of schaamte, in deze geopenbaarde genade voor God kon staan (Rom. 5:2). Hij hoorde het goede nieuws; het was de korte boodschap die zijn vertrouwen herstelde en zijn angst wegnam.’

Het bijbelse godsbeeld

Het godsbeeld dat de Bijbel ons voorstelt is dus een God van genade en liefde, Die weliswaar de zonde verfoeit en haat, maar Zich toch als een God van genade en liefde openbaart. Dit heeft alles te maken met de onvoorwaardelijke evangelieverkondiging, die niet in de eerste plaats uitgaat van het oordeel maar van de genade! De Heere laat de genade in de verkondiging aan het recht voorafgaan. Bonar noemt in dit verband Exodus 34:6, 7 en andere schriftplaatsen. Nadat het volk Israël vanwege de zonde van het gouden kalf de straf had ondergaan, en de Heere nieuwe stenen tafelen van Zijn wet aan Mozes gaf, openbaart Hij Zich niet als een God van oordeel, maar als een God van genade! ‘Heere, Heere, God, barmhartig en genadig; lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid. Die de weldadigheid bewaart aan vele duizenden, Die de ongerechtigheid, en overtreding, en zonde vergeeft’, gevolgd door ‘Die de schuldige geenszins onschuldig houdt’. De genade gaat voor het oordeel en zo is het op veel plaatsen in het Oude Testament, en ook in het Nieuwe. Het godsbeeld wordt aldus bepaald door Zijn liefde en genade, die echter niet ten koste gaan van Zijn recht. Het gaat in de bediening der verzoening niet om de veroordeling, maar het gaat erom ontslagen te worden van het verdoemend recht, door de gerechtigheid van de grote Plaatsvervanger!⁴³

Volgorde van wet en Evangelie

Hier komen we op het punt van de volgorde van wet en Evangelie in de prediking. Gaat de wet voorop, of het Evangelie? Is het geen zaaien

onder de doornen, geen pleisteren met loze kalk, wanneer de wet niet voorop gaat? Het Evangelie mag niet onder beheersing van de wet komen. De wet staat ten dienste aan het Evangelie en is geen voorwaarde voor de verkondiging van het heil. De wet stelt een mens schuldig en ontdekt de zonde en de onmogelijkheid om hieruit verlost te worden. Het is bijbels om dit aspect voluit te verkondigen en van de scherpste hiervan niets af te doen. Waar de beschuldigende functie van de wet ontbreekt, wordt het Evangelie oppervlakkig en ontbreekt de basis.

Maar hoe wordt de wet gepreekt? Als een middel om de diagnose vast te stellen, om de mensen schuldig te stellen, om de diepe val van de zondaar naar voren te brengen? Dan is hier niets mis mee. Maar als de wet wordt verkondigd als een 'opstap' naar het Evangelie, als een proces dat eerst moet worden doorlopen, dan is dit onbijbels. Nergens in het Woord van God komen we dit tegen. Zeker, de mannen op de pinksterdag werden verslagen in het hart, maar dit was niet zozeer door de prediking van de wet, als wel door de ontdekking van de zonde van het ongeloof, de zonde van de afwijzing van het kruis! Zo is de wet wel nodig, maar zij mag nooit dienen om de mensen alleen op zichzelf te richten, om kenmerken van zondeovertuiging te zoeken. De kracht van de evangeliebediening is om verloren mensen van zichzelf te doen afzien op de verhoogde slang, welke een type is van de gekruiste Heiland (Joh. 3).

Prediking van Gods beloften

We wezen er al op dat Bonar overtuigd was van het nut van de prediking van de heilsfeiten. Van hieruit functioneren de beloften van het Evangelie. Deze beloften worden aan alle zondaren aangeboden en worden door de werking van Gods Geest in geloof omhelsd. Vandaar dat het aankomt op het geloof. 'Die in de Zoon gelooft, die heeft het leven.' Uit Johannes 3, 5 en 6 blijkt hoe de Zaligmaker op het geloof aanwerkt. De werken van de farizeeërs werden bestraft, omdat zij niet geloofden. Zij werden niet opgeroepen om hun doemvonnis te aanvaarden, maar zij werden gedrongen om te geloven. Maar omdat zij nog zoveel waarde hechtten aan hun eigen vroomheid en godsdienst en deze met hand en tand wilden vast-

houden, daarom geloofden zij niet. 'En gij wilt tot Mij niet komen!' was het antwoord van de Zaligmaker. Hier voltrekt zich onder de bediening der verzoening de scheiding: die tussen geloof en ongelooft.

'Zo was de prediking van de apostelen', merkt Bonar op. 'Zo was het Evangelie dat Paulus verkondigde. Het Evangelie doet verslag van enkele heilsfeiten betreffende Christus, waaraan de bewijsgrond van de waarheid en de zekerheid hiervan wordt toegevoegd, opdat allen die het hoorden het mochten geloven en zalig worden. In deze heilsfeiten wordt de vrije liefde van God tot zondaren bekendgemaakt en de grote zaligheid geopenbaard. In dit Evangelie is 'een kracht Gods tot zaligheid voor een iegelijk die gelooft; want de rechtvaardigheid Gods wordt in hetzelfde geopenbaard uit geloof tot geloof.' De hoofdinhoud van het Evangelie was niet: 'Doe dit en doe dat; werk en bid en gebruik de middelen', want dat is wet en geen Evangelie. Wij behoren alleen maar in de vreugde te staan, door de wetenschap dat Hij alles gedaan heeft! En dit is de getuigenis dat God het eeuwige leven gegeven heeft; en ditzelve leven is in Zijn Zoon.'⁴⁴

Dan haalt Bonar een aantal teksten aan, waarin de zaligheid door Christus wordt voorgesteld. Hierin schittert de bediening der verzoening. 'Christus heeft ons verlost van de vloek der wet, een vloek geworden zijnde voor ons'; 'Die Zichzelf gegeven heeft voor onze zonden.' Niet de bevinding, niet het geloof, niet de werken vormen het centrale thema van de prediking, al komen zij er wel in voor, maar Christus en Zijn aangebrachte gerechtigheid alleen. De door Bonar genoemde teksten noemt hij 'allemaal goddelijke waarheden, geschreven in goddelijke woorden. Deze gezegden zijn getrouw en waarachtig. Zij komen van Hem, Die niet liegen kan, en zij zijn in deze laatste dagen net zo waar als zij negentienhonderd jaar geleden waren.' 'Hierin vinden wij de gewaardeerde uitlegging van de heilsfeiten, die de apostelen predikten. Wij leren hieruit de blijde tijdingen aangaande de weg, waarin de zaligheid van een rechtvaardig God tot een onrechtvaardig mens gekomen is. Jezus is gestorven! Dat is de betaling van de schuld, het dragen van de straf, de dood voor de dood. Hij werd begraven. Dat is het bewijs dat Zijn dood waarachtig is, en dat Hij, evenals wij, een graf benodigde. Hij is weer opgestaan. Dat is Gods verklaring, dat Hij, de rechtvaardige Rechter,

met de betaling voldaan is. Hij is niet met minder tevreden dan met Hem, Die deze betaling heeft verworven.' 'Dat is het Woord der Waarheid, namelijk des Evangelies (Kol. 1:5).'⁴⁵

Welmenende aanbieding

Bonars preken waren ruim en nodigend. De nood van de zielen drong hem om de gewilligheid van Christus met klem te verkondigen en om de mensen te bewegen tot het geloof. De zondaar heeft een goddelijk recht om tot Christus te komen. Ernstig schetst hij zijn verdoemelijke staat voor God. Nog ernstiger gaat hij om met de vrome verontschuldigen van het ongeloof. 'Hoe kunt u leven, hoe kunt u eten, hoe kunt u slapen, zolang u niet zeker bent dat u Zijn Kind bent?' 'Wij zeggen deze dingen niet om u in de wanhoop te brengen. O nee! Maar juist het tegenovergestelde. Wij begeren elke twijfelende en vermoeide ziel dadelijk tot de vrede te brengen, door hem te laten zien waar hij die vrede kan vinden. Vermoeide zondaars! Hier is een blijde boodschap voor u! Er is maar één stap tussen u en het leven! Op dit moment kunt u vrede bekomen! Op dit ogenblik kunt u komen en zeggen: Abba Vader! Alle dingen zijn gereed en u bent welkom! Uw Vader zoekt u. Hij heeft geen behagen in uw dood. Welmenend vraagt Hij u om u te bekeren en te leven. Zijn zorg voor uw welvaren is oprecht en diep. O keer dan weder tot uw rust! Geloof wat Hij u gezegd heeft over het volbrachte werk van Zijn Zoon; sta op en ga tot Hem.'⁴⁶

8. De uitverkiezing, een blokkade?

Gods soevereiniteit

‘De uitverkiezing vloeit niet voort uit een voorgezien geloof, maar uit een voorgezien ongeloof.’ Dit citaat van Bonar geeft in een notendop weer hoe hij het besluit van Gods verkiezing benadert. Van harte onderschrijft hij deze leer van goddelijke soevereiniteit tegen alle arminiaanse opvattingen. Hij is in hart en nieren een calvinist die niets wil afdoen van de leer van de reformatorische belijdenisschriften. Wel vindt hij de Westminster Confessie, die omstreeks 1645 werd vastgesteld, verder gaan dan het oorspronkelijk belijden. Niet dat hij kritiek heeft op de inhoud daarvan, maar wel op de wijze waarop de puriteinse godgeleerden hiermee omgaan. Hij ziet de invloed van de scholastiek, die de genadeleer onder de beheersing wil brengen van de verkiezing. Vloeit de genade dan niet voort uit Gods welbehagen? Daar wil hij niet aan twijfelen, maar hij is bang dat door een systematische voorstelling van de leer, de troost hieruit wordt weggenomen. Het gevaar is groot dat de uitverkiezing een blokkade wordt voor een ongehinderde verkondiging van het Evangelie. Deze kant wil Bonar niet op. Hij staat van harte achter de wijze van behandeling van de uitverkiezing in de Institutie van Calvijn, die dit leerstuk niet aan het begin van de genadeleer behandelt, maar aan het einde. Dan wordt de verkiezing geen blokkade, maar een bron van troost en verwondering vanwege Gods onverdiende genade in Christus, geschonken aan een verloren zondaar. Dan komt de verkiezing tot haar recht, zoals God deze in Zijn Woord bedoelt.⁴⁷

In *Truth and Error* wijdt Bonar enkele hoofdstukken aan de uitverkiezing en de hiermee samenhangende wil van God. Hij benadrukt dat God in alles soeverein is en dat de genade soeverein is. Er was in zijn dagen een discussie gaande over de wil van God, met name over de relatie daarvan met de wil van de mens. Hoe verhouden beide zich tot elkaar; is er sprake van een wederzijdse beïnvloeding? Gaat de wil van God in alles voorop? Het antwoord op de laatste vraag is volmondig: ja. ‘Niets dat goed is kan bestaan als God dat niet wil, en

niets dat kwaad is kan bestaan als God dit niet toelaat.' Zijn wil is zeker en zal bestaan; Zijn welbehagen is onveranderlijk en staat vast op eeuwige pilaren. Dit wil echter niet zeggen dat er in de bekering van een mens geen sprake is van de menselijke wil. Het is echter de vraag of deze wil door hemzelf wordt aangedreven of door goddelijke inspiratie. De mens is geen stok en blok en ten volle verantwoordelijk voor zijn eigen daden. Vandaar dat de Geest niet buiten het redelijk denkvermogen van de mens werkt, al verlicht Hij zijn verduisterd verstand om hem de weg van het heil bekend te maken. Zijn wil wordt omgebogen en gedreven om zich aan God over te geven. Er is sprake van een samenspel, maar dan wel onder de besturing en leiding van God Zelf. De zondaar wordt gewillig gemaakt om Christus te omhelzen. Het is een daad van zijn omgebogen wil om zich aan Hem te verbinden. Op deze wijze handhaaft Bonar ten volle de soevereiniteit van God, maar ook de menselijke verantwoordelijkheid.

Geen vrije wil

De mens is gevallen en onbekwaam tot enig goed. Deze leer van de menselijke onmacht ontnemt hem alle verdiensten en mogelijkheden om door toedoen van zijn eigen vrije wil tot God weer te keren. Wanneer van de absolute soevereiniteit van God wordt afgedaan, wordt Gods genade ontkracht. Dan wordt de aandacht gericht op de mens, op zijn beslissing. Eigenlijk is het arminianisme in oude of nieuwe vormen een aanval op het bijbelse godsbeeld. Er wordt wel een beroep gedaan op Gods liefde door de verkiezing te ontkennen of voorwaardelijk te maken, maar Bonar vindt deze voorstelling eenzijdig en ten koste gaan van al Gods deugden. Al openbaart God Zich in de eerste plaats in Zijn liefde en genade, dan wil dit nog niet zeggen dat Hij niet rechtvaardig of soeverein zou zijn. 'Hoe meer ik het karakter van God versta, zoals geopenbaard in de Schrift', zo merkt hij op, 'hoe meer ik zie dat Hij soeverein moet zijn.' De genade bevestigt juist dat Hij soeverein is, want hierdoor wordt Hem alleen de eer toegebracht van de redding van een zondaar. Ware er geen verkiezing, dan kon de genade noch gepredikt noch toegepast worden. Was de genade afhankelijk van een voorgezien geloof, dan zou God nooit aan Zijn eer komen. Hiervan is Bonar geheel doordrongen.⁴⁸

Geen spanning tussen verkiezing en verantwoordelijkheid

Voor Bonar is er geen spanning aanwezig tussen de verkiezing en de menselijke verantwoordelijkheid, tussen Gods wil en de vernieuwde wil van de mens. Hij ziet alles in goddelijke harmonie, omdat hij de deugden van God zo heerlijk ziet schitteren in het werk van de zaligheid. Het is hem tot grote troost, dat Zijn welbehagen gelukkig voortgaat, dat Hijzelf Zijn werk instandhoudt, dat niemand van de uitverkorenen verloren zal gaan, al vergezellen vele aanvechtingen en zonden het leven van de gelovigen. De verkiezing is voor hem ook geen reden om geen appèl te doen op de menselijke wil. In de voorstelling van het Evangelie staat niet de uitverkiezing centraal, hoewel deze het sluitstuk is van de zaligheid. In het Evangelie staat de opzoekende liefde van God centraal. Deze vloeit niet alleen voort uit Zijn welbehagen, maar deze is voornamelijk gebaseerd op de algevoelzaamheid van het offer van Christus. Gods kinderen zijn uitverkoren in Hem, en als de leer van de uitverkiezing losgemaakt wordt van het werk van Christus, dan volgen onherroepelijk ontsporingen. Hoe is de balans in dit opzicht ook van levensbelang!

‘Verhindert God de zondaren om te geloven en gewillig te zijn?’ zo vraagt Bonar zich af. Is de uitverkiezing een blokkade om tot Christus te komen? Heeft God bedoeld om mensen van het kruis af te houden, door de genade in de prediking onder de beheersing te brengen van de goddelijke besluiten? Scherp tekent hij aan dat de zondaren zelf de hinderpaal uitmaken. ‘Gij wilt tot Mij niet komen,’ is de klacht die de Zaligmaker uit, zodat de schuld van de onbekeerlijkheid altijd bij de mens zelf ligt, vanwege zijn ongeloof. God biedt in het Evangelie de mogelijkheid aan om tot God weer te keren. Nergens wordt in het Woord van God de verkiezing voorgehouden als barrière om tot Christus te komen. God is de soevereine, maar ook de genadevolle Jehova, Die door middel van de prediking van de beloften Zijn gewilligheid om zondaren te redden bekendmaakt. De vraag: ‘Zijn er weinigen die zalig worden?’ wordt niet beantwoord vanuit het welbehagen, maar vanuit de roeping om ‘te strijden om in te gaan’ door de enge poort, die het begin van de weg des levens aangeeft.⁴⁹

Waarom wordt niet iedereen zalig?

‘Maar waarom redt God sommigen wel en niet allen?’ zo vraagt Bonar. Zonder omwegen antwoordt hij: ‘Omdat dit het goede welbehagen van Zijn wil is. Hij heeft hiervoor oneindig wijze redenen, hoewel wij die niet verstaan.’ Hier past eerbied en ontzag voor de goddelijke Pottenbakker, Die met Zijn werk kan doen wat Hij wil. Alle menselijke aanmatiging wordt buitengesloten; alle menselijke verdiensten worden volkomen ontkracht. Hij is de Pottenbakker en wij zijn leem. Maar als een mens niet gelooft, gaat hij om zijn eigen schuld verloren. Het Evangelie is hem gepredikt en hij heeft deze welmenende boodschap voor kennisgeving aangenomen. Hij is niet ingegaan op de nodiging tot het liefdemaal van de grote Koning. ‘Zij wilden niet komen.’⁵⁰

Resumerend stelt Bonar vast dat ‘alle nodigingen van het Evangelie zonder voorbehoud zijn. Toch, terwijl ik dit alles geloof, zo geloof ik ook in de uitverkiezing.’ ‘Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.’ ‘Als mij gevraagd wordt, hoe ik deze dingen kan rijmen? Dan antwoord ik: Ik ben voorzichtig om ze te rijmen. Ik ben ermee volstaan dat God mij verteld heeft dat beide waar zijn. De dag zal komen dat Hij alle dingen duidelijk zal maken.’ ‘Die geloven, haasten niet.’⁵¹

Gods soevereiniteit geen belemmering

De uitverkiezing is geen blokkade, maar juist een aansporing om de God Die verkiest, te zoeken. De goddelijke roeping die tot de wereld uitgaat, is juist een gevolg van Gods welbehagen. Zonder verkiezing was er geen Evangelie, zonder verkiezing was er geen bediening der verzoening. Hoeveel angst heerst er niet bij velen die bang zijn dat zij niet zijn uitverkoren. Hun leven in de godsdienst komt niet verder dan een zekere vorm van speculatie. Zij zien de genade als een lot uit de loterij waarop zij wachten. Zij verkeren in de ban van dit verkiezingsfatalisme. Bonar probeert deze verkeerde voorstelling van zaken vanuit het Woord te ontzenuwen. ‘Ik wil niet anders dan erkennen dat de verkiezing en de verlossing particulier en niet algemeen zijn. Deze werkelijke en belangrijke waarheid is dan ook niet voorwaardelijk. Maar al is deze verlossing niet algemeen in het *voornemen*, zij is dat wel in de *afkondiging*, want deze moet algemeen ge-

loofd worden tot zaligheid. Lees Johannes 3 vers 14 tot 19 en u zult zien dat deze goed nieuws bevatten dat aan arme zondaars wordt voorgehouden, om daarop alleen te vertrouwen. Deze vrije genade vereist geen voorafgaande kenmerken of bewijzen van onze bijzondere verkiezing of verlossing, alvorens door het geloof onmiddellijke verlichting in het gemoed te verschaffen, maar deze genade is open en vrij.’

‘Het is waar dat God door Zijn Woord van ons eist de leer van de bijzondere verkiezing en verlossing te geloven, om ons aldus zicht te geven op de soevereiniteit van Zijn genade en om te voorkomen dat wij zouden denken dat deze voorwaardelijk is of afhankelijk van enige daad van onszelf. Maar de genade vereist niet dat wij in onze persoonlijke verkiezing of verlossing zouden geloven, alvorens onze hoop op God te stellen. Zij stelt ons de verlossing die in Jezus Christus is voor als direct en volledig en vrij. Degene bij wie dit een gepaste uitwerking op het hart, geweten en gedrag heeft, mag dit zien als een zeker bewijs van zijn verkiezing.’⁵²

Een persoonlijk probleem

Er zijn veel vragen die betrekking hebben op Gods soevereiniteit. Ook Luther kende deze vragen. Bonar haalt iets uit de bekeringsgeschiedenis van de grote reformator aan: ‘Maar is God niet soeverein in Zijn verkiezende liefde?’ zei Luther. ‘Misschien ben ik niet één van Zijn uitverkorenen?’ ‘Zie op de wonden van Christus,’ was het antwoord van zijn vriend, ‘om Gods genadige bedoeling voor de mensenkinderen te leren. In Christus lezen wij de Naam van God en leren wij wat Hij is en hoe Hij liefheeft. De Zoon openbaart de Vader en de Vader heeft de Zoon gezonden tot een Zaligmaker der wereld.’ Dit is het antwoord op de problemen waarmee vragende zielen worstelen, als het gaat over het al of niet uitverkoren zijn. Nergens wordt in de Bijbel de zoekende zondaar de uitverkiezing voorgehouden, om zich daaraan te toetsen. Nergens wordt hem gezegd dat dit leerstuk een belemmering is. Het is niet meer dan een heimelijke uitvlucht, wanneer hij zich daarachter verschuilt. Verkiezingsfatalisme leidt niet alleen tot angst, maar ook tot valse gerustheid, onverschilligheid, materialisme en zovele zonden. Zij leidt ook tot wetticisme,

zwaarheid in de leer, gronden buiten Christus. Er is geen enkele zekerheid in deze logische redeneringen, die eigenlijk uitingen zijn van bittere vijandschap tegen de soevereine God.⁵³

Waar is de zekerheid van de verkiezing in gelegen? In het vastmaken van roeping en verkiezing; in het geloven in het werk van Christus, in het leven in heiliging naar Gods wil. De genade is het kanaal waarlangs de Heere Zijn welbehagen realiseert. Hierin manifesteert zich de eenzijdigheid van Zijn genade, niet in het bespeuren van kenmerken, maar in een welgegronde hoop door de offerande van Christus. Hij is een Schuilplaats voor de vloed en een Verberging voor de wind. 'Heft uw ogen op, o mens, en ziet naar het toekomende dat voor u ligt! Wat zal het zijn? Duisternis of licht? Uw leven is slechts een damp. Wilt u zekerheid hebben aangaande het eeuwige leven? Het is binnen uw bereik. Het wordt u dringend aangeboden, door Hem Die gekomen is om hoop te geven aan de hopelozen, leven aan de doden, vrede aan de verdrukten, rust aan de vermoeiden. Hij is gestorven aan het kruis, opdat u de ware rust mocht hebben tot in eeuwigheid. Het is een zekere rustplaats. U hebt geen andere nodig. Die gelooft, komt in de rust.' En op een andere plaats spreekt Bonar: 'Zeg daarom niet: Wie zal in de hemel zien of onze namen in het boek des levens zijn? Maar zie in het Evangelie, of uw naam daar als *zondaar* niet gevonden wordt en of de genade, die daarin wordt geopenbaard, niet vrij en voor een ieder is.'

9. Voor wie is Christus gestorven?

De leer van de verzoening in discussie

Het is nodig om bij het ontvouwen van de waarheden van Gods Woord de juiste volgorde aan te houden. Hierbij gelden niet de regels van de menselijke logica, maar alleen de regel van de Bijbel, overeenkomstig de mening van de Heilige Geest. Het berokkent schade, wanneer waarheden uit het verband worden gerukt, wanneer zij alleen worden toegepast als zij in eigen straatje passen. Een schommelende balans verwekt veel onrust, vooral bij hen die nog niet zo vast in het Woord staan.

Bonar heeft de funeste gevolgen hiervan gezien. Vandaar dat hij opmerkt: 'Andere moeilijkheden ontstaan uit verwarde gedachten over de juiste orde van de waarheid. Een misplaatste waarheid is schadelijker voor ons dan een feitelijke dwaling. In onze uiteenzetting van de leer moeten wij rekening houden met de orde, die God van de zaken geeft, zowel als met de zaken zelf. Wanneer u het eenvoudigste probleem in de meetkunde wilt oplossen, moeten de figuren niet alleen juist zijn, maar ook in een juiste orde geplaatst worden. Zo is het ook met de leerstukken van Gods Woord. Sommigen schijnen ze in verkeerd uitgezochte delen door elkaar te werpen, alsof het er voor de hoorder of lezer weinig toe doet, welke orde wordt aangehouden, mits zekere waarheden alleen onderscheiden worden uiteengezet. Deze roekeloze verwarring heeft bij bekommerde zielen veel moeite veroorzaakt. Een Evangelie waarin de verkiezing voorop geplaatst wordt, is niet het Evangelie van de apostelen, ofschoon een Evangelie waarin de verkiezing geloofchend wordt evenmin het apostolisch Evangelie is. Het ware Evangelie bestaat niet hierin, dat Christus voor de uitverkorenen gestorven is, noch dat Hij voor de wereld gestorven is. De uitnemendheid van het Evangelie is niet gelegen in de bekendmaking van de aantallen die zalig worden, maar in de afkondiging van de grote verzoening zelf.'⁵⁴

Verschillen over de uitgestrektheid van de verzoening

Het is opmerkelijk dat in de geschriften van Calvijn nergens uitdrukkelijk vermeld staat dat Christus alleen voor de uitverkorenen gestorven is. Ook de Dordtse Leerregels, die gericht zijn tegen de dwalingen van de remonstranten, hebben nergens een zinsnede in deze richting. Dit komt omdat er op de Dordtse Synode verschil van mening was over de uitgestrektheid van de verzoening. Later is men de leer van de particuliere verzoening wat meer gaan definiëren. Men wilde deze in een logisch kader plaatsen. De teksten in de Bijbel waar over 'wereld' gesproken wordt, zoals Johannes 3:16, werden uitgelegd in de zin van de 'wereld van de uitverkorenen'. De reikwijdte van de verzoening werd uiteengezet vanuit het eeuwig welbehagen. Ook in de prediking werd dit systeem toegepast. Zo kwam het Evangelie van het kruis onder beheersing te staan van de uitverkiezing. Sommigen gingen zover om het aanbod van genade maar weg te laten, omdat dit naar hun opvatting niet strookt met de leer van de beperkte verzoening.

Maar als Christus Zijn bloed alleen voor de uitverkorenen gestort heeft, wat heeft het dan voor zin om Zijn genade aan de gehele wereld aan te bieden? Houdt het offer van Christus dan geen proclamatie in voor de gehele wereld? Daar twijfelt Bonar niet aan, want hij heeft het Woord van God aan zijn kant. Nergens blijkt uit de prediking van de apostelen dat zij het Evangelie van het kruis beperkten, omdat Christus alleen voor Zijn gemeente voldaan heeft. Zo is de afkondiging van de verzoening universeel. De hoorders van het Evangelie die de Heere nog niet kennen, hebben niets te maken met de vraag of zij uitverkoren zijn of niet. Zij mogen weten dat het offer van Christus voldoende is om de schuld van de gehele mensheid te verzoenen. Niemand wordt daarvan uitgesloten. 'God was in Christus, de wereld met Zichzelf verzoenende' geldt onomwonden. Op grond hiervan moet de boodschap klinken: 'Laat u met God verzoenen'.

In de evangelieverkondiging moet de algenoegzaamheid van het offer van de Zaligmaker centraal staan, en niet dat Hij alleen voor Zijn volk heeft betaald. Dit wil niet zeggen dat het laatste moet worden verzwegen, maar dit mag niet als beperking gelden voor een ongehinderde

evangelieboodschap. Vandaar dat Bonar in zijn preken het kruis zo nabij brengt. Luister naar een voorbeeld: 'Zie nog eens naar het kruis en hoor Hem roepen: Het is volbracht! Het grote werk is gedaan! De offerande is gebracht. Het bloed is vergoten; het rantsoen is betaald. Hij heeft aan de zonde en overtreding een einde gemaakt en eeuwige gerechtigheid verworven. Er behoeft voor de uitdelging van de zonde niets meer gedaan te worden. Alles wat moest worden geleden, werd aan het kruis gedaan.' 'Christus heeft genoeg gedaan en hij, die dit weet, heeft vrede met God. Indien u, mijn ziel, deze vrede niet bezit, dan komt dit omdat u denkt dat Christus niet genoeg gedaan heeft, maar iets van u heeft te vorderen om de vrede, die Hij begonnen heeft, af te maken. Denk daarom gedurig aan de algenoegezamenheid van het werk van de goddelijke Zonedrager aan het kruis. Breng al de getuigenissen van de Vader over de algenoegezamenheid van Zijn offerande in gedachten en zie of u kunt beletten dat de vrede in uw binnenste ontluikt. Is het mogelijk, mijn ziel, om het opschrift aan het kruis goed te lezen en de bedoeling van het laatste woord, dat Hij daar uitgesproken heeft, te verstaan en toch geen vrede te hebben?'⁵⁵

De prediking van de beloften

In het kruis van Christus komen zowel wet als Evangelie naar voren. De vloek der wet rustte op Hem en door volkomen aan de eisen daarvan te voldoen, heeft Hij de wet vervuld. De zondaar die door de wet is overtuigd, mag zien dat hij niets meer heeft te doen dan dit werk van de Borg in geloof aan te nemen. Alleen de bevende hand op het volmaakte offer opent de weg tot een volkomen redding. Alleen het geloof in de kruis- en zoenverdienste van Christus opent de weg naar de Vader van alle genade. Dan mogen we weten dat Hij ook voor ons heeft voldaan. Dan mogen we geloven dat Hij ons in Zijn eeuwige handpalmen heeft gegraveerd. Zo worden wij door middel van het geloof in de verzoening tot het eeuwige welbehagen geleid. Dit is de volgorde die het Woord van God ons aangeeft; alle andere stelsels zijn menselijke verzinsels die geen dageraad zullen hebben.

De prediking van het kruis is ook prediking van de beloften. Bonar heeft over de beloften een handboek geschreven, waarin hij beloften voor tijd en omstandigheden heeft gerangschikt. Daarin heeft hij een

onderverdeling gemaakt naar de beloften 'voor de zondaar', 'voor de heilige', 'voor de kerk', 'voor Israël', 'voor de wereld' en 'voor bijzondere gevallen en personen'. Hierbij gaat het hem er niet om een classificatie weer te geven, waarbij de adressering van de beloften wordt beperkt tot een zekere categorie. Hij wil alleen aansluiten bij de staten en toestanden waarin de zondaar kan verkeren. 'In alle beloften spreekt God tot ons zoals alleen God kan spreken. Hij spreekt in waarheid en liefde. Hij verwacht dat hij geloofd en vertrouwd wordt.'⁵⁶

'Vertrouwen in de volmaaktheid van de Schrift en van de goddelijke nauwkeurigheid van haar woorden moet de grondslag zijn van iedere verhandeling over de beloften.' Gods beloften zijn betrouwbaar en zeker. 'De gehele troost van een belofte is afhankelijk van het woord van de Belover, de openbaring van het hart van God aan ons. Neem dit weg en haar aangename geluid is niets anders dan sentiment.' Het gaat niet om de beloften als zodanig maar om Hem Die de beloften geeft en vervult. 'Elke belofte is meer of minder Evangelie dat goed nieuws spreekt van God, de God van alle genade.' Deze beloften behoren geloofd te worden, willen wij de kracht, troost en vervulling daarvan ontvangen. Vandaar dat zij nauw verbonden zijn met de Heilige Geest, 'zoals zij dat ook zijn met Christus'. 'Alle beloften van God zijn in Hem ja en amen, Gode tot heerlijkheid.'⁵⁷ Op deze wijze dienen de beloften van het Woord te worden verkondigd, met bevel van bekering en geloof.

Inhoud van de belofte

Zo is Christus de inhoud van de belofte. 'Alle beloften ontmoeten elkaar in Jezus. Zij zijn Zijn woorden van genade. Hij spreekt daarin tot de mensenkinderen. Zij zijn Zijn boodschappen, Zijn nodigingen; zij verkrijgen alle hun kracht, hun licht, hun gepastheid van Hem. Buiten Hem zijn zij niets; verbonden met Hem sprankelen zij van de helderheid van Zijn liefde.' Zo is de prediking niet anders dan de verkondiging van Gods beloften. Zo wordt de verzoening in haar volle uitgestrektheid nabij de hoorders gebracht. Zo klinkt de betrouwbare en welmenende stem van God door. 'Het kruis van Christus is het enige centrum waarop zij gericht zijn, want alleen door dat kruis kan een belofte mogelijk worden tot vervulling. Daar

wordt de Persoon en het werk van de Plaatsbekleder ten volle ontvouwd; de grote prijs maakt van iedere belofte niet alleen een mogelijkheid maar ook een werkelijkheid, een rechtvaardige werkelijkheid. De diepe rivier van Gods vrije liefde vloeit in kracht vanuit de voet van dit wonderlijke kruis. Zij verdeelt zichzelf niet slechts in vier, maar in duizend kanalen. Elke belofte is een kanaal of stroom, tot de randen gevuld met levend water.⁵⁸

Het zijn juist de toezeggingen van de God van het verbond die zo'n ontzettende troost bevatten. Zij zijn zoeter dan honing en honingzeem, omdat de welgemeende oproep van God daarin zo doorklinkt. In de beloften van het Evangelie wordt Christus ons voorgesteld en verkondigd. De beloften bieden een vaste grondslag van het heil dat in Christus is geopenbaard. Echter ook in dit opzicht kunnen we ontsporen. We kunnen de beloften aanmerken als een boodschap die een verstandelijke conclusie vereist. God geeft mij de beloften en ik mag dit zonder meer aanvaarden. Wanneer de noodzaak van het werk van Gods Geest in het aannemen van de beloften wordt verwaarloosd, eindigen we in een oppervlakkige godsdienst die voortkomt uit een verstandelijke beschouwing. We geloven in Christus als in een historisch figuur; het raakt ons niet in ons gehele wezen en geeft geen hartelijke betrekking op God.

Over de beloften is veel gesproken en geschreven. Zijn de beloften alleen voor de uitverkorenen, of voor iedereen? Moet er verschil worden gemaakt tussen de beloften van het Evangelie en die van het verbond? Het is over het algemeen meer woordenstrijd dan een onderzoeken van Gods bedoeling met de beloften. Gods beloften passen niet in een rationeel systeem. Hij is de getrouwe Verbondsgod Die Zijn beloften gegeven heeft om daarop te pleiten. Het offer van Christus biedt een genoegzame grond om op de beloften van genade en vergeving te pleiten, omdat Hij alles volbracht heeft. Het verbond der genade biedt een pleitgrond, omdat de Heere daarin aan de gelovigen en hun zaad toezeggingen heeft gedaan over Zijn doorgaand werk. De doop biedt een pleitgrond, omdat de beloften van het verbond hierin zijn verzegeld: 'Ik ben uw God en uws zaads God'. Wanneer wij van deze zaken geen geloofszaak maken, gaan we

redeneren en ontnemen we ons de zegen en de troost van de beloften. Wanneer we de beloften voorwaardelijk maken en doen afhangen van ons geloof of van bepaalde kenmerken, doen wij de getrouwheid van God oneer aan. De Heere meent wat Hij zegt en het is alleen het ongeloof dat Zijn trouw in twijfel trekt.

Voor wie zijn de beloften?

Voor wie zijn dan de beloften? Voor arme verloren zondaren. Niet alleen zondaren die zichzelf als verloren hebben leren kennen, maar ook dode en ongevoelige zondaren. Ook voor deze categorie heeft Bonar beloften verzameld. 'Spreekt God niet tot hen? Ja, Hij heeft woorden voor de doden in de zonde. Geen graf is te diep, geen grafdeur te sterk gebarricadeerd met rots of ijzer om de ingang van de levengevende stem te verhinderen. 'Leef' is het trompetgeschal dat over deze dode wereld heengaait en het Evangelie van het eeuwige leven wordt nu gepredikt aan iedere natie onder de hemel. Bij wie worden de beloften vervuld? Bij hen die de beloften gelovig omhelzen en God niet langer tot een leugenaar maken. En als beloofd wordt dat wie in de dood van Christus gelooft, niet zal sterven, wie zal dan vrijblijvend daarmee durven omgaan?'⁵⁹

Christus is voor de goddelozen gestorven, voor ons 'als wij nog zondaars waren' (Rom. 5:8). Wie zal de diepte van deze goddelijke liefde kunnen peilen? Voor ons zondaren, die nooit naar Hem gevraagd hebben; die in ons godsdienstig bezig zijn onszelf op het oog hadden, en niet Gods liefde. Hij heeft Zich gegeven voor goddelozen en niet voor vrome mensen. Hij heeft Zich gegeven voor vijanden, en niet voor mensen die menen op grond van doop, verbond of kerkgang een streepje voor te hebben. In zijn dood worden alle menselijke activiteiten buiten werking gesteld en geldt alleen een volkomen gerechtigheid. En deze gerechtigheid wordt gratis in het Evangelie aangeboden en gratis in het hart verzegeld, zodra de arme zondaar door het geloof mag pleiten op Gods rijke beloften. Beloften die zonder geld en zonder prijs worden gegeven om hieruit te mogen leven, ons gehele leven lang. Dan gaat het niet om de beloften op zichzelf, maar om Christus in Wie alle beloften van God ja en amen zijn. Dan is het gehele Woord enkel Christus, omdat het getuigt van Zijn reddende zondaarsliefde.

10. Onmacht of onwil?

De realiteit van de onmacht

‘Maar hoe zal ik in het volbrachte werk van Christus geloven, als ik onmachtig ben?’ ‘Hoe zal een zondaar, die verloren ligt in zijn doodstaat tot Christus kunnen vluchten?’ Hoe vaak zijn deze vragen niet gesteld? ‘De mens is immers dood door de misdaden en de zonden, onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad?’ Deze realiteit schrikt velen af. De verlorenheid van de mens is een leerstuk dat vaak is aangevallen. Velen loochenen de doodstaat van de mens. Maar ook velen gebruiken de doodstaat om zich te verontschuldigen. Zij leven rustig voort en hebben geen belang bij de aangeboden zaligheid.

Bonar schreef in *Truth and Error* twee hoofdstukken over zaken die met deze problematiek te maken hebben, het ene over de ‘onbekwaamheid van de mens’ en het andere over ‘Gods wil en de wil van de mens’. Hij bestrijdt daarin in de eerste plaats de dwaling van Arminius om een verloren zondaar een vrije wil toe te kennen. Hij zou vanuit zichzelf gedrongen kunnen worden om God te zoeken. Hij is niet geheel verloren, maar heeft het vermogen om door een vrije keus voor Christus te kiezen. Deze leer kwam ook in bedekte en onbedekte vorm in Schotland en daarbuiten voor en is eigenlijk zo oud als de mens na zijn val. In de ogen van hen die een vrije keus leren, is het anders niet mogelijk om het offer van Christus aan te bieden aan de gehele wereld. Het Evangelie heeft geen zin als het niet beantwoord kan worden. Dit wil niet zeggen dat bij hen die een vrije wil leren de noodzaak van wedergeboorte en vernieuwing door de Geest niet voorkomt. Maar God geeft ons helpende genade om ons op deze zaken te kunnen voorbereiden. Er moet daarom een appèl worden gedaan op de wil van de mens om hem tot het kiezen van Jezus te bewegen.

De doodstaat van de mens

Voor Bonar staat het vast dat de mens geneigd is tot alle kwaad en niet in staat om zich uit zijn verloren staat te bevrijden. Hij wil daar

niets aan toedoen of van afdoen. De mens ligt verloren en kan zichzelf daaruit niet verlossen. Zijn verlorenheid uit zich onder meer in zijn vijandschap tegen het Evangelie van het kruis. Het is niet de prediking van de zonde, maar nog meer de boodschap van de genade, die deze vijandschap in hem doet opspelen. 'Het is vijandschap tegen God en tegen Zijn waarheid.' Het Evangelie ontdekt juist de nameloze diepte van zijn ellende, van zijn haten van God en Zijn gerechtigheid. 'Is dit niet een harde zaak?' zo vraagt hij. 'Is het niet hard om te beweren dat de menselijke wil zo geknecht is, dat hij niet kan willen wat God wil? Is hij zo onmachtig om tot God weer te keren?'⁶⁰

Het is de 'self will', de eigen wil van de mens, die zich met name in de godsdienst manifesteert, soms onder vrome bedekking. De mens werkt op zijn eigen eer aan, wil zijn diepe verlorenheid niet erkennen en wil niet voor Gods soevereiniteit en wil in het stof buigen. Het is deze eigen wil die zo'n verwoestende werking heeft in de kerk. Zij is 'de wortel van bitterheid die in de kerken van vandaag opspringt'. Deze eigen wil ontkent de goddelijke almacht in het werk van de verlossing, ontkracht het eenzijdige werk van Gods Geest in de wedergeboorte en staat ten diepste vijandig tegen de vrije genade van God.

In de theologie wordt de menselijke onmacht wel onderscheiden in een zedelijke en natuurlijke onmacht. De zedelijke onmacht ontnemt hem alle bekwaamheid om zich te bekeren, maar de natuurlijke onmacht geeft hem desondanks het inzicht dat de bekering zijn eigen verantwoordelijkheid is. Bonar vindt deze onderscheiding niet verkeerd, als zij maar niet leidt tot arminianisme. Zeker, de mens is geen stok en blok, hij blijft ondanks de val een verantwoordelijk en redelijk schepsel. Hij is in staat om naar de kerk te gaan, om het Woord te horen, om de Bijbel te onderzoeken. Deze middelen kan de Heere zegenen tot zijn behoud. Maar als de Heilige Geest niet in deze middelen meekomt en deze heiligt, blijft hij blind in de dingen van Gods Koninkrijk. Hij kan er dichtbij zijn, maar toch de grens hiervan niet overschrijden. Hij is niet in staat om zijn hart tot God op te heffen, hij is niet bij machte om zich aan Christus over te geven.⁶¹

Toch verantwoordelijk

Ondanks de geestelijke onmacht van de mens, blijft zijn verantwoordelijkheid gelden. Juist de nadruk hierop, maakt hem vijandig. Hieruit blijkt dat zijn doodstaat niet alleen een doodslaap is, maar dat hij wakker is in zijn opstand en vijandschap tegenover God, Die hem roept tot bekering. En hoe meer het aanbod van genade dicht bij hem wordt gebracht, hoe vijandiger hij wordt. Hoe meer het kruis gepredikt wordt en de klem hiervan naar voren komt, hoe meer zijn diepe haat tegen het Evangelie wordt opgewekt. Dan komt openbaar dat hij niet alleen onmachtig is om het aangeboden middel aan te nemen, maar ook onwillig om zich geheel aan vrije genade, zonder geld en zonder prijs, over te geven.

Bonar gebruikt het leerstuk van de menselijke onmacht niet om een mens te verontschuldigen. Om dit te bewijzen noemt hij het volgende beeld: 'Als een schipper zich verplicht heeft om uw schip in een haven te sturen, en hij weloverwogen zich aan dronkenschap overgeeft en dan voorgeeft dat hij niet kan sturen, blijft hij dan niet verantwoordelijk? Liever gezegd, is hij niet dubbel verantwoordelijk, dubbel schuldig...?' Geldt dit niet des te meer van de mens, omdat hij moedwillig God heeft verlaten en zichzelf van het leven heeft beroofd? Zo blijft hij schuldig om Gods wet te houden en is het zijn schuld dat hij dit niet kan. 'De vraag is daarom niet of ik onbekwaam ben, maar hoe deze onbekwaamheid is ontstaan.' 'Heb ik mijzelf bedorven en onbekwaam gemaakt, of heeft God dit gedaan?' Vandaar dat bij Bonar de menselijke onmacht in de eerste plaats schuld is. Het is niet zozeer zijn onmacht, maar zijn onwil die hem van Gods gunst beroofd heeft.⁶²

Noodzaak van vernieuwende genade

'De mens is geheel hulpeloos.' Zonder de vernieuwende kracht van Gods Geest blijft hij in deze toestand. Toch blijft hij verantwoordelijk. 'Is hij niet verantwoordelijk voor zijn ongeloof?' Wordt hij daarom niet opgeroepen om te geloven? Maar wat dan te denken van het argument: 'Hoe kan een mens opgeroepen worden om te geloven, als hij daartoe niet in staat is? En hoe kan het Evangelie vrij zijn, als een mens onbekwaam is om dit te ontvangen?' Dit zijn bekende vragen die de arminianen en ieder mens buiten Christus stellen. Bonar vindt het

een verkeerd uitgangspunt. 'De echte vraag is wat de Schrift zegt en niet wat wij denken. Nu, de Schrift roept ons op en beveelt ons om te geloven en verkondigt ook onze algehele hulpeloosheid. Beide zaken zijn waar, of we ze bij elkaar kunnen brengen of niet.' God heeft zowel de verlorenheid van de mens als het bevel om hieruit verlost te worden in de Bijbel geopenbaard. Niets mag van deze goddelijke balans worden afgedaan. 'God beveelt de mensen te geloven en zich te bekeeren, en toch zegt Hij: Niemand kan tot Christus komen, tenzij het hem gegeven zij van de Vader. Laten we beide uitspraken aannemen, want beide zijn uit God. Het is inderdaad droevig dat de mensen niet willen geloven wat God zegt, tenzij hun verstand dit kan volgen.' De logica zoekt ook in deze zaak een uitweg. Zowel arminianen als hypercalvinisten, die ontkennen dat de mens tot bekering moet worden opgeroepen, hebben geprobeerd om deze zaak sluitend te krijgen. De menselijke vindingrijkheid bleek hiertoe niet in staat, maar heeft de verwarring op dit gebied alleen maar vergroot en veroorzaakt dat vele zielen zijn verward geraakt in de strikken van hun eigen ongeloof of in het net van hun werkheiligheid of zogenaamde vrije wil.⁶³

Bonar wijst op de geschiedenis van Lazarus om aan te tonen dat de menselijke onmacht en de goddelijke macht om te verlossen dicht bij elkaar gebracht worden. 'Christus beval Lazarus om uit te komen.' Hij lag enkele dagen in het graf en was dood. Bewees het bevel van Christus zijn eigen wil om zichzelf te verlossen? Dit zou onbestaanbaar zijn. Was er nog iets in hem overgebleven waardoor hij in staat gesteld kon worden om zichzelf in zijn graf op te richten? Zou het geen dwaasheid zijn om dit te veronderstellen? Nee, juist zijn dood maakte het nodig dat Christus hem opwekte. Hij riep hem wel op om uit zijn graf te komen, zoals Hij de man met de verdorde hand vermaande om deze uit te strekken. Deze man hoefde toch ook niet te beredeneren of hij daartoe in staat zou zijn, noch of hij daartoe niet in staat zou zijn. 'Doden' zullen immers de stem van de Zoon van God horen en niet mensen die een vrije wil hebben en ook niet mensen die wachten totdat zij aan hun doodstaat ondekt zijn. Dan wordt voedsel gegeven aan menselijke kracht of wordt het menselijke onvermogen misbruikt door zich daarachter te verschuilen. God roept op tot bekering en wil de kracht daartoe schenken. Dit is het geheim van Gods genade. Door de predi-

king van onze verantwoordelijkheid worden we ontdekt aan onze onmacht, maar nog meer aan onze onwil en schuld! Zo wordt de balans van Gods Woord ons voor ogen gesteld en door de Heilige Geest in het hart opgericht. Dan zien wij de reddende, uitgestoken, doorboorde hand van Christus in het Evangelie en onze eigen verdorde hand vanwege onze diepe schuld en zonde.⁶⁴

Vijandschap en onwil

De staat van een mens is niet alleen een staat van onmacht, maar nog meer een staat van vijandschap. Dit komt juist openbaar, wanneer hij zich onder het Evangelie verhardt; wanneer hij zijn onmacht als een excuus gebruikt om niet tot Christus te komen. Het is de onwil in een godsdienstig kleed die moet worden overwonnen. Zolang hij deze blijft vasthouden, blijft hij in zijn geestelijke dood. Dan kan hij redeneren over zijn diepe val, maar door zijn onwil ontkent hij dat hij zo diep gevallen is! Daarom kan het Evangelie zijn werk niet doen. Daarom wordt van de farizeeërs gezegd dat zij in hun zonde bleven. Zij verachtten moedwillig het genademiddel dat hun werd aangeboden. Zij wilden vasthouden aan hun godsdienst en vermeende kracht. Hun ongeloof hield hen buiten de hemelpoort! De boodschap van God moet ook met betrekking tot de menselijke val in balans zijn. 'Gij wilt tot Mij niet komen, opdat gij het leven moogt hebben', is het ontzettende woord van de Zaligmaker, dat alle uitvluchten buitensluit. Toen de stokbewaarder in radeloosheid tot de apostel kwam en uitriep: 'Wat moet ik doen om zalig te worden?' was het antwoord van Paulus niet dat hij onmachtig was, maar Paulus riep hem toe: 'Geloof in de Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden'. 'Die wil, die neme het water des levens om niet', is de laatste boodschap van de Bijbel die tot ons komt. Niemand is te verontschuldigen als hij hiervan geen gebruik maakt. Het ongeloof is zijn zware schuld, omdat hierin zijn onwil het meest naar voren komt. God heeft Zijn Zoon gegeven om deze macht te verbreken en dezelfde God heeft Zijn Heilige Geest gezonden om onze onwil te niet te doen en ons gewillig te maken om Christus in het Evangelie te omhelzen. Wat onmogelijk is bij de mensen, is mogelijk bij God. Niemand die Hem ooit gezocht en omhelsd heeft, is bedrogen uitgekomen. Nooit heeft God een arme zondaar in zijn radeloosheid

doen omkomen. Wie zal Gods almachtige genade niet bewonderen? Bonar eindigt met de volgende sprekende woorden: 'Gezegend zij Zijn heerlijke Naam voor altijd, Die onze gevangenisdeuren heeft geopend en ons uit de diepe kerker heeft gehaald om ons te doen ademen in de blijdschap van de frisse lucht van een hemelse dag.'⁶⁵

Bonar doorzag de heimelijke pogingen van de mens om zijn onmacht te misbruiken. Hij zegt dan ook: 'Zolang u denkt dat u enige kracht heeft, zult u die kracht proberen te gebruiken om iets te doen, en in het bijzonder zult u proberen om tot uw eigen en tot satans voldoening de grote daad of oefening van de ziel, 'geloof' genoemd, te volbrengen.' De een doet dit door een zelfgemaakt geloof dat hij wil aandragen; de ander door allerlei godsdienstige bezigheden die hij geen geloof wil noemen, maar die hij heimelijk daarvoor houdt. Beiden bedriegen zichzelf. Zij ontkennen hun eigen onmacht in alle geestelijke zaken en daarbij ook de gewilligheid van God in Christus om hen uit deze toestand te verlossen. En dat niet door te werken, maar door op te houden met werken!⁶⁶

Beloften voor onbekeerden

Staan er beloften in de Bijbel voor onbekeerden, voor onmachtige zondaars? In zijn boekje *The Word of Promise* heeft Bonar een aantal beloften voor de 'onverzoenden' verzameld. Zij worden niet uitgesloten van het Evangelie, maar het Evangelie komt juist tot hen zoals zij zijn. 'Onze natuur is dat wij, voordat wij gesmaakt hebben dat de Heere genadig is, in ons hart vijanden zijn door goddeloze werken. Maar tot de vreemdelingen, de opstandigen, spreekt God in genade. Juist voor de wederhorigen heeft God gaven genomen om uit te delen. Hij van Wie wij ons hebben vervreemd, doet ons voorstellen van vriendschap en zendt ons het gezantschap van verzoening.'

Dan volgen enkele teksten die rijke beloften bevatten, zoals: 'Wij dan wetende de schrik des Heeren, bewegen de mensen tot het geloof' (2 Kor. 5:11); 'Zo zijn wij dan gezanten van Christuswege, alsof God door ons bade; wij bidden van Christuswege: Laat u met God verzoenen' (2 Kor. 5:20); 'Ga heen en roep deze woorden uit tegen het noorden, en zeg: Bekeer u, gij afgekeerde Israël, spreekt de Heere, zo zal Ik Mijn

toorn op ulieden niet doen vallen; want Ik ben goedertieren, spreekt de Heere. Ik zal de toorn niet in eeuwigheid behouden' (Jer. 3:12); 'Zeg tot hen, zo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heere Heere, zo Ik lust heb in de dood des goddelozen! Maar daarin heb ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg en leve. Bekeert u, bekeert u van uw boze wegen, want waarom zoudt gij sterven, o huis Israëls?' (Ez. 33:11).⁶⁷

De Heilige Schrift richt zich nooit expliciet op een bepaald leerstuk, zonder dit in het kader te brengen van wat God hiermee bedoelt. Van daar dat zij nooit bij de onmacht of onwil van de mens blijft staan, maar steeds opnieuw de weg tot verlossing opent. Deze weg wordt uitgedrukt in de vorm van beloften, waarin de Heere Zijn wil tegenover gevallen zondaren bekend maakt. Hij geeft antwoorden op vragen die de gevallen mens stelt, zodat niemand te verontschuldigen is.

Het Evangelie is een Evangelie voor doden en niet voor levenden. Hierin is Bonar glashelder. Hij schrijft hierover: 'Leven voor de doden! Dit is onze boodschap aan de kinderen der mensen. Dit is ons Evangelie; een boodschap voor de doden en niet voor de levenden. Het is het Evangelie van het 'geopenbaarde Leven.' Misschien zegt u dat juist uw doodstaat het Evangelie voor u krachteloos maakt. Het bewustzijn van uw dood brengt tot wanhoop en u meent dat u, als u niet zo dood was, niet zo geneigd was tot wanhoop. Ach, als u niet zo geheel dood was, zou u het leven niet nodig hebben, en zeker geen behoefte hebben aan de Levensvorst. Dan zou u misschien zoeken naar sprankeltjes van leven in uzelf, om u voor het leven van Boven geschikt te maken. Maar als u zo handelt, wijst u juist het leven, dat u zoekt, af. Heimelijk veracht u het ware leven door iets in uzelf de plaats daarvan te laten innemen.' 'Zolang er sprake is van een zich niet bewust zijn van de dood, blijft de barrière bestaan en komt de verbinding tussen u en het Leven niet tot stand. Het is de Heilige Geest, Die u uw werkelijke toestand openbaart, en daardoor de barrière omverwerpt. Hij laat u het enige Middel zien, Dat de plaats van de dood inneemt, en Dat niet door uw dood kan worden buitengesloten dan alleen door uw weigerachtigheid om uw doodstaat te erkennen. Het is het Leven, Dat in al Zijn volheid in uw gehele wezen intreedt, Dat de verderfelijheid verandert in onverderfelijheid en de dood in het leven.'⁶⁸

11. Het komen tot Christus

Hoe kom ik tot het heil?

Hoe zal ik tot God gaan? 'Wij kunnen alleen met onze zonden tot God gaan, want wij hebben niets anders dat wij het onze kunnen noemen. Dit is één van de lessen, die wij zo moeilijk willen leren! En toch, zonder dat te leren, kunnen wij geen enkele stap op de weg van de ware godsdienst doen.' Hier is Bonar weer aan het woord. Hier gaat het over de grote vraag hoe een verloren zondaar met God verzoend kan worden, een zondaar die onmachtig en onwillig is. Hier gaat het over de weg tot het geloof in Christus, om Hem aan het kruis van Golgotha te ontmoeten en Hem door het geloof aan te nemen.⁶⁹

Het directe geloof

Bij alle omwegen die mensen hebben uitgevonden, richt Bonar zich op één weg, en dat is het directe geloof in het Evangelie van Gods genade. Er is geen 'toeleidende weg' nodig om tot het heil te komen. Er wordt niets van een zondaar vereist, geen tranen, geen worstelingen, geen berouw. Dat klinkt simpel, maar dat is het niet. Juist deze bijbelse aanpak houdt een onmogelijkheid in van de kant van de zondaar. Juist deze eenvoud stuit op de vijandschap van het hart dat alle eigen geschiktheden en godsdienst niet wil laten varen. Maar voor de zoekende zondaar, die geen geschiktheden in zichzelf kan vinden, is deze boodschap bevrijdend. Als hij door genade mag zien dat alles volbracht is en dat hij alleen op het volbrachte werk van Christus behoeft te steunen, dan wordt een uitzicht geopend, dat van eeuwige waarde is.

'God gebiedt ons om Zijn Zoon onmiddellijk aan te nemen en Zijn Evangelie te geloven. U ontwijkt deze plicht met de verontschuldiging dat u, door de onmogelijkheid om Christus aan te nemen, Hem moet vragen om u daartoe de kracht te schenken. Door dit voorwendsel probeert u uzelf te ontlasten van het overstelpende gevoel van de noodzakelijkheid van een onmiddellijke gehoorzaamheid aan Gods gebod.' Maar hoe kan Bonar zoiets zeggen? Moeten we niet eerst aan

onze zonden ontdekt worden, wil er plaats komen voor Christus? De mens is immers onmachtig om te geloven? Is het niet beter om de onbekeerde zondaar eerst op te wekken om te bidden, de middelen te gebruiken, zichzelf te onderzoeken en zo ernstig met geestelijke dingen bezig te zijn? Zal de Heere niet neerzien op de arme en verslagen zondaar en te Zijner tijd de toepassing van het heil in zijn hart werken? Kan een mens zich niet bedriegen door zo'n korte weg te kiezen?⁷⁰

Is er een toeleidende weg?

Vooral door Engelse puriteinse schrijvers uit de zeventiende eeuw is het zogenaamde voorbereidende werk uitvoerig beschreven. Zij hebben echter hierbij wel aangegeven dat deze zondeovertuiging op zich niet zaligmakend is, maar zijn echtheid bewijst wanneer de zondaar tot Christus komt. Ook hebben zij benadrukt dat het niet de bedoeling van het Woord van God is om naar een dergelijke overtuiging te staan en daarop te wachten. Het is duidelijk dat hier voetangels en klemmen verborgen liggen. Is het nu nodig dat een zondaar aldus voorbereid wordt, dat hij allerlei gevoelens en bevindingen meemaakt, of niet? Het is geen wonder dat 'de toeleidende weg' zo op de voorgrond komt te staan, dat dit een groot obstakel gaat worden.

Bonar wil niet ontkennen dat er sprake kan zijn van een zekere voorbereiding tot het geloof. Ook zal hij niet ontkennen dat de Geest middelen gebruikt om een zondaar tot Christus te trekken. Dat is voluit bijbels. Maar de vraag is of een ongelovige moet worden opgewekt om eerst dergelijke overtuigingen te zoeken. Moet hij eerst zijn zonden verlaten, berouw hebben, het hoofd op het blok leggen, langs het randje van de afgrond lopen, Gods recht omhelzen en liever krijgen dan zijn eigen zaligheid, om enkele voorbeelden te noemen, wil er plaats komen voor Gods beloften? Moet hij eerst aan bepaalde kenmerken voldoen om voor vergeving van zonden in aanmerking te komen?

Kenmerken van genade

'Dat er kenmerken zijn, waaraan een christen gekend wordt, is niets minder dan waar', zo merkt Bonar op. 'Elke levende ziel is toch te kennen aan merktekenen die onfeilbaar instaan voor de echtheid en

levenskracht van het goddelijk werk.' De Bijbel wijst immers duidelijk aan waaraan een christen is te kennen. De Bijbel is echter wel summier als het gaat over innerlijke kenmerken van genade. Nergens wordt in de Schrift een opsomming gegeven van allerlei 'standen' die men moet passeren. Nergens wordt een model gegeven van een uitgebreid proces van voorbereidende genade. Het is daarom de vraag of de kenmerken die zo breed worden uitgemeten, de toets van de Heilige Geest kunnen doorstaan.⁷¹

Kenmerken worden volgens Bonar vaak misbruikt, 'omdat zij geplaatst worden tussen de ziel en de Zaligmaker, ja soms zelfs bijna als een vervanging van het kruis van Golgotha moeten dienen.' De christen met zijn bevindingen krijgt in de prediking meer aandacht dan de heilsfeiten. Het geloof als een daad van de ziel om Christus aan te nemen, wordt zelfs niet of amper genoemd. Alles concentreert zich op zogenaamde bevindingen. Niet het Woord blijkt maatstaf te zijn, maar een bepaalde bekeringsweg, waarbij de kenmerken en niet Christus een overheersende rol spelen.⁷²

Aan voorwaarden voldoen?

Is het Evangelie alleen bestemd voor mensen die aan bepaalde voorwaarden voldoen? Is de weg naar de vrijstad dan zo geplaveid met kenmerken en geschiktheden? 'Hoe velen zijn er bij voorbeeld niet', zo vervolgt Bonar, 'die het onjuist vinden om door het Evangelie vrede te verkrijgen, zolang zij niet door het onderzoek van de toestand van hun eigen gevoelens met betrekking tot Christus verzekerd worden. Dit moet dan betekenen dat de goede boodschap van het Evangelie van Christus alleen geldt voor hen die in een bepaalde gemoedstoestand zijn en verzekerd zijn van een voorafgaand gevoel. Dan wordt de vrede die zij zoeken, ontleend aan hun eigen bevinding, waaruit volgt dat het kruis van Christus alleen vrede geeft aan de zondaar die hiertoe voorbereid is door een bewustzijn van boetevaardigheid en liefde in zijn ziel.'⁷³

'Christus verlangt van de komende zondaar geen voorbereiding, van welke aard dan ook, hetzij wettisch of evangelisch, uitwendig of inwendig. Hij die niet wil komen, *zoals hij is*, zal nooit ontvangen

worden. Het zijn niet de 'ge oefende zielen', noch 'de boetvaardige gelovigen', noch de 'goed vernederde zoekers', noch de ernstige 'gebruikers van de middelen', noch iemand van welke klasse van de zonen en dochters van Adam ook, maar zondaren, die Christus welkom heet. 'Hij is niet gekomen om te roepen rechtvaardigen, maar zondaren tot bekering (Luk. 5:32).'⁷⁴

Bijbelse bekeringen zijn kort

De Heere kan in een zeer korte tijd een zondaar tot het geloof brengen. De bekeringen die Gods Woord summier beschrijft, zijn alle van korte duur. Nergens wordt gezegd dat een zoekende zondaar eerst lange tijd onder de wet moet verkeren, alvorens hij het pak van zonde kan kwijtraken. Hoevelen worden niet door de liefde getrokken en leren pas later, als zij de Heere kennen, hun zonden zien. Dit wil niet zeggen dat zij niet als zondaar tot Hem gekomen zijn, maar de liefde van Christus overweldigde hen zo dat zij geen tijd hadden om hun zonden te zien! Anderen zijn meer ontdekt aan de zonde van hun ongeloof, dan aan hun erfzonde. Met een ieder heeft de Heere een weg, die Hem goe ddunkt. Waarom is overtuiging van zonden nuttig? Om een mens van alles af te brengen buiten Christus. Hij wordt niet geroepen om naar meer ontdekking te staan, hij wordt niet genodigd om zijn zonden te gevoelen, maar hem wordt geboden om zonder uitstel tot Christus te komen. Hij moet komen zoals hij is, al voelt hij zich nog zo hard en onverschillig. Vijanden worden verzoend en geen zoekende mensen die denken met hun zoeken een streepje voor te hebben.

'God zegt tot u en tot elke zondaar: Geloof Mijn Woord en u zult alles hebben. U zegt: Nee, geef mij eerst een inwendige verandering van het hart, als een persoonlijk onderpand dat dit Woord waar is voor mij en dan wil ik het geloven. God zegt echter: Wat, is Mijn Woord niet waar? Kan een onderpand het meer waar maken? Is het geen belediging om iets meer van Mij te verlangen dan een eenvoudige verklaring? Te wachten op gevoel, voordat u wilt geloven, is niets anders dan Mijn geloofwaardigheid in twijfel trekken en de orde van Mijn werk omkeren. Lezer, merk dit op! God zegt: Geloof en dan zult u voelen! U zegt: Ik moet eerst voelen, voordat ik kan

gelooven. Zegt u niet: Hoe kan ik voelen, als ik niet geloof? Becon, een van de hervormers, heeft opgemerkt: Het geloof is eerst, en daarna volgt het gevoel. (...) Als u niet kunt voelen, zoals u wel wilde, twijfel dan niet, maar hoop op hoop tegen hoop, zoals Abraham deed, want zoals ik zei, gaat het geloof altijd voor het gevoel.⁷⁵

Overgave is nodig

Het geloof, dat een overgave aan Christus inhoudt, is het enige middel om ons tot de zaligheid te brengen. Dit wil niet zeggen dat wedergeboorte, bekering en rechtvaardiging niet evenzeer nodig zijn; maar het geloof is de moedergenade, de sleutel die de deur van het heil opent, om in het schathuis van Gods ontferming te blikken. Het is waar, het geloof is geen vrucht van eigen maaksel, maar een werk van Gods Geest, genoemd 'het geloof der werking Gods'. Wat het geloof inhoudt en hoe deze gave van genade zich verhoudt tot andere weldaden, zullen we in het volgende hoofdstuk behandelen. Hier gaat het om het geloof als het enige vereiste om tot Christus te komen. Met minder kunnen we het niet doen. 'Uit genade zijt gij zalig geworden, door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave; niet uit de werken, opdat niemand roeme' (Ef. 2:8, 9). Alleen door het geloof krijgen we deel aan Christus en aan Zijn gerechtigheid. Zonder het geloof is het onmogelijk om God te behagen, al hebben we nog zoveel bevindingen en ervaringen. Zonder het geloof gaan we voor eeuwig verloren.

Er zijn veel strikken op de weg tot het heil in Christus. 'U ziet op uw begeerte om te geloven en op uw aandeel in deze gewichtige zaak!', merkt Bonar op. 'Het zal u niet baten. Het gebod is: Geloof in de Heere Jezus Christus. Niets minder kan God behagen.' Het is misleidend om een mens op te wekken om te bidden om geloof, want dan meent hij door zijn bidden dichter bij de zaak zelf te komen. Het is een bidden in ongeloof, omdat het niet gepaard gaat met een hartelijk vertrouwen dat God het gebed des geloofs altijd verhoort! Zo is de mens bezig om zichzelf te handhaven. En als er dan mensen zijn, die hem in deze weg bemoedigen om hierin voort te gaan, is de misleiding compleet. Als de Heere zijn ogen niet opent, om zijn ongeloof, blindheid en onwilligheid te zien, gaat hij voort op de brede weg naar het eeuwige verderf.

Ernstige pogingen schieten tekort

‘U bent ernstig, maar ik vrees dat u van uw ernst uw Christus maakt. U gebruikt uw ernst als een reden om Christus niet onmiddellijk aan te nemen. U denkt dat uw ernst u tot het geloof zal brengen, tenminste als u maar volhoudt en uw ernst diep genoeg is. Ik moet u echter zeggen dat uw ernst verkeerd gericht is. Het is een ernst in het ongeloof, die u als een vervanging aanwendt voor een ernst die gericht is op het eenvoudige geloof in Jezus.’⁷⁶

Juist de onwil, het gebrek aan kracht om te geloven, de ongevoeligheid, maakt het geloof zo nodig. Het is het enige middel dat alles van onszelf uitsluit. Het is geen ingestorte genade, geen gevoeligheid, maar de lege hand die zich tot Christus uitstrekt. Een citaat van Robert Traill, dat Bonar in *Gods weg van vrede* aanhaalt, is in dit verband nuttig om overdacht te worden. ‘Vraag hem, waarom hij het geloven zo moeilijk vindt. Is hij onwillig om gerechtvaardigd en gezaligd te worden? Is hij onwillig om zo door Jezus Christus gezaligd te worden, dat het is tot prijs van Gods genade in Hem en tot ontlediging van alle roem in zichzelf? Dit zal hij zeker ontkennen. Is het dan, dat hij aan de waarheid van het Evangelie-getuigenis twijfelt? Dit durft hij niet te bevestigen. Twijfelt hij dan aan Christus’ bekwaamheid of goedwilligheid om zalig te maken? Dit zou Gods getuigenis in het Evangelie tegenspreken. Twijfelt hij er dan aan dat hij deel heeft aan Christus en Zijn verlossing? Zeg hem dan dat juist het geloven in Christus, het deelhebben aan Hem tot gevolg heeft.’⁷⁷

Hoe komt een zondaar tot Christus?

In de prediking van het Evangelie dient de weg tot het heil in Christus te worden verkondigd. Niet alleen het aanbod van Gods vergevende genade, niet alleen de uitverkiezing, niet alleen de onmacht van de mens, niet alleen het werk van Christus dient te worden verkondigd, maar ook moet worden gezegd hoe een zondaar tot Christus komt. Het eenvoudige geloof is het enige middel dat de zondaar moet worden voorgehouden. Hij moet ervan worden overtuigd dat het geloof zijn onmiddellijke plicht is, en dat het ongeloof de grootste zonde is. Obstakels en hindernissen van de kant van de zoekende zondaar, moeten worden genoemd. Maar boven alles moet het geloof worden

uitgelokt. Het gaat niet om het geloof op zich, maar om Christus, het grote Voorwerp daarvan. De uitstalling van Zijn liefde en genade is juist het middel dat de Heilige Geest gebruikt om zondaren te lokken om tot Hem te komen. Daarom moet Christus in alles centraal staan. Niet het geloof op zich redt de ziel, maar de aangebrachte gerechtigheid van onze dierbare Verlosser!

12. Wedergeboorte en geloof

Het geloof is eerst

Als het geloof de genade is die ons aan Christus verbindt, hoe staat het dan met de wedergeboorte? Het geloof kan toch niet uit een onvernieuwd hart voortkomen? Gaat de wedergeboorte dan niet vooraf?

De volgorde in de orde van het heil is de eeuwen door een aandachtspunt in de theologie geweest. Het is de vraag of de orde die Gods Woord aangeeft, hierbij steeds tot richtsnoer heeft gediend. Zijn niet veel onderscheidingen om deze volgorde te verduidelijken ontleend aan de filosofie? Hebben zij niet meer gediend om de zaken nog onduidelijker te maken, dan om meer helderheid te geven? Zijn de accenten die het Woord ons aanreikt, niet vervangen door menselijke vondsten?

Geloof en wedergeboorte gelijktijdig

Wat is eerst, wedergeboorte of geloof? Bonar heeft zich eigenlijk met deze vraag niet zozeer beziggehouden. Hij was niet zo gesteld op de invloed van de scholastiek in de theologie. Het ging hem in de eerste plaats over het bijbelse spreken over geloof en bekering. En in de oude belijdenisgeschriften van de reformatie vond hij de heilsorde het beste verwoord en uitgedrukt, geheel in overeenstemming met de Schrift. Zo zijn wedergeboorte en geloof nauw aan elkaar verbonden. Er is geen sprake van enige tijdsvolgorde. De Schotse theologen laten wel de wedergeboorte in orde voorafgaan aan het geloof, maar niet in tijd. De wedergeboorte is het vernieuwende werk van Gods Geest in het hart, dat nooit kan plaats vinden, zonder dat het geloof werkzaam is, en omgekeerd is er geen geloof zonder dat de Geest leven in de ziel verwekt.

Wedergeboorte is een bijbels woord voor het nieuwe leven dat Gods Geest in de ziel werkt. 'Om dit leven uit te delen', zo schrijft Bonar in *Gods weg van heiligheid*, 'daalde de Heilige Geest in kracht neer in de zielen van mensenkinderen om in hen te wonen, opdat Hij zonder het oude leven, het nieuwe leven zou voortbrengen. Wat

God nieuw noemt, moet dan ook werkelijk nieuw zijn, want de Bijbel meent wat hij zegt.' Dit nieuwe leven bestaat in de vereniging met Christus door het geloof. 'Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vlees leef, dat leef ik door het geloof des Zoons van God, Die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft.' De wedergeboorte is Christus in ons en het geloof ziet op Christus voor ons. Het is de nieuwe mens in Christus Jezus, die opgestaan is; terwijl de oude mens met Christus is ten onder gegaan en met Hem is gekruisigd.⁷⁸

Geen leven buiten Christus

Er is geen leven buiten de vereniging met Christus door het geloof. Met andere woorden, er is geen wedergeboorte zonder geloof en geen geloof zonder wedergeboorte. Door beide weldaden krijgt Christus gestalte in het leven. Beide weldaden blijven niet beperkt tot het eerste ogenblik dat Gods Geest Christus in het hart openbaart en leven schenkt, maar zij strekken zich tot het gehele leven uit. Het is een leven vanuit de vastigheid van Gods beloften door het geloof, maar ook een leven dat zich vertoont in begeerten, verlangen, hongeren en dorsten vanuit het vernieuwde beginsel. Dit is de wisselwerking van geloof en wedergeboorte, van beloften en ervaring, die moeilijk in woorden is uit te drukken, laat staan dat zij kan worden bevat. Dit is het onbegrijpelijke werk dat Gods Geest in ons uitwerkt met de bedoeling om ons aan het beeld van Christus gelijkvormig te maken. De Heere wil Zijn beeld terughebben en schenkt dit door herscheppende en vernieuwende genade.

Alles wat de Heilige Geest in het hart werkt, komt voort uit de verdienste van Christus. Vanuit Zijn kruisverdiens te en opstandingskracht vindt de ware bekering plaats. Hierbij gaat het niet in de eerste plaats om onze ervaringen en bevindingen, maar om de eer van Hem Die Zichzelf heeft gegeven om ons te wederbaren. In de heilsorde gaat het ten diepste om Zijn eer en de verheerlijking van Zijn Naam en deugden. Vandaar dat de heilsorde nooit centraal mag staan en de prediking niet mag beheersen, maar dat Christus als de Verwerper van de zaligheid steeds de eerste plaats moet innemen.

Wat is geloof?

Wat is het geloof? Hoe velen hebben geprobeerd hiervan een definitie te geven. Zij zijn daarin tekortgeschoten, omdat woorden tekortschieten om het geloof uit te drukken. Bonar heeft in *Truth and Error* een hoofdstuk gewijd aan het wezen van het geloof. Het geloof is nauw verbonden aan het Evangelie en de verzekering van het heil. 'Strikt genomen is het het geloof van de waarheid', zo begint hij. Het is: God vertrouwen op het woord van Zijn belofte. Niet geloven is God niet betrouwbaar rekenen, maar Hem tot een leugenaar maken. Het is een aannemen en aanvaarden van wat God getuigt van Zijn Zoon. In het geloof is niet alleen vertrouwen en toestemmen begrepen, maar ook kennis. Het is het kennen van God in Christus, 'zoals Hij Zichzelf aan ons in Christus bekend maakt.' 'Zo verbindt God de zaligheid met geloven, vertrouwen, kennen en gedenken.'

Het gaat bij het geloven echter niet in de eerste plaats over wezenlijke eigenschappen, maar om de Persoon Die geloofd wordt. 'De zaligheid is niet gelegen in onze daad van geloven, vertrouwen, kennen of gedenken, maar in de zaak of de persoon die wij geloven, vertrouwen, kennen of gedenken.' 'Het geloof is de band tussen ons en de Zoon van God. Wij worden niet met Hem verenigd door iets in onszelf, maar alleen door het kennen en geloven van het Woord der waarheid. Het geloof op zichzelf genomen is niets, behalve wanneer het zich op Christus richt.' Een andere definitie van het geloof is dat het is een rusten op Christus, zoals Hij ons in het Evangelie wordt aangeboden. Hier wordt alle nadruk gelegd op de 'actus', de daad van geloven, het aannemen van Christus in het Woord van God.⁷⁹

'Wij hebben de kracht van de goddelijke Geest nodig om ons tot een gelovige te maken. Dit wil echter niet zeggen dat het geloof een verborgen zaak is, of een grote oefening van de ziel, welke een mens mee moet maken, teneinde de zaak te volbrengen en aanvaardbaar te zijn.' 'Het geloof is de meest eenvoudige van alle geestelijke werkingen, en toch is de kracht van God niet minder nodig.' Echter niet de Heilige Geest gelooft voor ons, maar wij door de werking van de Geest! Dit is het geheim. God geeft een eenvoudig middel om tot Hem te komen. Dit bestaat niet in een aaneenschakeling van bijzondere

openbaringen of ervaringen, maar in een daad van de ziel. De ziel, die bestaat uit verstand, wil en genegenheden, wordt bewogen om tot Christus te gaan. Van de kant van de mens is daar een zien op de belofte, of beter gezegd van Christus in de belofte. Dit is geen visioen of iets heel bijzonders, maar niet meer dan 'Amen' zeggen met het gehele hart op het Woord dat God ons aanreikt. Dit houdt eensdeels in een beamen van de vloek van de zonde en anderszins een beamen van de belofte van vergeving.⁸⁰

Echtheid van het geloof

Waaruit blijkt de echtheid van geloof en wedergeboorte? Niet uit allerlei kenmerken waarin Christus niet voorkomt, maar uit een hartelijke liefde tot Hem. Het is de liefde die als het ware de drijfveer vormt om te geloven. Het geloof is door de liefde werkende. Daarom is het geloof geen verstandelijke zaak, maar een werkzaamheid van de gehele ziel. Het is het verwachten van Christus alleen, een hopen op Zijn heil. De gelovige vindt in zijn ziel niets anders dan zonde, maar ziet daarom buiten zichzelf. Dat is de echte daad van het geloof. Niet het zien op kenmerken, maar op het werk van Christus buiten ons. Zeker, ook mag worden gemaakt en geproefd dat Gods liefde in ons werkzaam is. Ook zijn er zoete overdenkingen die op God gericht zijn. Ook zijn daar de gevoelens van liefde, troost en blijdschap. Maar zij zijn het geloof zelf niet! Zij volgen op het gebruikmaken van Christus in de beloften van het Evangelie. Zo blijft de juiste bijbelse volgorde: beloften, geloof en ervaring.

Velen verwarren het geloof met het gevoel. Zij zien elke geloofsoefening als een bijzondere ervaring of toepassing gewerkt door de Heilige Geest. Zij kunnen alleen met hun eigen ervaring geloven. Anderen steunen op hun gevoelens en leiden hieruit hun geloof af. Zij maken het geloof mystiek. Weer anderen beschouwen het geloof alleen als een verstandelijke toestemming van de waarheid in Christus. Tegen beide dwalingen richt Bonar zich. Beide ontsporingen kwamen ook in zijn tijd voor. Steeds probeert hij de bijbelse balans voor te stellen. Hij wijst op de verhouding tussen wedergeboorte en geloof, tussen de daad van het geloof en de Persoon in Wie geloofd wordt. Hij hamert op het juiste evenwicht van Christus voor ons en

Christus in ons. Niets mag worden afgedaan van de algenoegzaamheid van het werk van Christus in de toepassing door Gods Geest als het gaat over de heilsorde. Een heilsweg waarin Christus ontbreekt en waarvan Hij niet het sluitstuk vormt, is geen heilsweg.

In zekere zin worden we door het geloof wedergeboren. Zo leert ons onze belijdenis en zo leert ons Calvijn in zijn Institutie. Maar het is niet zo dat het geloof de eerste stap is tot de wedergeboorte, een stap die wij moeten zetten, en dat God de rest doet. 'Hij gelooft en dan komt God en verlost hem.' Met klem ontkracht Bonar deze misvatting. Hij vindt dit een loochening van het werk van Gods Geest, Die alle genadegaven in ons werkt. Ook is de prediking van het Woord niet een opstap om tot het geloof te komen. De letter zonder de werking van Gods Geest doodt. Het Woord doet geen kracht, wanneer de ziel niet door de Geest wordt aangeraakt. Er is geen sprake van vereenzelviging van Woord en Geest. De prediking van het Evangelie maakt niet zalig, maar God maakt zalig door Zijn Geest. De vereenzelviging van Woord en Geest kwam ook in Bonars dagen voor. Bonar is het niet eens met deze vereenzelviging.

Ook verwerpt hij de stelling dat Woord en geloof gescheiden moeten worden. Dan vervalt men in mysticisme of quakerisme. Dan gaat het alleen om het gevoel, om de ervaring. Gods Geest werkt door middel van het Woord het geloof en ook de wedergeboorte, die beide vrucht zijn van het werk van Christus.⁸¹

Wedergeboorte is Gods werk

Het geloof laat zich beter definiëren dan de wedergeboorte. Dit woord komt slechts enkele malen in de Bijbel voor. In het gesprek met Nicodemus noemt Christus de noodzaak van de wedergeboorte, zonder deze nader te omschrijven. 'De wind blaast waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid; maar gij weet niet vanwaar hij komt en waar hij heen gaat; alzo is een iegelijk, die uit de Geest geboren is' (Joh. 3: 8). Het is opmerkelijk dat Hij juist via het noemen van de wedergeboorte zo op het geloof aanwerkt en hierbij het beeld van de koperen slang als uitgangspunt neemt. Zo worden wedergeboorte en geloof bijeengebracht en toch van elkaar onderscheiden. Als het

over het eerste gaat, is ook Bonar summier in zijn beschrijving. Toch verwaarloost hij de genade niet. Hij schrijft: 'Wij weten niet hoe de Heilige Geest het nieuwe leven, waarover wij spreken, in ons werkt; wel weten wij dat Hij de vermogens van de mens niet tenietdoet of omkeert. Hij herstelt ze alle, zodat zij tot het rechte doel komen, waartoe zij zijn gegeven. Hij maakt van de hand geen voet, van het oog geen oor en zo maakt Hij van het verstand geen hart en van de wil geen verstand. Ieder vermogen blijft in zijn aard en gebruik hetzelfde als voorheen. Hij zuivert ze alleen en zet ze aan tot het eigenlijke werk waarvoor zij bedoeld zijn. Zij worden niet vervangen, maar door de inwoning van de Heilige Geest worden zij krachtiger en meer dienstbaar gemaakt, waardoor zij hun eigenlijke werk kunnen doen en zo tot het doel mogen komen.'⁸²

Al is de mens ook in de wedergeboorte geen stok en blok, toch blijft het vaststaan dat de Heilige Geest deze genade zonder ons in ons werkt door Zijn onweerstandelijke kracht, die inwerkt op alle vermogens van de ziel. 'Wanneer de Heilige Geest het hart vervult, wordt de gehele mens naar lichaam, ziel en geest meer vrijgemaakt en mag hij zichzelf zijn, in plaats van onder een mechanische dwang gebracht te worden. Het gevolg van de inwonende Geest is juist vrijheid en geen gebondenheid. En Hij brengt zeker geen oppervlakkige natuur voort. Al wordt in de wedergeboorte geen geweld toegepast, toch is de Almachtige in alle opzichten aan het werk. Ons nieuwe leven is niet het resultaat van een mechanisch proces, maar van goddelijke kracht.'⁸³

13. Wanneer en hoe gerechtvaardigd?

Rechtvaardiging door het geloof

Hoe ziet Bonar de plaats van de rechtvaardiging in de heilsorde? Hij ziet deze nauw verbonden aan het geloof en in zekere zin ook aan de wedergeboorte, maar hij hoedt zich er wel voor om rechtvaardiging en wedergeboorte met elkaar te vermengen of in tijdsorde van elkaar te scheiden. 'Onze rechtvaardiging is het directe gevolg van ons geloof in het Evangelie. Onze kennis van onze rechtvaardiging komt voort uit het geloven van Gods belofte van rechtvaardiging aan een ieder die deze blijde boodschap gelooft.' Eerst is er sprake van een Evangelie dat geloofd wordt en dan van een belofte die geloofd wordt. Zo typeert Horatius Bonar hoe een mens gerechtvaardigd wordt en wanneer deze rechtvaardiging plaatsvindt. Zodra de zondaar door genade het Evangelie in het geloof omhelst en de belofte die daarin is vervat aanneemt, wordt hij gerechtvaardigd. En deze belofte getuigt niet van een gerechtigheid die hij zelf moet voortbrengen, maar van een gerechtigheid buiten hemzelf, die hem wordt toegerekend en geschonken. Dit is de gerechtigheid die Christus verworven heeft en waardoor de zondaar rechtvaardig voor God is.

Goddelijke gerechtigheid

'Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?', zo begint vraag 60 van Zondag 23 van de Heidelberger Catechismus. En dan volgt: 'Alleen door een waar geloof'. Hier vinden we de eenvoudige sleutel die Bonar ook steeds centraal stelt. 'Deze eeuwige gerechtigheid komt tot ons door het geloven.' Met een grote hoeveelheid teksten bewijst hij dit in zijn werk *The Everlasting Righteousness*. En ook in zijn bekende geschrift *Gods weg van vrede* besteedt Bonar aandacht aan de wijze waarop de gerechtigheid van Christus ons deel wordt. Wel benadrukt hij dat het hierbij niet gaat om het geloof zelf, maar om Christus, Die door het geloof wordt aangenomen. In het geloofsaannemen wordt de rechtvaardiging gerealiseerd. De door Christus verworven gehoorzaamheid aan de wet en aan alle goddelijke eisen, wordt de onze. In Zijn gerechtigheid worden we volmaakt voor God gesteld, als hadden we

nooit zonde gedaan. Wat voor beschuldigingen er uit ons hart mogen opkomen, we mogen weten dat deze ons wat onze staat betreft niet meer kunnen schaden. De vergeving van onze zonden is volkomen en werkelijk; onze hemelse erfenis is verzekerd, omdat wij deel hebben aan die gerechtigheid die redt van de eeuwige dood.⁸⁴

De wet ontdekt de schuld van de zonde aan de gevallen mens, die hem in Adam wordt toegerekend. Hij is onder de vloek van de wet en ligt verloren. Maar nu mag hij geloven dat Christus, Die een vloek voor hem geworden is, hem van deze vloek heeft verlost. De wet kan hem nu niet meer verdoemen, want Christus heeft deze volkomen vervuld. Door het rusten op het borgwerk van de Heiland, is hij rechtvaardig verklaard. Dit is de zalige ruil waar Luther zo schoon van spreekt. Dit is het hart van de reformatie. Met deze leer staat of valt de kerk. Wilhelmus à Brakel merkt op dat wie in deze leer dwaalt, dit doet tot zijn eeuwig verderf. Vandaar dat het zo belangrijk is om een goed inzicht te hebben in wat de rechtvaardiging inhoudt.

De rechtvaardiging geschiedt eenmalig, maar verstrekt wel een doorgaande troost. We mogen zo de gehele zaligheid in de handen van God overgeven. Alles wat wij doen schiet tekort; al onze gerechtigheden zijn een wegwerpelijk kleed. Het schuilen onder de mantel van de bedekkende gerechtigheid van Christus is onze enige troost. Zijn volbrachte werk is onze enige betaling voor al onze zonden. 'Mijn ziel,' zo merkt Bonar op, 'is de grond van uw aanneming door God niet volkomen? Heeft Christus voor u iets te doen overgelaten om gerechtvaardigd te worden? Hij heeft u veel te doen gegeven, nadat u gerechtvaardigd bent, want uw gehele leven behoort een leven te zijn in Zijn dienst. Maar heeft Hij niet Zelf aan het kruis gedaan, wat nodig was om u te rechtvaardigen en u met God te verzoenen? Hij zegt niet tot u: Doe dat en u zult gerechtvaardigd worden, maar Hij zegt: Geloof wat Ik gedaan heb en van dit ogenblik af bent u gerechtvaardigd. Want er staat immers geschreven: Hij, die gelooft is reeds gerechtvaardigd. En de apostel zegt tot de broeders van de gemeente van Rome: Die niet werkt maar gelooft in Hem Die de goddeloze rechtvaardigt, wordt zijn geloof tot rechtvaardigheid gere-

kend. Het geloof in het getuigenis van God over het volbrachte werk van Zijn Zoon verzekert u van de zaligheid. Dit werk dat Christus aan het kruis gedaan heeft tot uitdelging van de zonde, verschaft vrede aan het schuldige geweten. Wanneer men weet wat Hij als de Zondedragers gedaan heeft, heeft men vrede met God. Er is ook geen andere weg waardoor wij vrede of vergeving kunnen verkrijgen, of met God verzoend worden. U behoeft niets mee te brengen dan de zonden en God neemt u aan zoals u bent en vergeeft u direct, zonder geld en zonder prijs.⁸⁵

Omhelzen van de beloften

‘De rechtvaardige zal uit het geloof leven.’ De beoefening daarvan is vervolgens nodig om ons tot de troost en zekerheid van de rechtvaardiging te brengen. Het leven uit de beloften van het Woord is het kanaal waarlangs deze troost ons deel wordt. Hoe meer wij ons deze beloften mogen toe-eigenen en op deze beloften amen mogen zeggen, hoe meer de troost van deze leer voor ons hart opengaat. Als wij daarentegen blijven zoeken naar troost in onszelf, in onze gestalten of in ons geloof, onthouden wij ons deze troost. Bonar vindt er geen doekjes om. Hij wijst op de hinderpalen die ware gelovigen zelf opwerpen. ‘Zij zijn bekend geworden met de genade van de Heere Jezus Christus, hebben Hem Zelf ontvangen en voor een tijd waren zij op de goede weg. Maar zij worden gehinderd, of liever gezegd, zij hinderen zichzelf, zodat zij in enige mate opgehouden hebben de waarheid te gehoorzamen en zo zijn zij ervan afgestapt om de waarheid vast te houden.’⁸⁶

Omgaan met twijfel

Op welke wijze ontnemen deze twijfelende gelovigen zichzelf de ware troost? ‘Sinds zij tot het geloof gekomen zijn, ontnemen zij hun troost aan een andere bron dan eerst, of op een andere manier dan zij eerst deden. Zij richten nu hun aandacht op zichzelf, op hun bevindingen en hun genade. Zij vergeten dat de goede manier om hun zielen te voeden is: hun ogen op het kruis te houden. In plaats hiervan keren zij hun oog naar binnen en proberen zich te voeden door hun eigen overleggingen. Zo worden zij geleid om veel werk te maken van hun bevindingen en om hierop veel nadruk te leggen, alsof

deze de voornaamste bron van troost voor hen waren. Naar de mate dat hun bevindingen of gestalten zichtbaar zijn, gaat hun vrede op of neer. Dan wordt hun ziel verruimd of verflauwd, totdat zij zo intens bezig zijn met zichzelf te observeren dat zij zich geen tijd geven naar het kruis te zien.’⁸⁷

Wat is de weg van herstel? Hoe komen we tot een bestendige verzekering van onze vergeving en aanneming bij God? Niet door op onszelf te blijven zien en te wachten op een bijzondere openbaring dat God onze zonden vergeven heeft, maar door op het kruis te zien. Bonar noemt de tendens om rust te zoeken in eigen gestalten een vorm van wantrouwen, alsof de beloften van het Woord niet genoeg zijn. We moeten er iets bij hebben. ‘U gebruikt deze weg als een reden om Hem te wantrouwen, omdat u besluit dat u niet kunt vertrouwen voordat u vrucht in uzelf hebt ontdekt. Dan alleen meent u een volmacht te hebben om te geloven dat u in een goede toestand bent om te vertrouwen. Dan geeft uw voortgang in de genade u het recht om uw vertrouwen te koesteren. Op deze manier laten zij satan toe om een barrière tussen hen en de Zaligmaker op te werpen. Zij weigeren niet alleen om Christus te vertrouwen, maar zij rechtvaardigen zichzelf door te wijzen op hun gebrek aan vrucht en aan vooruitgang.’ Zolang deze muur van wantrouwen blijft bestaan, komen we nooit tot een bestendige rust en verzekering dat Christus ons deel is. We gaan aan het Woord voorbij dat God ons gegeven heeft. Hij zal Zijn eer aan niets anders geven, zeker niet aan onze gevoelens en bevindingen.’⁸⁸

Wandelen door geloof en niet door gevoel

Abraham werd gerechtvaardigd door te geloven in het woord dat de Heere hem gaf. Dit is de enige sleutel om verzekerd te worden van onze rechtvaardiging. We moeten als kinderen der belofte leren wandelen en niet als kinderen van de dienstmaagd, door onze eigen werken. Het voorbeeld van Abraham wordt door Bonar doorgetrokken. Als we wandelen in de voetstappen van het geloof van vader Abraham, dan leven we uit de belofte. Als we onze toevlucht nemen tot Hagar, de dienstmaagd van de wet, zoeken we het in onze eigen werken en daden. ‘In plaats van kinderen van de belofte van ons

te maken, worden wij kinderen die onder de werken van de wet en daarom onder de vloek blijven (Gal. 3:10). In plaats van vrede met God in het geweten te bewerken, arbeiden wij om onvrede, vrees en benauwdheid in het geweten over de werken teweeg te brengen.' Onze gevoelens en werken, hoe goed deze op zichzelf kunnen zijn, blijven onvolmaakt en verschaffen ons geen rust en vrede. De vrede en verzekering wordt alleen verkregen door het zien op de belofte, op het kruis dat in de belofte wordt voorgesteld, op Christus Die de inhoud van de belofte is. Hij laat ons zien dat er een gerechtigheid buiten onszelf is, die wij alleen kunnen aangrijpen door ons aan de belofte vast te klemmen en deze niet los te laten. Zo worden wij gerechtvaardigd, zo mogen we steeds meer verzekerd worden van onze vergeving en aanneming bij God. Zo mogen we geloven: 'Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof, hebben (niet voelen) vrede met God door onze Heere Jezus Christus' (Rom. 5:1).⁸⁹

Het gaat bij de rechtvaardiging niet om gevoel noch om werken, maar om geloof. Alleen door het geloof verkrijgen we een toegang tot de genadetroom. En zodra de ziel, al is het met een zwak geloof, amen leert zeggen op Gods beloften, spreekt God hem vrij van schuld en straf. Dit is de leer van de Schrift en van de belijdenis. Dan zijn we niet voldaan met ons geloof, maar met het werk van Christus voor ons. Dan zijn we geheel voldaan met het Lam van God. Om met de woorden van Bonar te besluiten: 'God verwacht van u, dat u met het werk van Jezus voldaan bent, en niet met uw eigen werk. U zegt: Ik ben met Christus voldaan. Bent u dat? Dan bent u een gelovige en wat moet u nog meer wensen? Is het niet genoeg voor u om met Christus voldaan te zijn? Ja, is dit niet de meest oprechte gestalte van het geloof? Met Christus voldaan te zijn, is het geloof in Christus. Met Zijn bloed voldaan te zijn, is het geloof in Zijn bloed. Breng uzelf niet in verwarring, en laat niet toe dat anderen u in verwarring brengen. Wees verzekerd, dat het wezen van het geloof is, dat wij met Christus en Zijn zondedragend werk tevreden zijn. Laat u niet met meer vragen over het geloof in, maar ga uw weg met blijdschap, als iemand voor wie Christus alles geworden is.'⁹⁰

14. Hoe worden we verzekerd van ons heil?

Het zwakke geloof

Sommigen beweren dat Bonar geen oog heeft voor het zwakke, bestreden geloof. Hij zou alleen maar rekening houden met het geloof in de hoogste trap van verzekering, zoals de reformatoren deden. Hij gaat voorbij aan de traditie van de puriteinen die oog hadden voor de zwakke pols van de gelovigen. Doordat Bonar geen accent wil leggen op de kenmerken van de wedergeboorte, reikt hij geen handvatten aan voor hen die steeds heen en weer geslingerd worden. Zulke zielen kunnen immers niets met de beloften, maar moeten gevoed worden door herkenningpunten vanuit bepaalde ervaringen, die zij kenmerken noemen.

Bonar heeft in *Truth and Error* aangegeven waarin de zekerheid van het heil bestaat. Hij heeft zich daarbij afzijdig gehouden van allerlei onderscheidingen en zich alleen bediend van bijbelse termen. Geloof en zekerheid mogen nooit van elkaar worden losgemaakt, maar zijn geheel aan elkaar verbonden. Het is echter geen zekerheid die voortkomt uit een arrogant hart, maar uit een teer gemoed. Hij is bang dat velen een god maken van hun verzekering en hen veroordelen die niet voldoen aan hun standaard. Zij zijn altijd verzekerd en twifelen nooit. Zij kennen nooit aanvechtingen of bestrijdingen, maar kunnen altijd geloven. Zij spreken zo, alsof zij hun verzekering uit hun vestzak kunnen pakken. Er is hierbij geen sprake van ootmoed, maar van aanmatiging.

Verstands- en gevoelszekerheid

Een dergelijke verstandelijke heilszekerheid gaat vaak samen met de leer van de algemene verzoening. We worden gedrongen om te geloven dat Christus voor alle mensen en dus ook voor ons gestorven is. Elke vorm van worsteling wordt als ongeloof bestempeld. Soms gaat deze leer zover dat de volharding van de heiligen wordt ontkend. Alles richt zich op ons geloof, op onze verzekering; zo lang wij deze kunnen vasthouden, zullen we niet afvallen! Alles is afhankelijk van

onze prestaties. We gaan dan zogenaamd van het geloofsvoorwerp uit, maar we eindigen in onszelf!

Ook Bonar werd geconfronteerd met deze ongezonde geloofsleer en -praktijk. Het gaat hem bij het komen tot de zekerheid niet om bepaalde hoogte- of dieptepunten in het geloofsleven. Het gaat hem om een gerust geweten voor God. Deze geloofspraktijk mist hij zowel bij links als bij rechts. Hij wijst op de noodzaak van de bijbelse balans, ook als het gaat om de heilszekerheid. Zolang er sprake is van een onvrede in het geweten, kan de zekerheid niet opbloeien. In de eerste plaats is het nodig om gebruik te maken van het bloed van Christus om ons geweten te reinigen. Het geweten veroordeelt een mens en dit gevoel overheerst zolang hij niet leeft uit de geloofsge-meenschap met Christus. Daarom is het nodig om steeds te rusten in het volbrachte werk van de Zaligmaker, want dat geeft het hart rust. Zo is het antwoord van een goed geweten voor God en de mensen onlosmakelijk verbonden aan de zekerheid van ons heil.

Noodzaak om te staan naar zekerheid

‘De leer van de plicht van onze persoonlijke verzekering van het heil en de overtuiging van ons aandeel in Christus wordt door velen ont-kend’, zo signaleert Bonar. Het is de twijfel die zelfs als genadeken-merk wordt aangevoerd, zogenaamd om kleinmoedigen te hulp te komen. Hoe zullen zij een gerust geweten kunnen bekomen, als zij op een dergelijk drijfzand hun hoop moeten bouwen? Het gaat toch niet om wat wij te doen hebben om zalig te worden, ook niet om een onvruchtbaar zelfonderzoek? Het gaat erom dat wij geloven wat Christus voor ons gedaan heeft. Daar ligt de grondslag van de ge-loofszekerheid. Steeds wijst Bonar op het Evangelie als de belang-rijkste bron om zekerheid te ontvangen. ‘Als predikers van het eeu-wige Evangelie vertellen we de zondaar niet wat hij moet doen, maar wat God gedaan heeft.’⁹¹

Zijn er dan geen andere wegen om tot zekerheid te komen? Bonar noemt ze niet. Persoonlijk wil ik niet ontkennen dat de echte ken-merken van genade een aansporing kunnen betekenen om hieruit onze staat voor God op te maken. De Schrift noemt bijvoorbeeld de

liefde tot de broeders een kenmerk van het kindschap van God (1 Joh. 3:14). Ook andere genadegaven zijn een onomstotelijk bewijs dat wij de Heere toebehoren. De catechismus spreekt van een verzekering uit de vruchten van het geloof (Zondag 32, antw. 86). Zo kunnen ook geestelijke werkzaamheden dienen om tot meer vastigheid te komen. Het gebruik van de middelen van genade, van het gebed en van het onderzoek van Gods Woord zijn ook instrumenten die de Heilige Geest gebruikt om de gemeenschap met de Heere te versterken en van daaruit ook de heilszekerheid. Maar deze aansporingen hebben altijd tot uitwerking dat wij tot Christus alleen onze toevlucht leren nemen.

Nabij God te leven

De neiging om het gevoel geen enkele plaats toe te kennen in het leven van het geloof, kan voedsel geven aan een rationeel geloofsbegrip. De Psalmen en met name het boek Hooglied spreken immers ook van een gevoelige en tere omgang met de Heere. Het verbergen van Gods aangezicht, de aanvechtingen, de bestrijdingen kunnen een ziel zeer benauwen. Het is juist een kenmerk van genade dat zij worstelt om tot de God van het heil te komen, om met Hem gemeenschap te hebben. De bruid uit het Hooglied verlangt naar de gevoelige tegenwoordigheid van God, naar de gemeenschap met de Bruidegom. Het is daarom niet ongezonder om ook aan dit aspect van het geloofsleven aandacht te geven. Hierbij moeten we wel aantekenen dat met name in de Psalmen een gebrek aan zekerheid, zoals dat onder ons voorkomt, niet te vinden is. Zelfs Heman die er toch wel heel diep door moest, spreekt van 'O Heere, God mijns heils!' (Ps. 88:2). Het is ook onbestaanbaar dat de bijbelheiligen stonden naar gemeenschap met hun God zonder dat zij vasthielden aan de betrouwbaarheid van Gods beloften.

Kan er ook sprake zijn van een bijzondere verzegeling door de Heilige Geest? Bonar noemt deze niet uitdrukkelijk, maar het komt mij voor dat hij dit ook weer niet wil ontkennen. In de Schotse puriteinse traditie is de gevoelige verzekering van ons kindschap nooit een punt van discussie geweest. De Heere kan het geloofsleven verdiepen door Zich in bijzondere zin aan het hart te openbaren. Dit is

echter geen aparte schakel in de orde van het heil, maar een verdieping van de relatie tussen de Heere en Zijn kind. Zo werd Paulus opgetrokken in de derde hemel, een ervaring die we ook in autobiografische geschriften uit Schotland tegenkomen. De ervaring is echter nooit een voorwaarde waaraan voldaan moet worden, maar een gevolg van de vereniging met Christus en van het geloof in Gods rijke beloften.

Op en neer

De praktijk van het opgaande en neergaande tij van het geloofsleven was Bonar niet onbekend. Ook in zijn pastorale praktijk had hij daarmee te maken. In een briefwisseling tussen hem en een vrouw in Kelso vinden wij hiervan een duidelijk voorbeeld. Deze vrouw, die tot Christus gekomen was en mocht smaken dat de Heere goed is, verviel in een toestand van vertwijfeling. De vrede in haar hart, die gevoed werd door het zien op het kruis, werd verstoord, omdat zij in de war raakte toen Gods gevoelige nabijheid ophield. Zij schrijft: 'Het liefelijk gevoel van vrede en geluk, dat ik enige dagen geleden bemerkte, is geheel verdwenen; ik ben niet verslagen en bedroefd over het gevoel van mijn zonden, maar ik ben beangst en kan nergens rust vinden. Hoe meer ik mijn hart onderzoek, hoe groter mijn vrees wordt, want ik zie dat het zoveel slechter is dan ik ooit gedacht had.' Zo werd zij op haarzelf teruggeworpen. Zij wist geen raad met haar gevoelens. 'Ik begrijp het niet, sinds ik geloof, is met elke dag de vrede van mijn ziel verminderd.' Toch verlangde zij naar God en begeerde meer van Hem te kennen. Zij voelt zich echter zo onwetend en onzeker.⁹²

Het antwoord dat Bonar haar geeft, raakt de kern van haar probleem. 'U verliest de vrede van uw gemoed, omdat u het oog afwendt van Christus. Op Hem te zien gaf u de vrede; u ziet op iets anders en onrust bevangt uw ziel. Misschien bent u in de verzoeking gekomen om te denken dat er nog iets meer te doen is dan op Christus en Zijn kruis te zien. Misschien denkt u dat u daarenboven op iets goeds in uzelf moet kunnen zien, vooruitgang, gevoel, heiliging, vóórdat u in de blijdschap kunt blijven. Maar van het begin tot aan het einde van het leven van de christen geeft alleen het zien op het

kruis rust aan zijn ziel. Vrede wordt behouden, niet door hetgeen hij in zichzelf, maar door hetgeen hij in Christus ziet. Beoefen het kruis. Denk niet dat u het reeds genoegzaam kent, dat u het slechts behoeft te gevoelen. Dit is een misleiding, onderzoek de Schrift, om meer van Christus en Zijn werk te leren.⁹³

Zo weet Bonar geloof en gevoel in balans te houden. Op deze wijze gaat hij om met hen die worstelen om heilszekerheid. Hoe nodig is goed bijbels onderwijs om kleinmoedigen te troosten en hun de weg aan te wijzen om tot een bestendig geloofsleven te komen. Deze weg wordt geblokkeerd, wanneer kenmerken een overheersende positie gaan innemen en als norm worden gehanteerd; alsook wanneer de verschillende weldaden van de orde van het heil van elkaar worden losgemaakt. Alle weldaden hebben hun eigen aard en doel, maar zij mogen nooit in tijd van elkaar worden gescheiden of met elkaar worden verward. De wedergeboorte en rechtvaardiging gaan in tijd samen, nauw verbonden aan het geloof. Er is geen geloof zonder kennis van Christus; het is onbestaanbaar dat een kind van God is wedergeboren en niet is gerechtvaardigd. Ook is de weldaad van de aanneming tot kinderen geen aparte weldaad, los van het geloof. De Heere wordt erin verheerlijkt wanneer Zijn kinderen Hem met de vadersnaam aanspreken. Vandaar dat het nodig is om tot de zekerheid van ons kindschap te komen. Wanneer wij nog zo bezet zijn met 'de geest der dienstbaarheid tot vreze', door twijfel en verkeerde begrippen over het Godswerk, komen we niet tot de tere belijdenis van ons hart: 'Abba Vader'. Het is vooral de beoefening van het kindschap die de heilszekerheid voedt en doet opbloeien. Zo geeft de Heere de verschillende onderdelen van de heilsorde niet als systeem, maar als middelen om ons meer en meer aan Hem te verbinden.

Het volgen van Jezus

In zijn boek *Volg het Lam* geeft Bonar praktische lessen voor het volgen van Christus. Het eerste hoofdstuk wijst op het belang van het vast staan in het geloof en in de zekerheid van het persoonlijk heil. Dit is een probaat middel om voor het vallen in zonde en het terecht komen in de netten van twijfel te behoeden. 'Het is de genade van vrije liefde, die eerst met u begonnen is en waarmee u begonnen

bent. U hebt deze liefde eerst aangegrepen, of liever gezegd, deze liefde heeft u aangegrepen. U behoort tot de mensen die de genade Gods bekend hebben (Kol. 1:6); die gesmaakt hebben dat de Heere goedertieren is (1 Petr. 2:3); mensen over wie God Zich heeft ontfemd (Rom. 9:15); mensen aan wie Hij Zijn vergevende liefde heeft geschonken. Zo bent u bevoorrecht.⁹⁴

‘Deze genade van God is uw sterkte en uw blijdschap. Alleen als deze genade in u blijft, kunt u werkelijk het leven van de verlostten leven. Zijt dan sterk in die genade, ontleen hieraan uw blijdschap en wacht u om u tot iets anders tot verkwikking, vertroosting of heiliging te wenden. Hoewel u een gelovige bent, blijft u tot het laatste toe toch een zondaar en als zodanig kan niets anders dan de vrije liefde van God gepast voor u zijn. Zijt hierin sterk. Bedenk dat u verlost bent door te geloven en niet door te twijfelen. Wees dan ook geen twijfelbaar maar een gelovige. Werp u gedurig op Christus en Zijn volheid om die genade te mogen ontvangen. Indien er een tijd komt dat u hiervan afgetrokken wordt, keer dan zonder uitstel terug. Om de verloren vrede weer te herstellen, moet u terugkeren naar waar u deze voor het eerst hebt gekregen. Ga dan direct terug naar de rustplaats. Waar de zonde overvloedig is geworden, laat de genade nog meer overvloedig zijn. Ga niet terug naar uw gevoelens, bevindingen of genadebewijzen, om hieruit een vernieuwing van uw verloren vrede te halen. Ga rechtstreeks naar de vrije liefde van God. Hierin vond u eerst vrede en in deze liefde zult u weer vrede vinden. Dit was het begin van uw vertrouwen; dat deze liefde dan zowel het einde als het begin zij.’⁹⁵

15. Christus voor ons, de Heilige Geest in ons

Gods weg van heiligheid

‘De weg van vrede en de weg van heiligheid liggen naast elkaar, of beter gezegd, zij zijn één weg. Wat de ene schenkt, wordt door de andere meegedeeld, en hij die de ene weg volgt, neemt ook de andere. De Geest van genade is ook de Geest van heiligheid en de God van vrede is de God van heiligheid. Als deze wegen eenmaal uit elkaar gaan, is er iets scheef; scheef in het onderwijs dat ze van elkaar wil scheiden, scheef met de geestelijke toestand van een mens die in zijn leven deze kant is opgegaan.’ Met deze veelzeggende woorden begint Horatius Bonar zijn boek *Gods weg van heiligheid*.⁹⁶

Bonar wijst op de noodzaak om onderscheid te maken tussen ‘Christus voor ons’ en ‘de Heilige Geest in ons’. Wanneer beiden met elkaar vermengd worden, is alles uit balans. Eerst is het nodig om te leven uit het volbrachte werk van Christus. Christus is onze heiliging; wij zijn door Zijn kruisdood verlost van de heerschappij van de zonde en van de wet; wij zijn ‘met Hem gestorven, begraven, opgewekt, opgevaren en mede gezet in de hemel’. De rijkdom die Gods kind in Hem heeft is onvoorstelbaar. Daarom moet hij niet leven uit zijn bevindingen, maar vanuit de opstandingskracht van de grote Triomfator. ‘Christus voor ons is onze rustplaats. Geen werken, geen gevoelens, geen liefde, zelfs al zijn deze gaven alle de schepping van de Geest in ons. Als wij spreken van onze rustgrond, dan gaat het niet om ons gevoel, ook niet om ons geloof, of het nu een daad van ons gemoed is of een werk van Gods Geest in ons.’ Alle roem van ’s mensen kant is uitgesloten. De heiliging is geen werk van ons maar van Hem, Die Zichzelf heeft gegeven, ook om ons heilig te maken. En we zijn volmaakt en heilig in Hem!⁹⁷

Er is echter ook een menselijke kant en hoe moeten we deze zien? De antinomianen belijden wel een heiliging in Christus, maar geen werken van heiliging die uit dankbaarheid door de gelovigen worden gedaan. Gods kinderen dragen vruchten vanuit de hemelse

Wijnstok, Christus Jezus, met Wie zij één plant geworden zijn. Hun wortel is 'vrede met God', 'de grond waarin de wortel groeit en waaruit hij levenssappen trekt, is de vrije liefde van God in Christus Jezus, onze Heere.' Hieruit komen daden van liefde voort, vruchten van de Geest zoals zachtmoedigheid, nederigheid, goede werken enzovoorts. Gods kinderen worden geroepen om heilig te leven en dat is niet met een 'boekske in een hoekske'. Dit heilige leven heeft vele facetten. In *Volg het Lam* noemt Bonar er hiervan een aantal. In de eerste plaats is daar de beoefening van de persoonlijke vroomheid, van het leven met de Heere. Zo wijdt hij hoofdstukken aan 'Houd uw geweten rein', 'Ga eerlijk met uzelf om', 'Onderzoek de Bijbel', 'Let op uw voetstappen', 'Waak tegen de satan', 'Pas op voor eenzijdigheid'. Hij geeft bijbelse richtlijnen voor een teer en gewetensvol leven in een wereld van zonde en verderf.⁹⁸

De realiteit van de inwonende zonde

Hoe gaat Bonar om met de inwonende zonde? Het leven vanuit de schuldvergevende genade houdt niet in dat de zonde niet meer bestaat. Het bloed van Christus blijft dagelijks nodig tot reiniging van de overgebleven verdorvenheden. In het strijden tegen de zonde en het kruisigen van het vlees, gaan geloof en bekering samen. Het geloof richt zich op Christus en rust op Zijn offer; de bekering vloeit uit het geloof voort en richt zich op werken van liefde om tot eer van God te wandelen. De inwonende zonde is een grote belemmering voor de gelovige om hierin te vorderen. Het eigen ik, dat ook vroom wil zijn, wil Gods werk steeds besmetten en ongedaan maken. De innerlijke strijd van Paulus, zoals hij deze in Romeinen 7 beschrijft, is een dagelijkse realiteit. Vandaar dat ook de wet onmisbaar blijft voor de dagelijkse heiliging van leven. De oude mens is weliswaar met Christus gestorven, maar het lichaam der zonde blijft bestaan.⁹⁹

In het onderscheid tussen oude en nieuwe mens volgt Bonar de lijn van de reformatoren en richt hij zich met name tegen de heiligingsbeweging in zijn dagen, die een volkomen overwinning over de inwonende zonde propageerde. Zij ging voorbij aan de realiteit van het 'ik ellendig mens' uit Romeinen 7 en stelde centraal dat de oude mens met Christus gekruisigd is, zoals Paulus in Romeinen 6 de gelovige

voorhoudt. Toch denken we dat Bonar te zeer voorbijziet aan de troost die in Romeinen 6 ligt. Juist in de strijd van het geloof te midden van de realiteit van de zonde, biedt dit hoofdstuk een grote troost om te leven uit de opstandingskracht van Christus en de wetenschap dat wij met Hem zijn gestorven en dat ons leven met Christus verborgen is in God (Kol 3:3). Wanneer deze wetenschap niet de sleutel vormt tot de beoefening van de heiliging, zal de strijd van de gelovige toch op de een of andere manier verzanden in wetticisme. Dan is hij krampachtig bezig met het doden van zijn begeerten en leeft hij niet uit de vrijheid waarmee Christus hem heeft vrijgemaakt. Geen wonder dat de heiliging bij velen een bedrukt leven is, waar geen smaak of reuk van uitgaat naar de omgeving. De wet is voor hen niet een 'wet des levens', een 'wet der vrijheid', maar een juk dat hen dagelijks drukt en veroordeelt omdat zij niet vorderen in het leven van de heiliging.

Vrij van de wet?

De christen is door het geloof in Christus vrijgemaakt van de wet als een verbond. Dit betekent niet dat de wet geen plaats meer heeft in het leven van heiliging. 'De wet blijft dezelfde volmaakte regel, in de volle betekenis van het woord.' Onze betrekking tot de wet wordt alleen veranderd door ons geloven in Hem 'Die het einde der wet is, een ieder die gelooft'. 'Wat is dan de nieuwe relatie tussen ons en de wet, die door het geloof bewerkt wordt?' Heeft de antinomiaan dan geen recht van spreken? De wet blijft nodig om ons een spiegel voor te houden, want 'door de wet is de kennis der zonde'. De wet veroordeelt ons echter niet meer. 'Onze nieuwe relatie tot de wet is die van Christus Zelf tot de wet. Hij is het Die met alle aanspraken van de wet te maken heeft gehad, Die alle straffen heeft ondergaan, aan alle eisen heeft voldaan en de wet heeft verheerlijkt. Wij zijn één met Hem geworden door het geloof in Gods getuigenis over de gehoorzaamheid van Christus als Borg. De relatie die Hij tot de wet heeft, is dezelfde die wij mogen hebben als wij in Zijn Naam geloven.' De wet is zo een liefdeswet geworden, die ons niet meer veroordeelt, maar oproept tot geloofsgehoorzaamheid. Het is een wet die wij gehoorzamen uit dankbaarheid, omdat de Heere het waard is om gediend te worden. Hij heeft ons verlost van de zonde en de dood, en zullen wij Hem daarvoor geen dank betalen?¹⁰⁰

Noodzaak van geestelijke groei

Heiliging bestaat niet alleen in het strijden tegen de zonde, maar is in de eerste plaats het leven uit de overwinning. Hierin hebben we onderwijs nodig. Romeinen 8 is een loflied op de overwinning die een gelovige in en door Christus heeft. Te midden van alle teleurstellingen, te midden van alles wat ons ontmoedigt in het wereldgebeuren en in de kerk, is de toon van de gelovige die leeft uit de volheid in Christus, die van overwinning. 'Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars, door Hem Die ons heeft liefgehad' (Rom. 8:37). Dit wordt niet alleen van de triomferende kerk gezegd, maar ook van de strijdende kerk hier op aarde. Juist de beproevingen, de verzoeken, de strijd tegen de zonde zijn nodig om ons tot het geloof te bewegen dat de overwinning behaald is. Hij is de opgestane Vredevorst, Die Zijn kerk in stand houdt. Zijn ambt als Voorbidder biedt een uitnemende troost om toe te nemen in de verwachting dat Hij komt! Hij houdt ons door Zijn hogepriesterlijke werk staande in de strijd van dit leven en bereidt voor ons een eeuwige woning in heerlijkheid.

Het misbruik en verkeerde gebruik van de heiliging gaat ook aan de ware gelovigen niet voorbij. Soms lijkt er geen verschil tussen hen en tijdgelovigen. Soms verachten zij in de genade en leiden een kwijnend bestaan. Het is echter niet hopeloos. Er is een weg terug. Een weg naar het Lam van God, naar het begin. Bonar zegt: 'Ga dan direct terug naar de rustplaats. Ga niet terug naar uw gestalten, bevindingen of genadebewijzen', maar ga rechtstreeks terug naar de vrije liefde van God. Probeer niet eerst vruchten voort te brengen, maar ga terug naar de Bron, de ware Wijnstok. Eigen pogingen zullen schipbreuk lijden, maar het overgeven aan Gods leiding in het eenvoudige geloof, opent nieuwe vooruitzichten. God vraagt slechts vertrouwen van het hart en een oprechte begeerte om voor Hem te leven. Er zijn vele obstakels in ons en buiten ons, maar de Heere is machtig om deze alle weg te nemen, want Hij Zelf heeft ze weggenomen op Golgotha!¹⁰¹

Licht der wereld

De rechte beoefening van de heiliging is het sieraad van Gods kinderen. Zij zijn het licht der wereld en worden geroepen om van het Licht te getuigen. Om dit hoofdstuk met de woorden van Bonar te

besluiten: 'Zoals het licht de krachtigste en kalmste zaak der wereld is, zo behoort het christelijke leven de sterkste en grootste zaak te zijn, zowel als de kalmste en helderste. Zoals de enige volmaakte lijn een lichtstraal is en de enige zuivere substantie het zonlicht, zo behoort onze koers ook te zijn. Wij behoren als lichten in de wereld te schijnen, als de reflectoren van Hem Die het licht is, de enige betrouwbare en zuivere zaak op aarde. Laten wij ons licht dan ook doen schijnen! Wij zijn sterren en geen zon, maar wij zijn geen kaarsen of meteoren. Laten wij ons licht verspreiden! Al is het licht wat zwak, als het maar zeker is en zuiver. Het is genoeg om tegen de mensen te zeggen dat het nacht is, maar niet genoeg om zelf de dag voort te brengen. Het is genoeg om de zoekende of dwalende zielen in het rechte spoor te brengen, maar niet genoeg om de gehele wereld te verlichten. Alleen de zon kan dat doen. De zon toont ons het landschap; de sterren laten alleen zichzelf zien. Laten wij onszelf dan zonder dwaling vertonen. De dag dat alle dingen in het volle warme licht gezien worden, is de dag van de grote zonsopgang. 'De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabijgekomen.' Dan zal onze zon niet meer ondergaan of door wolken bedekt worden. Wij zullen onszelf eenvoudig in het licht verliezen. En het behoeft ons niet te veel te zijn als wij onszelf zo zullen verliezen, wanneer wij de gedachte in ons oproepen dat de luister waarin ons eigen licht zal worden geabsorbeerd, het licht is van de eeuwige Zon. Het wassen en toenemen van Hem betekent dat wij minder worden, en zullen wij dan niet zeggen: 'Zo is dan deze mijn blijdschap vervuld geworden?''¹⁰²

16. Een opwekking nodig

Heroriëntatie van de leer

Verduistering van de leer geeft weinig perspectief voor de toekomst. Dit is de praktijk van zoveel eeuwen kerkgeschiedenis. De reformatie in de zestiende eeuw begon met een herontdekking van de bijbelse leer. Traditionele bakens werden verzet, heilige huisjes afgebroken, de leer weer in bijbels licht gehouden. Deze herontdekking veranderde vele levens en gaf de ingezonken kerk nieuwe impulsen. Deze hervorming dient een doorgaand proces te zijn van toetsing aan de Schrift en het opdiepen van oude en nieuwe schatten uit de rijkdom van Gods genade.

Het zijn de klassieke thema's die zo effectief zijn gebleken in Gods gemeente. De leer van rechtvaardiging en wedergeboorte geeft antwoord op de leegte van het menselijk hart. De prediking van het kruis van Christus biedt de remedie voor de vervallen toestand van gelovigen en ongelovigen. De leer van Gods genade verschaft een hechte basis voor geloof en leven. Deze leer heeft de Heere met name in tijden van opwekking willen zegenen. Bonar was er diep van doordrongen dat de Heilige Geest zich paart aan een rijke evangelieverkondiging, waarvan Christus en Zijn verzoenend lijden de kern vormt.

De huidige situatie in het kerkelijk leven biedt weinig perspectieven voor de toekomst. Het labyrint van meningen en kerkpolitieke basions schijnt alleen maar groter te worden. Het handhaven van eigen identiteit kan de uitholling van binnenuit en de gevaren van buitenaf echter niet tegenhouden. Er is geen weerbaarheid in de strijd om het kerkelijke bestaan, omdat de hechte basis ontbreekt. Het ergste is dat er geen sprake is van eenheid onder Gods kinderen. Soms is er zelfs geen herkenning over de kerkmuren heen, of zelfs binnen de eigen gemeente. Hoe kan een huis dat tegen zichzelf verdeeld is, bestaansgrond hebben? Hoe kan de kerk groeien wanneer mondbelijders een vergaande invloed hebben op het kerkelijke proces? Waar is de gemeente van Jezus Christus in haar heerlijkheid?

Toch gaat de Heere door met Zijn eigen werk. Hij zal Zijn heerlijk Koninkrijk eenmaal voltooien. Zo is de crisis in leer en prediking voor Hem geen obstakel om Zijn uitverkorenen toe te brengen. Zondaren worden dwars door alle systemen en stelsels heen getrokken uit de duisternis van hun verloren leven tot het licht van Zijn genade. Al is het zicht op het Evangelie verduisterd, al verzandt men in verkeerde opvattingen over de heilsorde, toch onderhoudt de Heere Zijn kinderen. Zo geeft Hij ook zegen onder prediking waarin Christus niet centraal staat. De oogst kon naar de mens gesproken groter zijn als de geest van Bonar in leer en prediking meer gevonden werd. De Heilige Geest paart Zich immers aan de prediking van het geloof. Is het niet de praktijk dat de levende evangelieverkondiging leidt tot meerdere vrucht?

Terugkeer naar de bijbelse leer

Is een 'oecumene van het hart' dan de oplossing? Het komt mij voor dat bij deze gedachte de leer haast geen rol speelt. De grenzen worden zo ruim getrokken dat zelfs het rooms-katholieke en oosters-orthodoxe ritueel en hun mystiek, positief worden benaderd. De leer van de hervormers speelt hierbij een ondergeschikte rol, of beter gezegd helemaal geen rol. Er kan geen eenheid bestaan als een basis ontbreekt. Ik wil echter niet zover gaan dat ik baptisten en anderen die het gereformeerd belijden niet geheel onderschrijven, van de eenheid uitsluit. Alle oprechte gelovigen die in leer en leven Christus zoeken te belijden en zoeken van Hem te getuigen, behoren tot hetzelfde lichaam. Maar wel ben ik ervan overtuigd dat terugkeer naar het bijbels gereformeerd belijden de weg is die de Heilige Geest zegen en gebruikt om Zijn gemeente opnieuw te bouwen. De vrijkerkgedachte werkt in de praktijk eerder ontbindend en verscheurend dan opbouwend. Een gezond kerkelijk leven wordt gedragen door de ambten en samenbindende vergaderingen.

Maar kan het bestaan van verschillende kerken dan een belemmering betekenen voor een opwekking in bijbelse zin? De geschiedenis heeft bewezen dat dit niet zo is. Wel is het zo dat het behoud van de eigen kerkelijke positie een ondergeschikte rol gaat vervullen en dat predikers en gelovigen over de kerkmuren heen de eenheid met alle

ware gelovigen zoeken. Bij een opwekking gaat het in de eerste plaats om een opwekking in de leer. Als er geen goed onderwijs is, kan de Heilige Geest niet krachtig werken. De bazuin van wet en Evangelie moet een zuiver geluid geven. Bonar heeft in zijn voorrede in het boek *Historical Collections* van John Gillies gewezen op het feit dat de mannen die de Heere bij een opwekking gebruikt 'zich vastberaden en zeer beslist hielden aan de leer van wet en Evangelie.' Zij stonden in de leer van de Schrift en zochten deze met kracht op het gemoed van de hoorders te drukken.

Noodzaak van een krachtige Woordbediening

We hebben een krachtig reveil nodig door de krachtige bediening van het Woord van God. We hebben mannen nodig die staan in de kracht van Gods Geest. We hebben gelovigen nodig die aanhoudend bidden om de komst van de Geest. De klassieke leer van de verzoening dient met kracht te worden verkondigd. Christus en Zijn gerechtigheid dient te worden gepredikt, niet in woorden van menselijke wijsheid, maar in betoning des Geestes en der kracht. Wet en Evangelie in de juiste verhouding en op de juiste plaats moet de inhoud van de prediking zijn. Hoe schetst Bonar de manier waarop opwekkingspredikers zoals Jonathan Edwards en George Whitefield preekten: 'Hun bazuin gaf geen onzeker geluid, het was voor de heilige en de zondaar beide, voor de kerk en de wereld beide. Zij verhieven hun stem en hielden niet in. Er was geen terugschrikken, geen vleien of spreken van zachte dingen. Hun prediking schijnt van de meest mannelijke en onbevreesde soort geweest te zijn, die het gehoor met geweldige kracht overtrof. Zij was niet hartstochtelijk, zij was niet onstuimig, zij was niet luidruchtig; zij was veel te ernstig om dat te zijn. Hun prediking was indrukwekkend, gezaghebbend, scherp, onderzoekend, scherper dan een tweesnijdend zwaard.'

Velen slapen en weinigen waken. Velen zijn vergenoegd met hun eigen godsdienst die zij koesteren in hun eigen veilige kerkelijke omgeving. Velen van Gods kinderen zijn niet waakzaam en vertonen geen helder licht in belijdenis en leven. Alleen Gods Geest kan hen wakker schudden. Gelukkig zijn er ook uitzonderingen. Bonar schrijft: 'Zelfs in de donkerste nacht van de wereld zijn er altijd

kinderen des lichts en kinderen des daags geweest. Te midden van een slapende wereld zijn in elke eeuw enigen wakker geweest. Gods stem had hen bereikt en de werking van de sterkte Zijner macht had hen wakker gemaakt. Zij bewandelden de aarde, wakker onder de slapers, levend te midden van de doden.' Zij houden de wacht bij de beloften van Gods Woord. Zij houden aan in het gebed om een opwekking. Zij stellen hun hoop op de God van het verbond.¹⁰³

De Heere zal Zijn dorsvloer doorzuiveren. Hij staat Zelf in voor de vernieuwing van Zijn gemeente. Hij kan ook in Nederland een opwekking geven. Hij kan leraars verwekken die staan in de kracht van het geloof. Leraars die de boodschap van vergeving en verzoening met kracht verkondigen. Dan zullen de wonderen van Gods genade niet uitblijven. En deze vernieuwende kracht zal dienen tot uitbreiding van Gods gemeente, die dan mag leven in de verwachting van Zijn komst.

Noten

1. Dr. P.J. Kromsigt, *De Verzoening, het hart des Evangelies*, Wageningen, z.j., blz. 10.
2. J. H. Merle D'Aubigné, *Germany, England and Scotland*, New York 1848, blz. 122.
3. Zie vooral John Macleod, *Scottish Theology in relation to Church History since the Reformation*, Edinburgh 1974.
4. J. de Bruijn, *Thomas Chalmers en zijn kerkelijk streven*, Nijkerk 1954, blz. 96.
5. J. de Bruijn, a.w., blz. 97.
6. J. de Bruijn, a.w., blz. 97, 98.
7. William Hanna (ed), *A Selection from the Correspondence of the late Thomas Chalmers*, blz. 301.
8. Zie voor zijn leven onder andere: *Horatius Bonar, A Memorial*, London 1889 en *Memories of Dr Horatius Bonar by relatives and public men*, Edinburgh 1909.
9. Aangehaald in: *Horatius Bonar, Opzien naar het kruis*, Kampen 1992, blz. 11.
10. *Disruption Worthies*, Edinburgh 1881, blz. 42.
11. William Sorley, *The Danger of an Uncertain Sound*, Edinburgh 1847.
12. Zie David Brown, *The Life of Rabbi Duncan*, repr. Glasgow 1986, blz. 218; zie ook *Evangelism a Reformed Debate* (pamfletten van *Horatius Bonar en John Kennedy*), Portdinoorwic 1997 en J.S. Salmond, *Moody Blues. D.L. Moody's Affect on the Scottish Church*, London 1992.
13. Zie voor zijn theologie: Benjamin Ray Oliphint, *Horatius Bonar, 1808-1889: Hymn-writer, theologian, preacher, churchman; a study of his religious thought and activity*, unpublished thesis, Edinburgh 1951.
14. *Horatius Bonar, Truth and Error or, Letters to a Friend on some of the controversies of the day*, Edinburgh 1861.
15. *Truth and Error*, blz. 208-210.
16. *Truth and Error*, blz. 1.

17. *Truth and Error*, blz. 2, 3.
18. *Truth and Error*, blz. 2.
19. *Truth and Error*, blz. 2, 3.
20. *Truth and Error*, blz. 3-6.
21. *Truth and Error*, blz. 8, 9.
22. *Truth and Error*, blz. 9.
23. *Truth and Error*, blz. 10, 11.
24. Horatius Bonar, *Zie de mens*, Zwijndrecht 1992, blz. 21.
25. *Zie de mens*, blz. 21.
26. Horatius Bonar, *Hoe zal ik tot God gaan?*, Houten 1987, blz. 11.
27. Horatius Bonar, *Zie de mens*, blz. 22.
28. *Zie de mens*, blz. 23.
29. Horatius Bonar, *Thoughts on Genesis*, reprint Grand Rapids 1979, blz. viii.
30. Horatius Bonar, *Thoughts on Genesis*, a.w., blz. 129.
31. Horatius Bonar, a.w., blz. 130, 131.
32. Horatius Bonar, *Kelso Tracts*, London 1869, tract 29 'Without God', blz. 1.
33. Horatius Bonar, *Thoughts on Genesis*, a.w., blz. 161.
34. Horatius Bonar, *Gods weg van vrede*, Houten 1987, blz. 49.
35. *Gods weg van vrede*, blz. 49.
36. Horatius Bonar, *Gods weg van vrede*, blz. 31.
37. Horatius Bonar, *Geloof en leef!*, blz. 25, 26.
38. *Hoe zal ik tot God gaan?*, blz. 11, 12.
39. *Hoe zal ik tot God gaan?*, blz. 12, 13.
40. Horatius Bonar, *Gods weg van vrede*, blz. 50.
41. *Gods weg van vrede*, blz. 50, 51.
42. *Truth and Error*, blz. 118-120.
43. *Gods weg van vrede*, blz. 54, 55.
44. *Gods weg van vrede*, blz. 50.
45. *Gods weg van vrede*, blz. 51-53.
46. *Geloof en leef!*, blz. 41, 42.
47. *Truth and Error*, blz. 43.
48. *Truth and Error*, blz. 44.
49. *Truth and Error*, blz. 49.
50. *Truth and Error*, blz. 51.
51. *Truth and Error*, blz. 60.

52. Horatius Bonar, *Opzien naar het kruis*, blz. 61, 62.
53. *Hoe zal ik tot God gaan?*, blz. 15.
54. *Gods weg van vrede*, blz. 108, 109.
55. *Zie de mens*, blz. 26.
56. Horatius Bonar, *The Word of Promise*, blz. 3.
57. *The Word of Promise*, blz. 3-27.
58. *The Word of Promise*, blz. 82, 83.
59. *The Word of Promise*, blz. 53.
60. *Truth and Error*, blz. 26.
61. *Truth and Error*, blz. 134.
62. *Truth and Error*, blz. 137.
63. *Truth and Error*, blz. 146, 147.
64. *Truth and Error*, blz. 148.
65. *Truth and Error*, blz. 156, 157.
66. *Gods weg van vrede*, blz. 84.
67. *The Word of Promise*, blz 67-72.
68. Horatius Bonar, *Wendt u naar Mij toe*, Houten 1994, blz. 31, 32.
69. *Hoe zal ik tot God gaan?*, blz. 11.
70. *Zie Gods weg van vrede*, hoofdstuk 9, blz. 73.
71. *Opzien naar het kruis*, blz. 23.
72. *Opzien naar het kruis*, blz. 26.
73. *Opzien naar het kruis*, blz. 23, 24.
74. *Gods weg van vrede*, blz. 96.
75. Horatius Bonar, *Geloof en leef!*, Kampen 1994, blz. 28, 29.
76. *Gods weg van vrede*, blz. 73.
77. *Gods weg van vrede*, blz. 85, 86.
78. Horatius Bonar, *Gods weg van heiligheid*, Houten 1993, blz. 13.
79. *Truth and Error*, blz. 108-110.
80. *Gods weg van vrede*, blz. 71.
81. *Truth and Error*, blz. 116 e.v.
82. Horatius Bonar, *Gods weg van heiligheid*, blz. 19, 20.
83. *Gods weg van heiligheid*, a.w., blz. 20.
84. Zie Horatius Bonar, *The Everlasting Righteousness*, Edinburgh 1993.
85. *Zie de Mens*, blz. 36.
86. *Opzien naar het kruis*, blz. 31.
87. *Opzien naar het kruis*, blz. 32.

88. *Opzien naar het kruis*, blz. 33.
89. *Opzien naar het kruis*, blz. 36.
90. *Gods weg van vrede*, blz. 100, 101.
91. *Truth and Error*, blz. 124, 125.
92. Horatius Bonar, *Eene vreemdeling op aarde*, Amsterdam 1854, blz. 23, 24.
93. Horatius Bonar, *Eene vreemdeling op aarde*, blz. 24, 25.
94. Horatius Bonar, *Volg het Lam*, Kampen 1990, blz. 10, 11.
95. *Volg het Lam*, blz. 14, 15.
96. Horatius Bonar, *Gods weg van heiligheid*, blz. 11.
97. Zie *Gods weg van heiligheid*, hoofdstuk 2, blz. 26.
98. Zie *Volg het Lam*.
99. Zie *Gods weg van heiligheid*, hoofdstuk 7, blz. 88.
100. Zie *Gods weg van heiligheid*, hoofdstuk 6, blz. 70.
101. *Volg het Lam*, blz. 14, 15.
102. *Gods weg van heiligheid*, blz. 123, 124.
103. Zie voorrede van Horatius Bonar in John Gillies, *Historical Collections*, reprint Edinburgh 1981, blz. v.

Bonar in balans *Pleidooi voor een evenwichtige prediking*

Wat is nodig om zalig te worden? Hoe krijg je geloofszekerheid? Wat is de betekenis van de uitverkiezing? In dit boek worden deze en andere actuele geloofsvragen behandeld. De auteur doet dit aan de hand van de leer van Horatius Bonar (1808-1889), omdat deze Schotse predikant een diep inzicht had in de geloofsleer en in de verhouding tussen wet en Evangelie.

Bonar behoorde tot de vriendenkring van de bekende Robert Murray McCheyne. Hij neemt een belangrijke plaats in onder de Schotse theologen. Kenmerkend voor Bonar is dat hij op frisse en evenwichtige wijze antwoord geeft op de vragen die in zijn tijd leefden. En die nog altijd actueel zijn. De auteur wijst in dit boek op het belang van de boodschap van Bonar voor de huidige kerkelijke discussies.

L.J. van Valen houdt zich al jaren intensief bezig met de Schotse theologen en hun blijvende actualiteit. Hij publiceerde hierover diverse boeken.

UITGEVERIJ
GROEN

ISBN 90-5829-149-9

9 789058 291493

